

T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ ADAYLARINA UYGULANAN DİJİTAL
VATANDAŞLIK EĞİTİMİ PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ: BİR MODEL
ÖNERİSİ

DOKTORA TEZİ
ÜMİT ÖZER

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YÜKSEL GÜÇLÜ

MAYIS 2022

T. C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ ADAYLARINA UYGULANAN DİJİTAL
VATANDAŞLIK EĞİTİMİ PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ: BİR MODEL
ÖNERİSİ

DOKTORA TEZİ
ÜMİT ÖZER

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YÜKSEL GÜÇLÜ

MAYIS 2022

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Ümit Özer

İTHAF

ÖZGÜR'E

ÖNSÖZ

Dijital teknolojilerin hızlı gelişimiyle birlikte bireylerin günlük yaşantılarındaki sıradan alışkanlık ve pratikleri de çeşitli yönlerden etkilenebilmektedir. Bu durum, bireylerin gündelik iş ve işlemlerinden, vatandaşlık rollerine kadar birtakım değişimleri beraberinde getirmektedir. Bireyler, dijital ortamlarla gün geçtikçe artan oranda muhatap oldukça, bu ortamları bilinçli ve etkin kullanım bakımından dijital vatandaşlık eğitime gereksinim duymaktadır. İnsanlığı etkileyen gelişen dijital teknolojiler karşısında, zaman ve ilerlemeler geri alınamayacağına göre, bu gelişimlere sağlıklı uyum bakımından, vatandaşlık eğitimi ile doğrudan ilgili olan dijital vatandaşlık eğitimi öne plana çıkmaktadır. Türk Eğitim Sisteminde vatandaşlık eğitiminin önemli yer tuttuğu sosyal bilgiler derslerini yürütmek üzere öğretmenlik eğitimi alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, dijital vatandaşlık üzerine eğitim almalarının bilimsel yolla ortaya konulan önemi nedeni ile bu araştırmanın yapılması ihtiyacı duyulmuştur.

Araştırmada destekleyici roller üstlenen ve tez izleme jürisinde yer alan Prof. Dr. Murat İskender ve Doç. Dr. Hülya Çelik'e teşekkürlerimi sunarım. Danışmanlığında araştırmamı yürütürken, bana duyduğu güven ve sağladığı akademik özgürlük gibi örnek aldığım yaklaşımları vesilesiyle sayın Doç. Dr. Yüksel Güçlü'ye teşekkürü borç bilirim. Araştırmanın her safhasında, her yönüyle desteklerini esirgemeyen aile ve arkadaş çevreme de şükranlarımı sunarım.

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ ADAYLARINA UYGULANAN DİJİTAL VATANDAŞLIK EĞİTİMİ PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ: BİR MODEL ÖNERİSİ

Ümit Özer, Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Yüksel Güçlü

Sakarya Üniversitesi, 2022

Bu araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin geliştirilmesi için hazırlanan dijital vatandaşlık eğitimi programının etkililiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Yükseköğretim düzeyinde gerçekleştirilen bu araştırmada karma araştırma yöntemlerinden açıklayıcı desen kullanılmıştır. Araştırmada kolay ulaşılabilir örneklem yoluyla belirlenen gönüllü 21 sosyal bilgiler öğretmen adayının nicel ve nitel araçlarla dijital vatandaşlık düzeyleri belirlenmiştir.

Dijital vatandaşlık kavramının kendisi ile dijital erişim, dijital okuryazarlık, dijital hukuk, dijital güvenlik, dijital sağlık, dijital hak ve sorumluluklar, dijital iletişim, dijital etik ve dijital ticaretten oluşan dokuz alt boyutunu kapsayacak biçimde on oturum olarak hazırlanan eğitim programının uygulanması aşamasında ve bitiminde katılımcıların dijital vatandaşlık düzeyleri ve uygulanan eğitime yönelik değerlendirmeleri belirlenmiş ve düzeyler arasındaki fark ele alınmıştır. Veriler İşman ve Güngören (2014) tarafından geliştirilen dijital vatandaşlık ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları ile katılımcı ürünlerinden elde edilmiştir. Veriler Wilcoxon işaretli sıralar testi ile nitel analiz türlerinden söylem/içerik analizi ve betimsel analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, uygulanan eğitim programının, dijital vatandaşlık düzeylerinin geliştirilmesinde olumlu etki sağladığı görülmüştür.

Araştırma ile birlikte, dijital vatandaşlık kavramının kendisi ile dijital erişim, dijital okuryazarlık, dijital hukuk, dijital güvenlik, dijital sağlık, dijital hak ve sorumluluklar, dijital iletişim, dijital etik ve dijital ticaretten oluşan dokuz alt boyutuna yönelik her bir oturumun, amaca uygun ve katkı sunan, işlevsel oturumlar olduğu belirlenirken, gerçekleştirilen nicel ve nitel süreç değerlendirme ve düzey belirlemeleri ile birlikte katılımcı gelişimleri de ortaya konulmuştur. Araştırma kapsamında işe koşulan ön test son test ile birlikte uygulanan eğitim aracılığıyla katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin

gelişmesine katkı sağlandığı belirlenmiştir. İzleme testi ile birlikte uygulanan eğitimde kalıcılığın sağlandığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen nitel veriler yolu ile de uygulanan eğitimin amaca uygun, verimli ve nitelikli bir eğitim olduğu sonucuna erişilmiştir. Bu doğrultuda dijital vatandaşlık düzeylerinin gelişmiş olduğu bireyler yetiştirilmesi bakımından; uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programının daha geniş kitlelere ulaştırılması; öğretmen eğitiminde yer alan akademisyenlerin dijital vatandaşlık eğitimine tabi tutulması gibi araştırma sonuçlarına yönelik; aynı ya da farklı düzeylere dönük yeni/farklı dijital vatandaşlık eğitimi etkinliklerinin geliştirilmesi gibi gelecek araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital vatandaşlık, öğretmen eğitimi, vatandaşlık eğitimi, sosyal bilgiler.

ABSTRACT

EFFECTIVENESS OF THE DIGITAL CITIZENSHIP EDUCATION PROGRAM APPLIED TO SOCIAL STUDY TEACHERS: A MODEL PROPOSAL

Ümit Özer, Phd Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yüksel Güçlü

Sakarya University, 2022

In this research, it was aimed to determine the effectiveness of the digital citizenship education program prepared to improve the digital citizenship levels of social studies teacher candidates. Explanatory design, one of the mixed research methods, was used in this study, which was carried out at the higher education level. In the research, digital citizenship levels of 21 volunteer social studies teacher candidates, who were determined through an easily accessible sample, were determined by quantitative and qualitative tools.

During the implementation and completion of the training program, which was prepared in ten sessions, covering the concept of digital citizenship itself and nine sub-dimensions of digital access, digital literacy, digital law, digital security, digital health, digital rights and responsibilities, digital communication, digital ethics and digital commerce, the participants digital citizenship levels and evaluations of the applied education were determined and the difference between the levels was discussed. The data were obtained from the digital citizenship scale developed by İşman and Güngören (2014) and the semi-structured interview forms developed by the researcher and participant products. The data were analyzed using Wilcoxon signed-rank test and discourse/content analysis and descriptive analysis, which are qualitative analysis types. As a result of the research, it was seen that the applied education program had a positive effect on the development of digital citizenship levels.

Along with the research, each session on the concept of digital citizenship itself and its nine sub-dimensions, digital access, digital literacy, digital law, digital security, digital health, digital rights and responsibilities, digital communication, digital ethics and digital commerce, is relevant and contribution. While it was determined that there were functional sessions that presented the participants, together with the quantitative and qualitative process evaluations and level determinations, participant developments were also revealed. It was determined that the training applied together with the pre-test and post-test

employed within the scope of the research contributed to the development of the digital citizenship levels of the participants. It has been determined that permanence is ensured in the training applied together with the follow-up test. Through the qualitative data obtained within the scope of the research, it has been concluded that the education applied is a suitable, efficient and qualified education. In this direction, in terms of raising individuals with advanced digital citizenship levels; distributing the implemented digital citizenship education program to wider audiences; for research results such as digital citizenship training of academics involved in teacher education; Suggestions for future research such as the development of new/different digital citizenship education activities for the same or different levels are presented.

Keywords: Digital citizenship, teacher education, citizenship education, social studies.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
İTHAF	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xvi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Cümlesi	2
1.1.1. Alt Problemler	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.4. Tanımlar	6
BÖLÜM II	7
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Sosyal Bilgiler ve Eğitimi	7
2.2. Vatandaşlık Kavramı ve Vatandaşlık Eğitimi	9
2.3. Dijital Vatandaşlık ve Boyutları	13
2.4. Dijital Vatandaşlık Eğitimi	15
2.5. Dijital Vatandaşlık Üzerine Yapılan Araştırmalar	17
BÖLÜM III	30
YÖNTEM	30
3.1. Araştırmanın Modeli	30
3.2. Çalışma Grubu	30

3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	31
3.4. Verilerin Analizi	32
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik	32
3.6. İşlem Süreci	33
BÖLÜM IV	44
BULGULAR	44
4.1. Araştırmanın Nitel Verilerinden Ulaşılan Bulgular	44
4.1.1. Dijital Vatandaşlık Oturumunda Ulaşılan Bulgular	44
4.1.2. Dijital Erişim Oturumunda Ulaşılan Bulgular	50
4.1.3. Dijital Okuryazarlık Oturumunda Ulaşılan Bulgular	58
4.1.4. Dijital Hukuk Oturumunda Ulaşılan Bulgular	66
4.1.5. Dijital Güvenlik Oturumunda Ulaşılan Bulgular	71
4.1.6. Dijital Sağlık Oturumunda Ulaşılan Bulgular	78
4.1.7. Dijital Hak ve Sorumluluklar Oturumunda Ulaşılan Bulgular	83
4.1.8. Dijital İletişim Oturumunda Ulaşılan Bulgular	91
4.1.9. Dijital Etik Oturumunda Ulaşılan Bulgular	98
4.1.10. Dijital Ticaret Oturumunda Ulaşılan Bulgular	105
4.1.11. Dijital Vatandaşlık Eğitiminin Değerlendirilmesine Yönelik Ulaşılan Bulgular ..	110
4.2. Araştırmanın Nicel Verilerinden Elde Edilen Bulgular	114
BÖLÜM V	123
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	123
5.1. Sonuç ve Tartışma	123
5.2. Öneriler	131
5.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	131
5.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	131
KAYNAKLAR	132

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Dijital Vatandaşlığa İlişkin Çağrışımları	44
Tablo 2. Dijital Vatandaşlık Eğitimi Etkinliğindeki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Katılımcı Görüşleri	45
Tablo 3. Katılımcıların Kendi Dijital Vatandaşlık Tanımları	46
Tablo 4. Dijital Vatandaşlık Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Katılımcı Görüşleri	47
Tablo 5. Dijital Vatandaşlık Oturum Değerlendirmesine Yönelik Katılımcı Görüşleri	49
Tablo 6. Katılımcıların Dijital Erişime İlişkin Çağrışımları	50
Tablo 7. Katılımcılara Göre Dijital Vatandaş Olabilmenin Temel Şartı	51
Tablo 8. Katılımcıların Haber Bültenine Dijital Erişim Aracı	52
Tablo 9. Katılımcılarda Fırsat Eşitliğine İlişkin Çağrışımlar	52
Tablo 10. Katılımcıların Dijital Erişimde Fırsat Eşitliğine İlişkin Görüşleri	53
Tablo 11. Katılımcıların Dijital Erişime İlişkin Sloganları	54
Tablo 12. Katılımcıların Dijital Erişim, Dijital Vatandaşlık, Fırsat Eşitliği İlişkisi İlişkin Görüşleri	55
Tablo 13. Katılımcılara Göre Dijital Erişim Hakkında Öğrenilenler	56
Tablo 14. Katılımcıların Dijital Erişim Oturumuna Yönelik Değerlendirmeleri	57
Tablo 15. Katılımcıların Dijital Okuryazarlığa İlişkin Çağrışımları	58
Tablo 16. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Oturumundaki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Görüşleri	59
Tablo 17. Katılımcıların Kendi Dijital Okuryazarlık Tanımları	60
Tablo 18. Katılımcıların Araştırma/Ödev Yaparken Teknoloji Kullanımı	61
Tablo 19. Katılımcıların Araştırma/Ödev Yaparken Teknoloji Kullanımında İzledikleri Yollar	61
Tablo 20. Katılımcıların Dijital Okuryazarlığın Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	62
Tablo 21. Katılımcıların Dijital Ortamlarda Doğru Bilginin Önemine İlişkin Görüşleri ...	63

Tablo 22. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri ..	64
Tablo 23. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	65
Tablo 24. Katılımcıların Kendi Dijital Hukuk Çağrışımları	66
Tablo 25. Katılımcıların Dijital Hukuka Bağlılıkla İlgili Görüşleri	67
Tablo 26. Katılımcıların Dijital Ortamlardaki Hukuksuz Davranışların Yaptırımları ile İlgili Görüşleri	68
Tablo 27. Katılımcıların Dijital Hukukun Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	68
Tablo 28. Katılımcıların Dijital Hukuk Hakkında Öğrendikleri ile İlgili Görüşleri	69
Tablo 29. Katılımcıların Dijital Hukuk Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	70
Tablo 30. Katılımcıların Kendi Dijital Güvenlik Çağrışımları	71
Tablo 31. Katılımcıların Dijital Güvenlik İpuçlarına/İlkelerine İlişkin Görüşleri	72
Tablo 32. Katılımcıların Kendi Dijital Güvenlik Tanımları.....	73
Tablo 33. Katılımcıların Güvensiz Parolaların Özelliklerine İlişkin Görüşleri	74
Tablo 34. Katılımcıların Güvenli Parolaların Özelliklerine İlişkin Görüşleri	75
Tablo 35. Katılımcıların Dijital Güvenliğin Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	76
Tablo 36. Katılımcıların Dijital Güvenlik Hakkında Öğrenilenlerle İlgili Görüşleri	77
Tablo 37. Katılımcıların Dijital Güvenlik Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	77
Tablo 38. Katılımcıların Kendi Dijital Sağlık Çağrışımları	79
Tablo 39. Katılımcıların Dijital Ortamları Kullanırken Karşılaşılabilecek Sağlık Sorunlarına İlişkin Görüşleri	80
Tablo 40. Katılımcıların Dijital Sağlığı Korumak İçin Alınabilecek Önlemlere İlişkin Görüşleri	80
Tablo 41. Katılımcıların Dijital Sağlığın Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	81
Tablo 42. Katılımcıların Dijital Sağlık Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri	82

Tablo 43. Katılımcıların Dijital Sağlık Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	83
Tablo 44. Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Çağrışımları	84
Tablo 45. Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Oturumundaki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Görüşleri	85
Tablo 46. Katılımcıların Kendi Dijital Hak ve Sorumluluk Tanımı	85
Tablo 47. Katılımcılara Göre Sahip Olunan Dijital Haklar	86
Tablo 48. Katılımcılara Göre Dijital Ortamlardaki Sorumluluklar	87
Tablo 49. Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklarla İlgili Yaşanmış / Yaşanabilecek Olaylarla İlgili Görüşleri	88
Tablo 50. Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumlulukların Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	89
Tablo 51. Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri	89
Tablo 52. Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	90
Tablo 53. Katılımcıların Kendi Dijital İletişim Çağrışımları	91
Tablo 54. Katılımcıların 1. Örnek Olayda Kullanılan İletişim Kanalı ve Özelliklerine İlişkin Görüşleri	92
Tablo 55. Katılımcıların 2. Örnek Olayda Kullanılan İletişim Kanalı ve Özelliklerine İlişkin Görüşleri	93
Tablo 56. Katılımcıların 3. Örnek Olayda Kullanılan İletişim Kanalı ve Özelliklerine İlişkin Görüşleri	94
Tablo 57. Katılımcıların Farklı İletişim Kanalları Kullanmanın Dijital İletişimdeki Önemine İlişkin Görüşleri	95
Tablo 58. Katılımcıların Dijital İletişimin Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	96
Tablo 59. Katılımcıların Dijital İletişim Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri	96
Tablo 60. Katılımcıların Dijital İletişim Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	97

Tablo 61. Katılımcıların Kendi Dijital Etik Çağrışımları	98
Tablo 62. Katılımcıların Dijital Etik Oturumundaki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Görüşleri	99
Tablo 63. Katılımcıların Kendi Dijital Etik Tanımları	100
Tablo 64. Katılımcıların Örnek Olayın Dijital Etiğe Göre Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Görüşleri	101
Tablo 65. Katılımcıların Gerçek Hayattaki ve Dijital Ortamlardaki Etik ile İlgili Görüşleri	102
Tablo 66. Katılımcıların Dijital Etiğin Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri	102
Tablo 67. Katılımcıların Dijital Etik Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri	103
Tablo 68. Katılımcıların Dijital Etik Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	104
Tablo 69. Katılımcıların Kendi Dijital Ticaret Çağrışımları	105
Tablo 70. Katılımcılara Göre Dijital Ticaret Kuralları	106
Tablo 71. Katılımcıların Dijital Ticaret Uygulaması Adımlarına İlişkin Görüşleri	107
Tablo 72. Katılımcıların Dijital Ticaret Hakkında Öğrendiklerine İlişkin Görüşleri	108
Tablo 73. Katılımcıların Dijital Ticaret Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri	109
Tablo 74. Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Etkililiğine İlişkin Görüşleri	110
Tablo 75. Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Katkılarına / Olumlu Yönlerine İlişkin Görüşleri	111
Tablo 76. Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Geliştirmeye Açık Yönlerine İlişkin Görüşleri	112
Tablo 77. Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programına İlişkin Genel Görüş ve Önerileri	113
Tablo 78. Katılımcıların Dijital İletişim Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	115

Tablo 79. Katılımcıların Dijital Erişim Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	116
Tablo 80. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	117
Tablo 81. Katılımcıların Dijital Güvenlik Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	117
Tablo 82. Katılımcıların Dijital Hukuk Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	118
Tablo 83. Katılımcıların Dijital Etik Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	119
Tablo 84. Katılımcıların Dijital Sağlık Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	119
Tablo 85. Katılımcıların Dijital Ticaret Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	120
Tablo 86. Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	121
Tablo 87. Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Genel Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları	122

SİMGELER VE KISALTMALAR

BTK : Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

DCG : Digital Citizenship Gazette (Dijital Vatandaşlık Gazetesi)

ISTE : The International Society for Technology in Education

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Vatandaşlık kavramı, insanlık tarihinin çok erken aşamalarında, bir şehir devletinin üyesi olmayı ifade etmiştir. Aristoteles vatandaş kavramını, bir devlet yönetiminde yer bulan kişi olarak ele almıştır. Bu yaklaşım, günümüze kadar ulaşarak güncel vatandaşlık kavramının da esasını oluşturmuştur. Vatandaşlık bu anlamda, bireyin yönetici ya da yönetilen olarak yönetim süreçlerine dâhil olması biçiminde ele alınır olmuştur (Smith, 2002). Böylelikle de vatandaşlık, daha çok devlet ve birey arasındaki ilişkiler olarak görülerek, bireyin devlete bağlılığı ile devletin de birey üzerindeki yetkilerini ifade eden bir kavram olarak belirtilmiştir (Aybay, 1962).

Günümüzde teknolojinin hızlı gelişimi, toplumları büyük oranda etkisi altına almaktadır. Bu durum, vatandaşlık kavramına da etki eder bir duruma gelmiştir. Teknoloji ve özellikle internet, dijitalleşen dünyada en temel yaşamsal ihtiyaçlarda imdada yetişmektedir. Dijital ortamlarda market alışverişleri için siparişler verilebildiği gibi, borçlar, vergiler ödenebilmekte ve hatta hukuki işlemler takip edilebilmektedir. Dolayısıyla içinde bulunulan dijital çağ, bireylerin düşünme, davranış, iletişim ve en geniş anlamda yaşam biçimlerini değiştiren bir süreci ifade etmektedir (Mısırlı, 2013).

Teknoloji ve internetin oluşturduğu yeni toplumsal ortamlara aidiyet, günlük yaşamda önemli bir yer edinen teknoloji ile birlikte, dijital yerlilik, dijital göçmenlik, dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık kavramları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda internet toplumsal bir alan konumuna geldiği için bu toplumsal alanın üyeleri o topluluğun vatandaşları olarak kabul edilmektedir (Karaduman, 2011). Hızla gelişmekte ve değişmekte olan teknoloji ile birlikte bireylerin vatandaşlık rolleri de bu gelişim ve değişimden etkilenmektedir. Her yaştan birey, gün geçtikçe dijital teknolojilerle daha fazla iç içe bir yaşam sürmektedir. Bireyler bu gelişmelerle birlikte çevrimiçi dünyanın aktif kullanıcıları olarak dijital vatandaşlar haline gelmektedirler (Oxley, 2010; Karaduman, 2011).

Mossberger, Tolbert ve McNeal (2008, s.1), yaptıkları araştırmada, dijital vatandaşları, internetteki yazıları okuma, yazma, anlama ve gereken yerlere yönlendirme yetisine,

ekonomik gücünün el verdiği bir internet erişimine sahip olan ve düzenli bir biçimde interneti etkin olarak kullanan kişiler olarak tanıtmışlardır. Dijital vatandaşlığı ise çevrimiçi bir ortamda toplumsal ve devletle ilgili konularda katılım becerisi olarak belirterek teknoloji kullanımına ilişkin davranış standartları olarak ifade etmişlerdir.

Dijital vatandaşlığın dokuz boyuta sahip olduğu belirtilmektedir. Bu boyutlar dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital hak ve sorumluluk, dijital ticaret, dijital hukuk, dijital güvenlik, dijital erişim ve dijital sağlıktır (Ribble, Bailey ve Ross, 2004).

Teknolojinin gelişimi ile birlikte vatandaşlık kavramında meydana gelen dönüşüm, günümüz insanının sahip olması gereken niteliklerinin farklılaşmasını da beraberinde getirmektedir. Bireylerin niteliklerindeki bu değişiklik ise onların dijital ortamlardaki etkileşimlerini bilinçli bir şekilde gerçekleştirebilmelerinin önemini artırmaktadır. Bunun sağlanması yönünden en önemli görev ise eğitime düşmektedir (Karaduman, 2011). Türk Eğitim Sisteminde bu alana dönük eğitim özellikle içinde vatandaşlık eğitiminin önemli yer tuttuğu sosyal bilgiler dersinde çok daha etkili bir biçimde yapılabilir. Bu bağlamda, geleceğin sosyal bilgiler öğretmenlerinin, mesleğe başlamadan önce iyi birer dijital vatandaş olarak yetiştirilmelerinin büyük bir önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.1. Problem cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi: “Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini geliştirmede, uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programının etkililiği nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir.

1.1.1. Alt problemler

Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini geliştirebilmek üzere şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini geliştirmek amacıyla uygulanan eğitim programının katkısı nasıldır?
2. Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini geliştirmek amacıyla uygulanan eğitim programının etkililiği nasıldır?

1.2. Araştırmanın önemi

Türk Eğitim Sisteminde vatandaşlık eğitiminin derli toplu olarak yer aldığı derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Mevcut haliyle ilköğretim 4.sınıf, ortaokul 5.-7.sınıflarda

yer alan sosyal bilgiler dersi temelde vatandaşlık eğitiminin de bir parçasını teşkil eden ve bireye varoluşu ile birlikte içinde yer almaya başladığı çevresiyle her yönüyle barışık ve uyum içinde yaşamının yollarının öğretildiği bir ders niteliği taşımaktadır.

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin içeriğini yansıtmakta olması ile birlikte, bireyleri ve yaşamlarını ele alan bir derstir (Kılıçoğlu, 2015). Sosyal bilimlerin, disiplinlerarası ve bütünleştirilmiş bir formal eğitim programı halinde ele alınması ile ortaya çıkmıştır (Şenyurt, 2015). Söz konusu ders, Amerika Birleşik Devletleri Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) tarafından, edebiyat, sanat ve sosyal bilimlerden süzölmüş disiplinler arası yaklaşım olarak ifade edilmiştir (NCSS, 1992). Bu bağlamda Sosyal bilgilerde temel amaç *bireylerin vatandaş haline gelmesinde kendilerine yardımcı olmak* şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaca ulaşmada bireylerin toplum yararını ve akılcılığı temel alarak karar verme becerileri öne çıkmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler, birey ve toplum ilişkilerini ele alan bilgileri de içeriğinde barındırmaktadır (Kılıçoğlu, 2015). Tüm bu açıklamalardan hareketle Türk Eğitim Sisteminde sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden seçilen bilgilerin, ortaokul düzeyindeki öğrencilerin gelişimsel özelliklerini göz önünde bulundurarak belirli bir program dahilinde geliştirilen, yaşama ve uygulamaya dönük bir ders olarak tanımlanmıştır (Atayeter ve Tozkoparan, 2014).

Yukarıda da belirtildiği üzere sosyal bilgiler dersi temelde o ülke koşullarında nitelikleri belirlenen iyi vatandaş yetiştirme amacına göre yapılandırılmış bir derstir. Vatandaşlık eğitimi ise zaman içindeki değişim ve gelişmelere paralel olarak değişiklikler göstermektedir.

Bilindiği üzere çağımızda sürekli olarak gelişim gösteren dijital teknolojiler hayatın her alanında giderek daha da yaygınlaşmaktadır. Vatandaşlık kavramında da gelişen bu teknoloji ile birlikte farklılaşmalar meydana gelmekte ve bireyler birer dijital vatandaş halini almaktadır. Dijital vatandaşlık kavramı ile birlikte vatandaşlık eğitimi de değişime uğramıştır.

Bu nedenle bireylerin dijital çağa ve bu çağda önemi artan dijital vatandaşlığa uyumlu hale getirilmesinin önemi her geçen gün artmaktadır. Dijital vatandaşlık kavramının, 2019 yılında Çin’de ortaya çıkarak, tüm dünyada yayılan, Covid-19 olarak adlandırılan virüs temelli salgın hastalığın, bireylerin yaşantılarında getirdiği köklü değişimlerle birlikte daha fazla önem kazandığı düşünülmektedir.

Çin’de yapılan araştırmalar neticesinde insan hareketliliğinin yeni bir düzlemde sürdürülmesi gerekliliği tespit edilmiş, okullardaki eğitimlere ara verilmiş, bireylerin vakitlerini evlerinde geçirmeleri konusunda kendilerine bilgilendirmeler yapılmış, toplu yaşama yönelik mekanlarda çeşitli tedbirler alınmış ve vaka oranlarında olumlu etkiler gözlenmiştir (Gu, Jiang, Zhao ve Zheng, 2020; Tian vd., 2020). Pandemi karşısında uygulanan bu tedbirlerin faydalarının keşfiyle, Türkiye’de de benzer adımlar atılmıştır. Ancak eğitimde geçilen uzaktan eğitim sisteminin, yaygın kitlelerce tanınan bir eğitim türü olmadığı düşünülmektedir. Eğitimin her paydaşının olduğu gibi öğretmenlerin de bu eğitim türünü yeterince tanımaları eğitimin sürekliliği bakımından önem arz etmektedir (Çakın ve Külekçi Akyavuz, 2020; Hawamdeh, Altınay, Altınay, Arnavut, Ozansoy ve Adamu, 2021). Covid-19 salgını beraberinde sadece görevdeki öğretmenlerin değil, göreve başlayacak olan öğretmen adaylarının da göreve başladıklarında eğitimde meydana gelen anılan değişimlere uyum sağlamış olmaları ihtiyacını doğurmuştur.

Temel olarak iyi vatandaş yetiştirme aracı olan sosyal bilgiler dersi, vatandaşlık eğitimi kazanımlarını büyük oranda içerisinde barındırmaktadır. Bu sebeple sosyal bilgiler dersinin iyi dijital vatandaşlar yetiştirmede önemli role sahip olduğu düşünülmektedir. Türkiye’de kullanılmakta olan mevcut sosyal bilgiler öğretim programının dijital vatandaşlık bakımından yeterli olup olmamasının da sosyal bilgiler dersi aracılığı ile dijital vatandaş yetiştirmeyi etkileyebilecek bir bileşen olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan Türkiye’de halihazırda kullanımda olan Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı 2018 yılında son biçimine kavuşmuştur. Söz konusu programda yer alan *matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler* ile *dijital yetkinlik* dijital vatandaşlıkla ilişkilendirilebilecek yetkinliklerdir. Aynı programda yer verilen *dijital okuryazarlık, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, finans okuryazarlığı, kanıt kullanma, hukuk okuryazarlığı, konum analizi, karar verme, medya okuryazarlığı, mekân algılama, politik okuryazarlık, tablo grafik diyafram çizme ve yorumlama, sosyal katılım, zaman ve kronolojiyi algılama ve yenilikçi düşünme* gibi beceriler de dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilecek becerilerdir. Diğer yandan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programındaki dürüstlük ve bilimsellik değerleri de dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilecek değerler olarak değerlendirilmektedir. Öğrenme alanları olarak ise *insanlar, yerler ve çevreler* ile *bilim teknoloji toplum* dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilecek öğrenme alanları olarak ele alınabilir (Turan ve Karasu Avcı, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçlarında, temel felsefesinde, anahtar yetkinliklerinde, beceri ve değerlerinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı olarak yer verilmekte olsa da öğrenme alanlarının ve öğrenme alanları içerisinde yer alan kazanımların dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını yeterli bir biçimde yansıtmadığı, dijital vatandaşlık alt boyutlarının da öğrenme alanlarına belli bir bütünlük içinde dağıtılmadığı da görülmektedir (Aydemir, 2019).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı doğrultusunda yapılacak sosyal bilgiler dersinde bireylerin dijital vatandaşlık kazanımları doğrultusunda yetiştirilmelerinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu alandaki yetkinlikleri diğer faktörler yanında büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin daha mesleklerine başlamadan evvel, mesleğe atıldıklarında dijital vatandaşlık eğitimini nasıl gerçekleştirecekleri, bireyleri dijital vatandaşlık bilgi ve becerileri ile nasıl donatabileceklerine yönelik bir eğitimden geçmeleri önemli görülmektedir. Bu eğitimin başlangıç noktasının ise yükseköğretim düzeyinde dijital vatandaşlık düzeylerinin geliştirilmesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırma;

- Yükseköğretim düzeyinde, sosyal bilgiler öğretmen adayları örneğinde dijital vatandaşlık düzeylerinin geliştirilmesi bakımından *özgün*;
- Dijital teknolojilerin gündelik hayatta vazgeçilmez bir yere sahip olması bakımından *güncel*,
- Araştırma konusu ile ilgili olarak alanyazında yeterli araştırma olmaması bakımından *gerekli*;
- Yapılacak uygulamalarla sosyal bilgiler öğretmeni adayları örneğinde, yükseköğretim düzeyinde dijital vatandaşlık düzeylerinin geliştirilebilecek olması bakımından *işlevsel* olarak görülmektedir.

1.3. Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma:

- Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan gönüllü 21 sosyal bilgiler öğretmeni adayı ile sınırlıdır,
- Araştırmanın uygulama işlem süreci 10 hafta ile sınırlıdır,

- Araştırmanın uygulama kısmında yer alan kazanım ve amaçlar, dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına dair mevcut alanyazının ortaya koyduğu bilgiler ile sınırlıdır.

1.4. Tanımlar

Vatandaş: Bir devletin egemenliğindeki topraklar üzerinde yaşayan siyasi toplumun, belirli haklara sahip ve herhangi bir özel topluluğa aidiyetinden bağımsız olarak herkes için aynı olan yükümlülükleri paylaşan bir üyesidir (Ünsal, 1998, s.4).

Dijital Vatandaş: İnternetteki yazıları okuma, yazma, anlama ve gereken yerlere yönlendirme yetisine, ekonomik gücünün el verdiği bir internet erişimine sahip olan ve düzenli bir biçimde interneti etkin olarak kullanan kişilerdir (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2008).

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir derstir (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2005).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde sosyal bilgiler kavramı ve eğitimine, vatandaşlık kavramına, dijital vatandaşlık kavramı ve boyutlarına, dijital vatandaşlık eğitimine ve araştırma konusuyla ilişkili yapılmış olan çalışmalara değinilecektir.

2.1. Sosyal bilgiler ve eğitimi

Varoluşu itibari insan, kendisi ve yaşadığı evren üzerine devamlı bir merak ve bu merakın getirisi bir anlamlandırma çabasında olmuştur. Tarih öncesi dönemden günümüze insanlar, bu çaba ile daha önceleri doğal/doğaçlama, günümüze yaklaştıkça daha sistemli özellikler gösteren araştırmalar yapmışlardır. Bu araştırmalar aracılığı ile farklı bilim alanları/dalları ortaya çıkmıştır. Tarihin akışı içerisinde bu bilim dalları kendi aralarında farklı sınıflandırma ve disiplinler altında daha da sistemli hale gelmiştir. Temel anlamda bakıldığında ise bu ayrım sosyal bilimlerle fen bilimleri olarak ortaya konulmuştur.

İnsanın çevresini tanımaya yönelik merakıyla attığı adımları daha yoğunluklu olarak fen biliminin kapsamını oluşturmuşken, insanın, kendi yaşamına çevrenin etkisini anlama çabası da genel olarak sosyal bilimlerin kapsamını ortaya koymaktadır. Bu anlamda sosyal bilimler, bireyin, fiziksel ve toplumsal çevresi ile etkileşimini geçmişten günümüze zaman sürecinde ele almaktadır (Doğanay, 2008). İnsanlık geçmişinin en başlarından itibaren karşılaşılan bireysel ve toplumsal problemlerin çözüm çabaları da sosyal bilimlerin doğması ve gelişmesinde katkı sunan diğer etken durumunda olmuştur (Bilgili, 2006). Sosyal bilimlere bir diğer bakış açısı ise sosyal bilimlerin, toplum içindeki bireyin incelenmesini ve bireylerden oluşmuş kitlelerin analizini de içeriyor olmasıdır (Duverger, 1961, çev. 2006).

Bireyi, toplumu, bireyler arası, birey ve toplum arasındaki, birey ve eşya arasındaki ilişkilerin sistemli bir şekilde incelenmesi amacıyla, bilimsel metoda uygun olarak üretilmiş düzenli bilgilerin bütünü sosyal bilimleri oluşturmaktadır (Tokdemir, 2007). Sosyal bilimlerde öncelik birey olduğu için, sosyal bilimci araştırmacılar evrensel yasalara

ulaşmayı hedeflemez ve her bir sosyal bilim dalı kendi açısından merkezine insanı alır ve anlamlandırmak üzere çaba sarf eder (Benton ve Craib, 2001, çev. 2008).

Sosyal bilimlerin içeriğini yansıtmaması nedeniyle sosyal bilgiler dersi de bireyleri ve yaşamlarını konu olarak almaktadır (Kılıçoğlu, 2015). Buradan hareketle de sosyal bilgiler, bütünleştirilmiş ve disiplinlerarası bir formal eğitim programı halinde, sosyal bilgiler olarak ele alınmaktadır (Şenyurt, 2015). ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), sosyal bilgileri, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerden damıtılmış disiplinler arası yaklaşım olarak belirtmektedir (NCSS, 1992). Buradan yola çıkıldığında, sosyal bilgilerdeki temel amaç ise bireyleri vatandaş haline getirmek, küresel bir dünyada kültür farkları olan demokratik toplum vatandaşlarını yetiştirmek ve bireylerin toplum faydasına, akıl ve bilgiye dayanan mantığa uygun karar verme yetilerini geliştirmektir. Bir diğer yönden sosyal bilgiler, doğrudan doğruya insan topluluğunun oluşumu, olgunluğu ve bireyin bu toplum birliklerine üyeliği ile birlikte insana dair olan bilgiler olarak da ele alınmaktadır (Kılıçoğlu, 2015). Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden süzölmüş olan bilgilerin, ortaokul düzeyindeki öğrencilerin gelişimsel özelliklerini dikkate alarak sarmal program çerçevesinde geliştirilen, çok disiplinli biçimde bir yapıya sahip olan, hayata ve uygulamaya yönelik bir derstir (Atayeter ve Tozkoparan, 2014).

Sosyal bilgiler dersinin Türkiye’deki gelişimi, öncelikli olarak ABD’ye ve tüm dünyadaki gelişmelerle benzer özellikler göstermiş ve temel olarak iyi vatandaş yetiştirmeyi hedeflemiştir. Sosyal bilgilerin barındırdığı konular Türkiye’de ayrı sosyal bilimlerin isimleri altında, 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1947 öğretim programlarında “Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi”; 1962’de “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersleri biçiminde verilmiştir. Sosyal bilgiler dersi ismi ise 1968’de yürürlüğe giren Sosyal Bilgiler Programı ile birlikte 1990’a kadar kullanılmıştır (Tay ve Akyürek Tay, 2006). Sosyal bilgiler dersinin ismi, 1990’da “Milli Tarih ve Milli Coğrafya” olarak değiştirilmiş ve 1993’teki değişime kadar kullanılmıştır. 1993’te gerçekleştirilen değişimle birlikte yeniden sosyal bilgiler ismine geçilmiştir. 2004 yılı öğretim programıyla eğitim felsefesinde yapılandırmacı yaklaşımın öne çıkmasıyla Sosyal Bilgiler Programında da yeni yaklaşım hayata geçirilmiştir. 2018 yılında da bu yaklaşım korunarak yeni bir program daha uygulamaya konulmuştur.

Sosyal bilgiler dersinin sade bilgiler yığını olarak nitelendirilmesi mümkün bulunmamaktadır. Sosyal bilimlerden seçilen bilgilerin, eğitim bilimleri birlikteliği ile ortaya çıkan sosyal bilgilerin, bu yönüyle sosyal bilim ve eğitim bilimlerinin buluştuğu

zengin bir alan olduğu söylenebilir. Sosyal bilimlerin, pedagojik ilkeler ışığında ilkokul dördüncü sınıf ve ortaokul beş, altı ile yedinci sınıf seviyesine yönelik olarak işe koşulmasıyla sosyal bilgiler dersi oluşturulmuştur.

2.2. Vatandaşlık kavramı ve vatandaşlık eğitimi

Vatandaş kelimesinin kökenleri, Latince'deki “civis” veya “civitas” kelimelerine dayanmaktadır. Bu kelimeler, bir şehir devletinin üyesi olmayı ifade etmektedir. Aristoteles de vatandaşı, devleti yöneten, bunun karşılığında da yönetilen kişi olarak ifade etmiştir. Bu tanımda, günümüze kadar gelen bir yaklaşımla, yönetim süreçlerine vatandaşın dahil olması ön plana çıkmaktadır (Smith, 2002).

Fransız İhtilali ile birlikte siyasi bir anlam da üstlenen vatandaş, bu statüye erişmek için türlü mücadeleler veren insanları belirten bir ifadedir. Vatandaşlığın tanımı ise toplumlar arasında birbirinden farklılık taşıyabilmektedir (Morris ve Cogan, 2001; Pitiyanuwat ve Sujiva, 2001). Rousseau'ya (1762) göre vatandaşlık, mücadele ile kazanılması halinde elde edilen bir haktan ziyade, bir erdem olarak adlandırılmalıdır. Bir diğer açıdan vatandaşlık, haklar ve sorumlulukların arasında bulunan bir denge olarak ifade edilmektedir (Lawson, 2001). Marshall (1992 akt. Waghid, 2005) vatandaşlığı, bir topluluğun tam üyesi olan bireylerin statüsü olarak ifade etmektedir.

Vatandaşlık, bireysel farklılıkların bulunmasına karşın, her bireyce eşit biçimde paylaşılan kimlik unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (Bakioğlu ve Kurt, 2009). Vatandaşlık, bir toplum üyesi olarak bireyin yasal statüsü, sorumlulukları ve haklarını tanımlayan bir kavramdır (Althof ve Berkowitz, 2006). Vatandaşlık, bireyin, toplumun bir parçası olarak varolmasıyla birlikte, toplumun bir üyesi olarak belirli yükümlülükler taşımasını da içermektedir (Lavson, 2001). Aybay (1962) ise vatandaşlığı, daha çok devlet ve birey arasındaki ilişkiler olarak ele alarak, bireyin devlete bağlılığı ile devletin de birey üzerindeki yetkilerine dayandırmaktadır. Bu nedenle de vatandaşlık, sosyal bilimlerle önemli düzeyde ilişkili bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2009).

İlgili alanyazına bakıldığında çok farklı vatandaşlık türleri göze çarpmaktadır. Urry (2000) çalışmasında vatandaşlığı, kültürel vatandaşlık, azınlık vatandaşlığı, ekolojik vatandaşlık, kozmopolit vatandaşlık, tüketici vatandaşlık ve gezici vatandaşlık şeklinde gruplandırmıştır. Bu çalışmada, kültürel vatandaşlık, her kültürün kendi varlığını sürdürme hakkı; azınlık vatandaşlığı, egemen grupla eşit haklara sahip olma; ekolojik vatandaşlığı,

bir çevrede uzun süre yaşama hakkı; kozmopolit vatandaşlık, her bireyin özgürce diğer kültür ve toplumlarla ilişki kurma hakkı; tüketici vatandaşlık, mal ve hizmetlere ulaşma hakkı; gezici vatandaşlık, özgürce turistik faaliyet gerçekleştirme hakkı olarak ifade edilmektedir (Urry, 2000). Dünya vatandaşlığı kavramı ise Heater (1997) tarafından, insanlığın bir üyesi olma, gezegendeki olayların sorumlusu olma, ahlak kurallarının muhatabı olma ve dünya idaresine katılım olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda vatandaşlık tanımları genel olarak değerlendirildiğinde, yerel ve küresel yaklaşımların mevcut olduğu görülmektedir (Çelik, 2009).

Birey ve devlet bağının olumlu yönde yüksek olması vatandaşlık kavramındaki iyilik düzeyini de etkileyen bir durum olarak görülebilir. Buradan hareketle de, etkili vatandaş, iyi vatandaş, etkin vatandaş, ideal vatandaş şeklinde ifadeler ortaya çıkmaktadır. Etkili vatandaşlık, Heater (1990, akt. Ersoy, 2007)'a göre vatandaşlık, kimlik, değer, yasallık, siyasal ve sosyal boyutların yansımasıyla gelişebilen bir gerçekliktir. İyi vatandaş olmak, birtakım davranış, değer ve bilgilere sahip olmakla ilişkilidir (Pitiyanuwat ve Sujiva, 2001). Buradan hareketle vatandaşlık kavramının iyi bir hale gelmesi bağlamında, vatanını sevmek, toplumdaki farklılıklara saygı duymak, farklılıklar karşısında adil olabilme, doğruluğu önceleme, topluma karşı dürüstlük, sorumluluk ve ödevlerinin farkında olup, bunların gereklerini yerine getirebilme gibi bir takım özellikler de ön plana çıkmaktadır. Böylece vatandaşlık düzeyi, kötü ya da iyi gibi uçlar arasında ölçümlenebilen bir özelliği ifade edebilir ancak bu düzeyler toplumların öznel kültürel algı, altyapı ve anlamlandırmaları ile belirlenmektedir (Veldhuis, 1997). Toplumca kabul edilebilecek nitelik taşıyan iyi bir vatandaşlık, o toplumun iyi davranışları besleyen doğru yaşantı, teşvik ya da yönlendirmelerinden etkilenmektedir (Brever, 2007).

Vatandaşlık, iyi bir vatandaşta mevcut olması gereken davranış ve tutumların varlığı ile birlikte daha da kıymetli bir hale gelmektedir (Gonsalvez, 2013). Böylelikle de vatandaşlık yetkinlikleri belirli tutum ve davranışların geliştirilmesi ile ilişkilendirilmektedir (Schugurensky, 2005). Vatandaşlığın yetkinliklerinin kazandırılması için siyasi görüşlerden bağımsız biçimde bütün ülkelerce, dolaylı ya da doğrudan ülkedeki bireylerin kültürleriyle uyuşan biçimde eğitimler verilmektedir (Tan, Naidu ve Jamila, 2017).

Vatandaşlık eğitiminin geçmişi temel olarak vatandaş kavramının ortaya çıkış dönemleri olan Antik Yunan ve Roma şehir devletlerine kadar uzanmaktadır (Yıldırım, 2006). Vatandaşlık kavramı, toplumun bileşenlerinden etkilenebildiği gibi, vatandaşlık

hissi/duygusu/davranışlarının nasıl kazandırılabilceği de çeşitli bileşenlerden etkilenen bir yapıdadır. Geçmişten günümüze vatandaşlık eğitimi zaman zaman dolaylı, kimi zaman da doğrudan şekillerde süregelmiştir. Vatandaşlık, erken dönemlerde bir ulus ya da devlete üye olma anlamındayken, vatandaşlık eğitimindeki temel amacın, ortak kimlik, ortak tarihe sahip olma, vatanseverlik ve ulusa sadakatin teşviki olduğu görülmektedir (Lawson, 2001).

Tarihsel gelişimi sürecine göre vatandaşlık eğitiminin üç dönemde ele alınması mümkündür. Bu dönemler, itaat temelli vatandaş yetiştirilmesi dönemi, ulus/millet inşa etme dönemi ve bireylerin hak ve yükümlülükleriyle devlet mekanizmasının işleyişinin öğretilmesi odaklı dönem olarak nitelendirilmektedir. (Lawson, 2001).

Vatandaşlık eğitimindeki tanımlar, vatandaşlık hakkında eğitim, vatandaşlık aracılığıyla eğitim ve vatandaşlık için eğitim olarak tasniflenebilir (Kerr, 1999). Bu tasnife göre vatandaşlık hakkında / vatandaşlıkla ilgili eğitim, bireylerin ulusal tarih, siyasal yaşam ve devlet yapısının tanınmasını incelemektedir. Vatandaşlık aracılığıyla eğitim / vatandaşlık yoluyla eğitim ise bireyin çevresinde ya da okulunda aktif katılım deneyimlemeleri üzerinden eğitimi ifade etmektedir. Vatandaşlık için eğitim yaklaşımında ise birey, daha okul çağında iken, kendisinin gelecekteki yaşamında üstlenebileceği rol ve sorumluluklara hazırlıklı bulunmasını temin edebilecek bilgi, değer ve becerilerle donanması için sürdürülen eğitim faaliyetleri belirtmektedir. Bu gibi yaklaşımların bütüncül olarak ele alınması da vatandaşlık eğitimini ortaya çıkarmaktadır (Çelik, 2009). Bu eğitim ise formal, öğretim programları dışındaki faaliyetler ya da informal program gibi vasıtalarla ders içi, okul içi ya da okul dışı farklı yaşam alanlarında sürdürülebilmektedir.

Günümüzdeki durumuma bakıldığında vatandaşlık eğitiminin ülkeden ülkeye farklılık gösterebildiği görülmektedir. Örneğin ABD’de vatandaşlık eğitiminin dürüst ve etkili vatandaşlar yetiştirilmesini ön plana aldığı görülmektedir. Diğer yandan vatandaşlık eğitimi süreci içerisinde gerçekleştirilen etkinlikler önem kazanmıştır. Buna paralel olarak hazırlanan kaynak kitaplarda da vatandaşlık eğitimi için etkinliklerin ağırlıklı olduğu görülmektedir (Vera, 2003 akt. Bakioğlu ve Kurt, 2009).

Vatandaşlık eğitimi Fransa özelinde incelendiğinde, bu eğitimin devletçe güçlü biçimde desteklenmekte olduğu göze çarpmaktadır. Vatandaşlık bir ders olarak on bir ve on beş yaş arasındaki öğrencilere mecburi kılınmıştır. Fransa vatandaşlık eğitiminde öne çıkan husus, bireylerin, aydınlanma ya da modern küresel değerleri yadırgamaksızın Fransız milli kültürüne dahil edilmesi/kazandırılması olmuştur. Cumhuriyetçi olarak nitelenen /

adlandırılan ortak bir ulusal Fransız kültürüne, çok kültürlü bir nüfusu dahil etmek/büründürmek, Fransa'nın vatandaşlık eğitimindeki hedefi olarak görülmektedir. Vatandaşlık eğitiminde çok kültürlü nüfus yapısı üzerinde ortak bir ulusal Fransız kültürüne büründürme çabasına, bireylerin, insan hakları, dayanışma, eşitlik ve hürriyet gibi konulardaki bilinçlerinin geliştirilmesi amacı da eklenmektedir. Bu bakımdan Fransa vatandaşlık eğitiminin temel yaklaşımında, devletin temel prensip/ilke/ortak değerlerini, vatandaş olarak görmek istediği bireylere iletme amacı ve ancak bu öğeler üzerinden kamusal düzenin oluşturulabileceği düşüncesi mevcuttur. Fransız eğitim sistemi de kamusal alan öğeleri olarak görülen prensip/ilke/ortak değerleri ile bireysel özgürlük ile değerlerin arasındaki uzlaşmanın sağlanmasını öne çıkarmaktadır (Starkey, 2000).

İngiltere'de vatandaşlık eğitiminde topluma aktif katılım yolu ile ortak bir vatandaşlık bağı oluşturmak temel alınmıştır. Buna göre İngiltere'de vatandaşlık eğitimi İngiliz ortak kimliğinin benimsenmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. İngiliz milli birliğinin geleceğini sağlamlaştırma süreci olarak görülen vatandaşlık eğitimi, ulusal eğitim programında kapsamlı bir biçimde yer almaktadır (Starkey, 2000). İngiltere'de vatandaşlık eğitiminde 2002 yılından günümüze örtük öğrenmelerin öne çıktığı, bununla birlikte vatandaşlık eğitiminin 11 ve 16 yaş arasındaki öğrencilere verildiği görülmektedir (Davies, Fülöp, Hutchings, ve Ross, 2001).

Vatandaşlık eğitimine etki eden faktörlerden birisinin de devletin bulunduğu coğrafi konum itibarı ile kendisi için varsaydığı varoluşsal tehditler olduğu düşünülebilir. Örneğin, İsrail'deki vatandaşlık eğitimi incelendiğinde, ülkenin yer aldığı coğrafi konum bakımından kendisini devamlı olarak askeri risk/tehdit altında düşünmesi, bireylerin de birer asker vatandaş olarak yetiştirilmelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Eğitime bu yönüyle yardımcı olması amacıyla medya gücünden de yararlanılmaktadır. Bireyler ülkelerinin varlığının devamlılığı için her an askeri güç olarak ülke yararına cansiperane hazır birer vatandaş olarak yetiştirilmektedir. Asker meslekli/sıfatlı kişilerin de eğitimin her safhasında konferans, bilinçlendirme faaliyetleri ve benzeri gibi etkinliklere katılmakta olması asker vatandaş hedefine yönelik adımlardan bir diğeridir. Bu adımın bir diğer amacı da tüm toplumun her an devletin varlığı için kendisini ortaya koyması bilincindeki bir vatandaşlık eğitimi değil, aynı zamanda askeri personel ihtiyacının da bu türlü adımlarla askerliğin özendirilmesi ile karşılanmasıdır. Böyle bir vatandaşlık eğitiminde de

güce/otoriteye bağlı, fazla miktarda milliyetçilik temellerinin öne çıktığı vatandaş profili ortaya çıkmaktadır (Lemish, 2003).

Türkiye'nin vatandaşlık eğitimi süreci incelendiğinde, çok sayıda değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Örneğin, cumhuriyet dönemiyle beraber, 1924'te Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye derslerinin yerine Vatandaşlık Bilgisi (Malumat-ı Vataniye) dersleri getirilmiştir. Bu dersin adı 1926 yılında Vatan Bilgisi, 1948 yılında Vatandaşlık Bilgisi olarak değiştirilmiştir. 1968 yılına gelindiğinde Vatandaşlık Bilgisi dersinin tümüyle kaldırıldığı, içeriğinin ise Sosyal Bilgiler Programı altında verilmeye başlandığı görülmektedir. Vatandaşlık dersinin sosyal bilgiler dersi içerisinde verilmesi uygulamasından, 1984 yılında vazgeçilerek Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ayrı bir ders olarak geri getirilmiştir. 2008 yılından sonrasında vatandaşlık eğitimi yeniden sosyal bilgiler altında verilmeye başlanmıştır. Günümüzde ise ilkökul dördüncü sınıf düzeyinde Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi olarak vatandaşlık eğitimi dersi verilmektedir (Gözütok ve Alkın, 2008; Merey, Karatekin ve Kuş, 2012). Bu ders, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi adıyla sürdürülmektedir.

2.3. Dijital vatandaşlık ve boyutları

Antik dönemlerden itibaren değişikliğe uğrayan vatandaşlık, ilk başlarda belli sınıflarda yer alan kişiler için kullanılırken, günümüze yaklaştıkça, bir toplum içinde yaşayan bireyin, toplumun belirlemiş olduğu normların sağladığı haklara sahip olması biçiminde tanımlanır hale gelmiştir (Karaduman, 2011). Gelişen teknoloji ile birlikte de vatandaşlık kavramında çeşitli farklılaşmalar meydana gelmekte ve bireyler birer dijital vatandaş halini almaktadır.

The International Society for Technology in Education-ISTE (Uluslararası Eğitimde Teknoloji Derneği) (2016) öğrenciler için 7 yeterlik alanı belirlemiştir. Bunlar, güçlendirilmiş öğrenenler, dijital vatandaşlık, araştırma ve bilgi edinme yöntemlerine hâkim olma, yenilikçilik, analitik düşünme, yaratıcı iletişim ve küresel işbirlikçilik şeklindedir. Bu yeterlik alanlarından biri olan dijital vatandaşlık özellikle son zamanlarda önem kazanmaktadır. Ancak, dijital vatandaşlık kavramını tanımlamak, açıklamak ve ölçmek, birtakım nedenlerden dolayı oldukça zordur. Bunun nedeni ise vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi kavramlarındaki çeşitlilik ve ideal çevrimiçi vatandaş davranışlarını tanımlayan “yasal, etik, güvenli ve sorumlu” ifadelerinin, ülkelere, kültürlere, okul sistemine ve kurumlara göre farklılık göstermesidir (Greenhow, 2010). Bu bağlamda dijital

vatandaşlık, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yasal, etik, güvenli ve sorumlu bir şekilde kullanımını sağlayan davranışları çevrimiçi ortamda savunmak ve uygulamaktır (ISTE, 2007). Dijital vatandaşlığın bir diğer tanımı ise teknolojiyi kullanırken temel normları (kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilke veya kanuna uygun durumları) göz önünde bulundurmak ve bu doğrultuda hareket etmektir (Ribble ve Bailey 2007, s.9).

Mossberger, Tolbert ve McNeal (2008, s.1) dijital vatandaşı, internetteki yazıları okuma, yazma, anlama ve gereken yerlere yönlendirme yetisine, ekonomik gücünün el verdiği bir geniş band erişimine sahip olan ve düzenli bir biçimde interneti etkin olarak kullanan kişiler olarak tanımlamaktadır. Farmer (2010) ise elektronik bilgileri uygun biçimde seçip ayırarak siber alana etkin bir biçimde katılan, elde ettiği bu bilgileri hem toplumsal hem de kişisel gelişim için bilgece kullanan bireyler olarak ifade etmektedir. Bu bağlamda dijital vatandaşlar çevrimiçi topluluklara etkin olarak katılan bireylerdir.

Dijital vatandaşlığın, teknoloji kullanımına ilişkin davranış standartları olarak ifade edilerek, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital hak ve sorumluluk, dijital ticaret, dijital hukuk, dijital güvenlik, dijital erişim ve dijital sağlık gibi dokuz boyuta sahip olduğu belirtilmiştir (Ribble, Bailey ve Ross, 2004). Bu boyutlar şu şekilde ifade edilmektedir:

- Dijital erişim; toplumda yer alan her bireyin dijital teknolojilere eşit olarak erişebilmesi,
- Dijital iletişim; cep telefonuyla görüşme, anlık mesaj gönderme (kısa mesaj), sohbet (chat) etme, e-posta kullanımı gibi uygulamaların bireyler tarafından gerçekleştirilebilmesi,
- Dijital okuryazarlık; bireylerin dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin temel bilgilere sahip olması ve bu teknolojileri öğrenme süreçlerinde kullanılabilmesi,
- Dijital etik; dijital teknolojilerin belirli görgü kuralları çerçevesinde kullanılması,
- Dijital hukuk; bireylerin mülkiyet haklarına saygı göstermesi ve telif haklarını ihlal edecek uygulamalardan kaçınmaları,
- Dijital hak ve sorumluluklar; her bireyin dijital teknolojileri kullanabilme hakkına sahip olması ve bu haklarını gözetebilmesi ve diğer insanların da bu konuyla ilgili haklarını savunabilmesi,

- Dijital sağlık; bireylerin dijital teknolojilerin kullanımıyla ortaya çıkabilecek sağlık problemlerini tanıyabilmesi, özellikle problemlerin başlangıç aşamalarının farkına vararak gerekli tedbirleri alması,
- Dijital güvenlik; dijital teknolojileri kullanan her bireyin, özellikle kişisel cihazlarının güvenlik tedbirlerini alması, gerek kişisel cihazlarında gerekse ortak erişime açık cihazlarda kişisel bilgilerinin kullanırken güvenlik yazılımlarını kullanmayı önemsemesi,
- Dijital ticaret; alım ve satım işlemlerinin güvenli ve bilinçli bir biçimde yapılması olarak ifade edilmektedir (Ribble, 2006).

2.4. Dijital vatandaşlık eğitimi

Vatandaşlık eğitimi, farklı ülkelerde farklı terimlerle ifade edilmekte ve içerik olarak birçok konuyu kapsamaktadır. Bu terimler, vatandaşlık, vatandaşlık bilgisi, sosyal bilimler, sosyal bilgiler, toplum, toplum çalışmaları, dünya çalışmaları, hayat bilgisi ve ahlâk eğitimidir. Ayrıca, vatandaşlık eğitimi alanının, tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, siyaset, çevre çalışmaları, değerler eğitimi, dinî çalışmalar, dil ve fen bilgisi dersleri dahil pek çok program konusuyla da bağlantısı bulunmaktadır (Karaduman, 2011).

Genç nesillerin büyük bir hızla değişen dünyanın zorlu ve belirsiz koşullarına en iyi şekilde hazırlanmasının gerekliliğı nedeniyle pek çok ülkede vatandaşlık eğitimi konusunda reformlar ve program geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu program geliştirme çalışmalarının temelinde, dünyada yaşanan bu hızlı değişime en etkin şekilde yanıt verme çabası yer almaktadır (Ichilov, 1998; akt. Kerr, 1998). Dijital vatandaşlık eğitimi de dünyada yaşanan gelişmeler çerçevesinde değerlendirilmesi ve öğretim programlarıyla çeşitli yollarla bütünleştirilmesi gereken bir konu alanı halini almaktadır. Ribble (2006), dijital vatandaşlık eğitiminin gerekliliğini, “21. yüzyılda, doğruyu yanlıştan, uygun olan davranışı uygunsuz olandan ayırt edebilen dijital vatandaşlar yetiştirmeyi umuyorsak teknoloji liderleri, dijital vatandaşlık konusuna okullarında ve çevrede büyük bir önem vermelidir.” şeklinde ifade etmektedir. Ribble’a (2006) göre dijital vatandaşların eğitimine okullarda ailelerin desteğı ile geç kalınmadan başlanmalıdır. Bu doğrultuda, dijital vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin interneti, farklı bağlamlarda ve dijital vatandaş olarak hem toplumsal hem de siyasi süreçlere katılım anlamında yasal, etik, güvenli, sorumlu ve saygılı biçimde kullanmayı nasıl öğrenebilecekleri ile ilgili çalışmaları kapsamalıdır.

Öğretmenlerin, dijital vatandaşlığı herhangi bir sınıfta ve herhangi bir derste uygulaması veya teşvik etmesi için yapılabilecekler şu şekilde sıralanabilir (Brooks-Young, 2007, s. 147-149; Farmer, 2010; Peckham, 2008, s.75-76):

- Öğretmen, kabul edilebilir bir kullanım politikasının koşullarını bilmeli ve sürekli takip etmelidir. İyi düzenlenmiş bir uygun kullanım politikası, öğrencilerin internet kullanımını takip etmelerinde öğretmenin sorumluluklarını tanımlamalıdır. Bu doğrultuda öğretmen, dijital ortamın kullanımına ilişkin kabul edilebilir bir sınıf politikası oluşturulmalıdır. Ayrıca, öğrencilere bu kullanım politikasına uymalarına ilişkin bir sözleşme imzalatılarak, uygun kullanım davranışları pekiştirilebilir.
- Öğretmen, öğrencilere uygun kullanım konusunda model olmalıdır. Çünkü öğrenciler etraflarındaki yetişkinlerin davranışlarına dikkat eder ve onları model alır. Bu nedenle öğretmen, uygun kullanım konusunda iyi bir örnek olmalıdır. Örneğin öğretmen yaptığı bir Powerpoint sunumunda kullandığı resimlerin kaynaklarını gösterebilir.
- Öğretmen, özelleştirilmiş derslerde internet güvenliği, uygun kullanım ve telif haklarıyla ilgili konularda öğrencileri bilgilendirmelidir. Öğretmen öncelikle, öğrencilerin bu konudaki ön bilgilerini çeşitli araçlarla (anket, görüşme vb.) ortaya çıkarmalıdır. Öğrencilerin tümünün uygun kullanım koşullarını anladığını farz edilmemeli, sorumlu internet kullanıcıları olmaları konusunda onlara destek sağlayacak etkinlikler düzenlemelidir.
- Öğretmen, internette öğrencilerin başına gelebilecek uygunsuz durumların tartışılabilmesi ve bu konularda çözümler üretilebilmesi için fırsatlar sağlamalıdır. Örneğin yangın tatbikatları ve acil durumda yapılması gerekenlere ilişkin yapılan uygulamalar gibi, internette karşılaşılabilecek bir sorunun çözümünde neler yapılabileceği konusunda da çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Bu konuda farklı senaryolar geliştirilerek, öğrencilere bu senaryolarda karşılaşılabilecek sorunların nasıl çözülebileceğine ilişkin tartışma ortamı yaratılabilir.
- Öğretmen, bilgisayarları ve bilgisayarlara bağlı araçları kolayca kontrol edilebilecek bir biçimde düzenlemeli, öğrencilerin internette gerçekleştirdikleri (özellikle şüpheli) eylemleri kontrol edebileceği bir konumda olmalıdır. Ayrıca bilgisayara bağlı yazıcı, tarayıcı gibi araçlar da öğretmenin denetiminde olmalıdır.

- Öğretmen, sınıfta bir internet sitesinden yararlanılacağı durumlarda, internet sitesi değerlendirme formu kullanılmalıdır. Çünkü ilk bakışta kullanılabileceği düşünülen internet siteleri, ayrıntılı olarak incelendiğinde gerekli faydayı sağlayamayabilir veya birçok soruna neden olabilir.
- Öğretmen, öğrenciler kullanmadan önce çevrimiçi tüm etkinlikleri gözden geçirmelidir. Çünkü kullanılacak internet sitesinde sunulabilecek herhangi bir bağlantı veya bilgi öğrencilerin uygunsuz içeriklere yönlendirilmesine neden olabilecektir.
- Öğretmen, internete dayalı dersler oluşturabilmek için internet üzerinde yer alan çevrimiçi planlama araçlarını kullanılmalıdır. Bu çevrimiçi araçlar öğrencilerin zamanlarını boşa harcamalarını engellerken aynı zamanda da yüksek kalitede materyallere ulaşmalarını sağlayabilir.
- Öğrenciler interneti kullanırken, öğretmen öğrencilerin onu görebileceği yerde olmalıdır. Öğretmenler öğrenciler internette çalışırken, odanın etrafında dolaşarak gözlemlemeli, gerektiğinde uygun kullanım konusunda yaşanan sorunlarda öğrencilere destek olmalıdır. İnternet öğrenciler ve öğretmenler için harika bir kaynaktır. Bu nedenle öğrencilerin internet kullanımının takip edilmesinde uygulanacak dengeli bir yaklaşım öğrencilere önemli faydalar sağlayabilir.
- Öğretmen, öğrencilerin ödevlerinde yer alan fikri mülkiyet hırsızlığı, telif haklarının çiğnenmesi gibi konular üzerinde durmalıdır. Bu amaçla, öğretim programı, bilginin etik şekilde kullanılması gerektiğini öğrenciye gösteren yöntem ve fırsatları kapsayacak biçimde düzenlenmelidir.
- Öğretmen, öğrencilere gerçek yaşam ve dijital yaşam arasındaki benzerlikleri anlatmak için örnek olaylar ve analogilerden yararlanmalıdır. Böylelikle öğrencilerin dijital ortama ait kuralların arkasında yatan mantığı incelemelerine fırsat tanınmalıdır.

2.5. Dijital vatandaşlık üzerine yapılan araştırmalar

Bu başlık altında araştırmanın amacı doğrultusunda, dijital vatandaşlığa yönelik yükseköğretim düzeyinde katılımcıların, özellikle öğretmen ve öğretmen adayı katılımcıların yer aldığı yurtiçi ve yurtdışı araştırmalara yer verilmiştir.

Dijital Vatandaşlık Üzerine Yurtiçinde Gerçekleştirilen Araştırmalar

Karaduman (2011), *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı olarak gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ile öğrenme sürecine yansımalarını belirlemeyi amaçladığı* araştırmanın sonucunda, dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlığın etik ve sorumluluk, iletişim, gizlilik ve güvenlik, haklar ve erişim tutumları üzerinde istatistiksel bakımdan anlamlı bir etki yaptığı; öğrencilerin dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerle gerçekleştirilen sosyal bilgiler dersinin araştırma temelli, etkileşimli, teknoloji destekli, etkinlik temelli, yoruma dayalı, grup çalışmalarına dayalı ve eğlenceli olduğu ve dijital vatandaşlığa dayalı etkinlikler aracılığıyla sosyal bilgiler dersine daha fazla değer verdiklerini, öğrenme merakı ve ilgilerinin arttığını ve dersten zevk almaya başladıklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Kocadağ (2012)'ın, *öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini belirleme* amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında, katılımcı öğretmen adaylarından %66'lık kısmının dijital vatandaşlık düzeylerinin çok iyi düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya ve Kaya (2014), *bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarını belirlemek* amacıyla yaptıkları araştırmada, katılımcıların, dijital vatandaşlığı dijital teknolojilerin hayatı kolaylaştırması olarak gördükleri, okullarda dijital teknolojilerin kullanımına dönük eğitimlerin verilmesi gerektiğini düşündükleri, dijital teknolojileri ise ağırlıklı olarak dijital iletişim, dijital ticaret ve bilgiye erişim amaçlı kullandıkları sonuçlarına ulaşmışlardır.

Sakallı (2015), *öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi ele aldığı* araştırmasında, dijital teknolojilerin bilinçsiz kullanımı ile siber zorbalığın arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Vural Som (2016), *üniversite düzeyi öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeylerini ortaya koymayı* amaçladığı araştırmada, örneklemdeki üniversite öğrencilerinin cinsiyet, farklı üniversite ve fakültelerde öğrenim görme, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklıkları ve gelir düzeyleri değişkenleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında farklılaşmalar görülebildiği tespit edilmiştir.

Altınay Gazi (2016)'nin, *öğretmen ve lise öğrencilerinden oluşan grupla uygulamalı biçimde gerçekleştirdiği* araştırmasında, katılımcıların dijital vatandaşlık ve boyutları hakkındaki farkındalıklarının kısmen arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aladağ ve Çiftçi (2017) tarafından yapılan ve *öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesini* konu edinen araştırmada, demokratik değerleri taşıma düzeyi yüksek olan öğretmenlerde dijital vatandaşlık düzeylerinin de yüksek seviyede bulunduğu belirlenmiştir.

Görmez (2017)'in *çeşitli branşlarda görev yapan öğretmenlerin dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına yönelik düzeylerinin belirlenmesi* amacıyla yapılan araştırmasında dijital vatandaşlığın ve alt boyutlarının öğretmenlerce yeterince tanınmadığı, bununla birlikte de kimi kavramlarda karmaşa ve yanlışların da bulunduğu sonuçlarına erişilmiştir.

Çakmak ve Aslan (2018), *dört üniversiteden 682 sosyal bilgiler öğretmeni adayı ile gerçekleştirdikleri* araştırmada, katılımcılarının dijital vatandaşlık kavramını tam anlamı ile tanımadıkları, bunun yanında da dijital vatandaşlık alt boyutlarında farkındalık düzeylerinin yeterli bulunmadığı sonuçlarına erişmişlerdir.

Özer ve Albayrak Özer (2018)'in *sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin tespiti* için yaptıkları araştırmada katılımcı öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin yeterli olmadığı ve bu konuda eğitim almaya ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Özer ve Albayrak Özer (2019)'in *sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin tespiti* için yaptıkları araştırmada, katılımcı öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin yeterli olmadığı ve bu konuda eğitim almaya ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Aygün (2019), *sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarını ortaya koymayı amaçladığı* araştırmasında, dijital vatandaşlık düzeyleri çeşitli değişkenler bakımından incelemiştir. Araştırmada teknoloji kullanım alışkanlıkları, cinsiyet, meslek gibi değişkenlerin katılımcılarda birbirinden farklı etkiler ortaya çıkardıkları sonucuna ulaşmıştır.

Gündoğdu (2019)'nun *yüksekokul öğrencilerine yönelik dijital vatandaşlık eğitiminde drama uygulamalarının etkililiği* üzerine yaptığı araştırmada, drama uygulamalarının dijital vatandaşlık ve kimi boyutlarında farkındalığın sağlanmasında olumlu etki oluşturduğu sonucuna erişmiştir.

Kabataş (2019)'ın, *öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algıları ile hayat boyu öğrenme tutumları ve e-öğrenme hazırbulunuşlukları arasında ilişki bulunup*

bulunmadığını tespit için yaptığı araştırmada, dijital vatandaşlık algıları, hayat boyu öğrenmeye yönelik tutumları ve e-öğrenmeye hazırbulunuşlukları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Karasu Avcı, Faiz ve Recepoğlu (2021)'nin, *sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarını belirlemeye yönelik* yaptıkları araştırmada, katılımcıların dijital vatandaşlık algılarının cinsiyet, sınıf düzeyi gibi çeşitli değişkenlerden etkilenebildiğini ortaya konulmuştur.

Lüy (2020), *öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin ve dijital vatandaşlık ihtiyaçlarının belirlenmesine* yönelik gerçekleştirdiği araştırmasında, kullandığı nicel araca göre öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin iyi seviyelerde bulunduğu ancak nitel verilerde durumun farklılaşarak, bu kavramı tanımalarını sağlayacak eğitimlere ihtiyaç duydukları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tanoğlu (2019), *resim iş öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleriyle dijital teknoloji tutumları ilişkisini* incelediği araştırmasında, bu iki değişken arasında orta derecede anlamlı ilişkinin bulunduğu, dijital vatandaşlık düzeylerinin cinsiyet, günlük internet kullanım süreleri, dijital teknoloji kullanım becerileri gibi değişkenlerden etkilenecekten, sınıf düzeyi değişkeninden etkilenmemekte olduğu sonucu tespit edilmiştir.

Türküresin (2019), *ortaokul öğretmenlerinin dijital vatandaşlık davranışları sergileme durumlarını etkileyen değişkenlerin ortaya konulmasına* yönelik araştırmasında, ortaokul öğretmenlerinin dijital vatandaşlığa uyan davranışları sergileme durumlarının, branş, mesleki kıdem, internet kullanma sıklığı gibi değişkenlerden etkilenebildiği sonuçları ortaya çıkmış; dil öğretmenlerinin (Türkçe ve İngilizce), göreve yeni başlamış öğretmenlerin ve sıklıkla internet kullanan öğretmenlerin, dijital vatandaşlığa ilişkin davranış sergilemede ön planda oldukları görülmüştür.

Sari (2019), *sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık farkındalıklarının sağlanmasını amaçladığı* araştırmasında, verilen eğitimlerin hem öğretmen katılımcıların, hem de öğrenci katılımcıların dijital vatandaşlık farkındalığına katkı sunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Solmaz (2020)'ın, *öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber bilgi güvenliği farkındalıklarını çeşitli değişkenler ışığında ele aldığı* araştırmasında, dijital

vatandaşlık ve siber güvenlik farkındalıklarının cinsiyet değişkenine göre birbirinden ayrı etkileri yansıttığı, siber güvenlik farkındalıkları ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında orta düzeyli bir ilişki bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tatlı (2018), *öğretmen katılımcılarla gerçekleştirdiği* araştırmasında, dijital vatandaşlık düzeylerinin yaş değişkeninden etkilendiğini, bilgi okuryazarlığı düzeylerinden pozitif yönlü etkilendiğini, bilgisayar kullanım özyeterliklerinden olumlu yönlü etkilendiğini belirlemiştir.

Yılmaz (2019)'ın, *öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini etkileyen çeşitli değişkenleri incelediği* çalışmada, örneklemdeki öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin, cinsiyet, öğrenim gördükleri bölüm ve dijital erişimden etkilendiği, sınıf, yaş ve gelir değişkenlerinden etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Akcil ve Bastas (2020) tarafında yapılan ve *yükseköğrenim düzeyinde, pandemi ile birlikte yaygın kullanım gösteren dijital ortamlardan öğrenme ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi tespit etmek* amacıyla yapılan çalışmada, dijital vatandaşlık becerileri/düzeyleri yüksek olan bireylerin dijital ortamlardan öğrenmede de başarılı bulundukları sonucuna ulaşılmıştır.

Elmalı, Tekin ve Polat (2020), *okul öncesi ile bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi öğretmen adaylarının katılımı ile gerçekleştirdikleri* çalışmada, katılımcılarının dijital vatandaşlık düzeylerinin ortalama düzeyde bulunduğu, bununla birlikte dijital vatandaşlık boyutlarının birbirleri ile karıştırılabildiği ve kavram yanılgılarının mevcut olduğu sonucuna erişilmiştir.

Yılmaz ve Doğusoy (2020)'un, *öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler bakımından incelenmesini* amaçlayan çalışmada, cinsiyet, öğrenim görülen bölüm, dijital erişim ve okuryazarlık değişkenleri ile dijital vatandaşlık düzeylerinin anlamlı farklılaştığı, sınıf, gelir, yaş, teknoloji kullanım sıklıkları gibi değişkenler yönünden anlamlı farklılaşma olmadığı belirlenmiştir.

Algan (2021)'in, *öğretmenlerin teknolojik yeterlikleri, cinsiyet ve branş gibi değişkenlerle dijital vatandaşlık durumları arasındaki ilişkiyi incelediği* çalışmada, katılımcıların bilgisayar ve internet kullanımı özyeterlikleriyle dijital vatandaşlık düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dinlemez (2021) tarafından yapılan ve *Türkçe öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlıklarının cinsiyet, internette geçirilen süre, yaş ve sınıf düzeyi gibi değişkenler yönünden incelendiği* araştırmada, dijital vatandaşlık ve okuryazarlığın birbirleriyle pozitif yönlü anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmüştür.

Eguz (2021)'un *sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa ilişkin görüşlerini tespit* için yaptığı araştırmada, katılımcıların, dijital vatandaşlık ve boyutları üzerine yeterli farkındalığa sahip olmadıkları, dijital vatandaşlık ile boyutları bağlamında çeşitli yanlış ve kavram karmaşaları yaşadıkları sonuçları tespit edilmiştir.

Ezer ve Aksüt (2021)'ün, *sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa yönelik algılarının metaforlar üzerinden ortaya konulması amaçlanan* araştırmada, katılımcılarca geliştirilen 132 metaforun, hızlı şekilde gerçekleşme, etik davranma, farklı alanlarda kullanma, hak ve sorumluluklarının bilincinde olma, bilgi ve beceriye sahip olma, her yerden erişebilme, teknolojiyi yakından takip etme, özgürce kullanabilme ve etkin kullanma olmak üzere 9 kategori altında birleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

G. Öztürk (2021), *dijital vatandaşlığa ilişkin hazırlanmış olan çalışmaları incelediği* araştırmasında, dijital vatandaşlık çalışmalarının dijital vatandaşlık ve boyutlarının tarif/tasnifi ve bireylerin dijital vatandaşlık düzeyleri üzerinde yoğunlaştığı, dijital vatandaşlık ve öğretim programları ile ilgili araştırmalarla, dijital vatandaşlık ve boyutlarına yönelik araştırmaların az oranda bulunduğu ortaya konulmuştur.

Öztürk, M. (2021)'ün, *dijital vatandaşlık üzerine yapılan araştırmaların incelendiği* araştırmada, mevcut alanyazında dijital vatandaşlığın ağırlıklı olarak kendisi ve alt boyutlarının ele alındığı teorik çalışmaların, dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik araştırmaların yoğunluklu olduğu, deneysel araştırmaların ise az sayıda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Metin (2021) tarafından yapılan, *sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, internette harcanan süre, bilişim teknolojileri kullanım becerileri, sosyo-ekonomik durum gibi çeşitli değişkenler yönünden incelendiği ve dijital vatandaşlık düzeylerinin ölçülmesine yönelik bir ölçeğin de geliştirildiği* araştırmada, dijital vatandaşlıkla cinsiyet arasında ilişkinin olmadığı, internette geçirilen zaman değişkeniyle negatif yönlü, anılan diğer değişkenlerle pozitif yönlü anlamlı ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Parsak (2021)'ın, *iki ayrı ölçekten yola çıkarak belirlenen maddelerle oluşturduğu anketi kullanarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini ortaya koymayı amaçladığı* araştırmada, katılımcılarının dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek seviyede olduğunun tespit edildiği, bununla birlikte dijital hukuk ve güvenlik gibi kimi alt boyutlardaki düzeylerin belirlenmesinde boyutların birbirleri ile bir arada incelendiği belirtilmiştir.

Dijital Vatandaşlık Üzerine Gerçekleştirilen Yurtiçi Araştırmaların Değerlendirmesi

Araştırma konusuna uygun biçimde yurtiçinde gerçekleştirilen ve erişilebilen araştırmalar incelendiğinde, dijital vatandaşlık kavramının ilk gündeme gelmeye başladığı dönemin üzerinden on yıldan fazla zaman geçmiş olmasına karşın, bu alanda az sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Dijital vatandaşlık konusunda, yükseköğretim düzeyinde gerçekleştirilen araştırmaların yoğun bir biçimde, katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi, dijital vatandaşlık düzeyleriyle çeşitli değişkenler arasındaki ilişkilerinin belirlenmesi ve ölçek geliştirme gibi konularda gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Araştırmalarda ele alınan konu başlıklarında dikkat çeken husus ise dijital vatandaşlık üzerine eğitim vermeye dönük işlem sürecinin işe koşulmasıyla gerçekleştirilen araştırmaların ve literatür taraması türü araştırmaların çok daha az sayıda olmasıdır. Diğer yandan, yurtiçi alanyazındaki çalışmaların yurtdışı alanyazındaki çalışmalarla kısmen benzer ağırlıklı dağılımlar gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak, yurtiçi alanyazını yurtdışı alanyazından ayıran temel fark, yurtdışı araştırmalarda dijital vatandaşlığın düşünsel altyapısının, uygulama süreçlerinin daha fazla öne çıkmakta olmasıdır. Bu nedenle bu araştırma yurtiçi alanyazın bakımından ele alındığında, nadir olarak bulunan uygulamalı örneklerden olması sebebiyle gerekli görülmekte ve geniş kapsamlı uygulama imkanı sunması ve yaygınlaştırıldığında, toplumsal fayda bakımından geniş etki oluşturması beklentisi/potansiyeli sebebiyle ön plana çıkmaktadır.

Dijital Vatandaşlık Üzerine Yurtdışında Gerçekleştirilen Araştırmalar

ISTE'nin 2007 yılında öğrenciler için yayınladığı *Ulusal Eğitim Teknoloji Standartları*'nda yedi tane özellik yer almaktadır ve bu özelliklerden birisi dijital vatandaşlıktır. Bu bağlamda, öğrencilerin insani, kültürel ve teknoloji ile ilgili toplumsal sorunları; yasal ve etik davranışları öğrenmeleri için dört haftadan oluşan bir çalıştay hazırlanmıştır. Dördüncü haftanın sonunda siber güvenlik konusunda öğrencilerin, eğitimcilerin ve

velilerin toplumsal yaşamda rollerini profesyonel bir şekilde sürdürebilecek hale gelmeleri amacıyla bir blog hazırlama eğitimi verilmiştir (Conley, 2010).

2 Nisan 2005 tarihinde 46 sayfadan oluşan, bir gazetede yer alan bulmaca bölümlerini de içeren bir *Dijital Vatandaşlık Gazetesi (DCG, Digital Citizenship Gazette)* yayınlanmıştır. İlki yayınlanan gazetede, dijital vatandaşlığın tanımına, alt başlıklarına ve örnek aktivitelere yer verilmiş, dijital vatandaşlık ile ilgili kare bulmacalar yerleştirilmiştir. Ayrıca gazetede “Dijital Vatandaşlık Lisansı” anlatılmış ve kişilerin kendilerini test etmeleri için küçük birer sınav hazırlanmıştır. Öğretmenler, öğrenciler ve veliler için kaynak kitaplar önerilmiş ve kitaplar hakkında bilgilere yer verilmiş; kılavuzlar oluşturulmuştur. Dijital vatandaşlık ile ilgili iki tane kısa sınava yer verilmiş ve sonuçlarının nasıl analiz edileceği nedenleri ile birlikte anlatılmıştır. Dijital vatandaşlığın dokuz alt başlığı ile ilgili her birine yönelik birer paragraflık senaryolar yazılmış ve bu senaryolara uygun/uygun olmayan durumlar açıklanmıştır; senaryolara göre eylem planları oluşturulmuştur. Dijital vatandaşlığı öğretme üzerine dört aşamada bilgiler verilmiş ve her bir aşamaya yönelik etkinlik-durum analizine gidilmiştir (DCG akt., Kocadağ, 2012).

Ribble (2006) tarafından gerçekleştirilen ve Türkçe diline “*Okullarda Dijital Vatandaşlığı Yerine Getirmek: Teknoloji Liderleri Kitabının Geliştirilmesi ve Onaylanması*” adıyla çevrilebilecek olan araştırma kapsamında teknoloji alanında çalışan uzmanlarla, öğretmenlerle görüşülmüş ve alanda gerçekleştirilen çalışmalarla birlikte dijital vatandaşlık uygulamalarına yönelik bir kaynak kitap geliştirilmiştir. Kitapta dijital vatandaşlığa ilişkin giriş bilgileri, 9 alanda belirlenen dijital vatandaşlığın boyutları ve bu boyutlara yönelik etkinlikler yer almıştır. Kaynak kitap daha sonra uzman görüşlerine sunulmuş ve uzmanlar tarafından yeterli bulunmuştur. Araştırmacı, öneriler kısmında dijital vatandaşlıkla ilgili uygulamaların farklı derslerde hazırlanacak etkinlikler çerçevesinde ele alınması gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Mossberger, Tolbert ve McNeal’in 2008 yılında yazdığı “*Digital Citizenship The Internet, Society and Participation*” kitabında dijital vatandaşlık tanımlanmış, çevrimiçi toplumun yararları (ekonomik fırsatlar, sivil katılım, siyasi katılım), dijital bölünmeden dijital vatandaşlığa, geniş bant ve dijital vatandaşlık, kamu eğitimi ve evrensel erişim (dijital bölünmenin ötesinde) konuları ile ilgili de detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Suppo (2013), *Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaptığı araştırmada*, dijital vatandaşlık eğitiminin her düzeydeki öğrenciye verilmesi gereken bir eğitim olduğu sonucuna vurgu yapmıştır.

Ashmeade (2016), *ABD'de gerçekleştirdiği ve öğretmenlerin mesleki gelişiminde dijital vatandaşlık yönünün de yer alma durumlarını ele aldığı* araştırmada, öğretmenlerin, dijital vatandaşlığa ilişkin konularda birbirleri ile işbirliği ve yardımlaşma yoluna gitmelerinin, öğretim programlarında dijital vatandaşlığa yer verilmesinin duyarlı öğretmenlerin de bu konuda kendilerini geliştirmeleri ihtiyacını hissetmelerine ve buradan hareketle de bu ihtiyacı meslektaşları ile işbirliği ile karşılamayı benimsemelerini sağlayan bir adım olacağına vurgu yapılmıştır.

Mattson (2016)'un, *ABD'de gerçekleştirdiği ve ortaöğretim programlarında dijital vatandaşlığın yer alma düzeylerini ele aldığı* araştırmasında, ABD öğretim programlarında dijital vatandaşlığa atıfta bulunulan kısımlarda, gençlerin bilinçsiz teknoloji kullanımlarının ötekileştirici bir üslupla ön plana çıkarıldığı, bu durumun da temelde dijital vatandaşlık kavramıyla tam anlamıyla örtüştürülmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Payne (2016), *ABD'de gerçekleştirdiği ve öğretmenlerin, öğrencilerinin iyi birer dijital vatandaş olarak yetişmelerini önemseme durumlarını gözlem ve süreç değerlendirme materyallerinden yola çıkarak incelediği* araştırmasında, öğretmenlerin, dijital vatandaşlık kavramına öncelikle kendilerinin yabancı oldukları, bu sebeple de öğrencilerini de dijital vatandaş olarak yetiştirmelerinin mümkün bulunmadığı sonucu ortaya konulmuştur.

Snyder (2016)'in, *ABD'de yapılan ve öğretmenlerin gözünden öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeylerinin küresel çaplı işbirlikli/erişimli eğitim projeleri ve sosyal medyadan etkilenip etkilenmediğinin ortaya konulmasının amaçlandığı* araştırmada, incelenen web siteleri üzerinden, öğrencilerin bu türden uluslar üstü ortamlara katılıyor olmasının küresel bir dijital vatandaşlık paydasında buluşmanın bir yolu olabileceği ve bu bakımdan ülkelerin eğitim sistemlerini de anılan duruma uygun olarak tasarlamının önemli olduğuna vurgu yapılmıştır.

Alqahtani (2017)'nin, *Suudi Arabistan öğretmenlerinin dijital vatandaşlık düzeylerini, çeşitli değişkenler yönünden farklılıklarını belirlemeyi amaçladığı* araştırmada, öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yeterli seviyede bulunmadığı sonucu ortaya konulmuştur.

Choi, Cristol ve Gimbert (2018), *ABD’de gerçekleştirdikleri, sınıf öğretmenlerinin dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenler bakımından incelenmesini* amaçladıkları araştırmada, katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük olduğu, bu gibi bir durum karşısında günümüz dijital çağını yakalayabilen öğretmenlerin yetiştirilmesi için dijital vatandaşlığın küresel çapta önemsenmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Walters (2018)’in, *ilkokul öğretmenleri ile ABD’de gerçekleştirdiği* araştırmada, katılımcıların dijital vatandaşlık kavramını yoğunluklu olarak dijital hukuk kavramına dikkat çekerek açıklama yoluna gittikleri sonucu elde edilmiştir.

Webster (2018)’in, *ABD’de gerçekleştirdiği, öğretmenlerin dijital vatandaşlık algılarını ölçek ile belirlemeyi* hedeflediği araştırmada, dijital vatandaşlık kavramının eğitim sistemi içinde yeterince tanınmadığı, dijital vatandaşlığa eğitim sistemi içinde daha fazla oranda yer verilmesi gereğine dikkat çekilmiştir.

Al-Abdullatif ve Gameil (2020)’in, *Suudi Arabistan’da gerçekleştirdikleri, dijital erişim dışındaki diğer sekiz dijital vatandaşlık boyutu üzerinden öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzenlerini ortaya koymayı* amaçladıkları araştırmada, katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük seviyede bulunduğu belirlenmiştir.

AlZebidi ve Alsuhaymi (2021) tarafından, *Suudi Arabistan’da yapılan ve pandemi ile yaygınlaşan uzaktan eğitimle birlikte dijital vatandaşlık düzeylerinin ortaya konulmasını amaçlayan* araştırmada, dijital araçlarla etkileşimin artmasıyla dijital vatandaşlık düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Chen, Mirpuri, Rao ve Law (2021)’in, *Çin’de yaptıkları alanyazın* araştırmasında, dijital vatandaşlık kavramı üzerinde gerçekleştirilen araştırmaların ortak bir kavram üzerinde temellendirilmediği, dijital vatandaşlığa yönelik uluslar üstü bir yaklaşıma sahip olunmadığı sürece dijital vatandaşların yetiştirilmesinde de tam manasıyla bir uygulama birliğine ulaşmanın mümkün olamayacağı sonucu vurgulanmıştır.

Dunaway ve Macharia (2021) tarafından, *ABD’de, üniversite öğrencilerinin katılımıyla yapılan ve dijital vatandaşlık düzeyi ile olumsuz çevrimiçi davranışlar ve öğrenmenin birbirlerine herhangi bir etkisinin olup olmadığının tespiti* maksadıyla yapılan araştırmada, dijital vatandaşlık düzeylerindeki azalmanın beraberinde çevrimiçi olumsuz davranışları getirdiği ve bunun etkisi ile de öğrenmeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Fernández-Prados, Lozano-Díaz ve Ainz-Galende (2021)'nin, *İngiltere'de gerçekleştirdikleri* araştırmada, dijital vatandaşlığın ölçülmesinde birbirinden farklı ölçeklerin aynı kişilere uygulanması durumunda her ölçme aracının aynı kişilerde ayrı ayrı düzeyleri göstermesi sorununu ortaya çıkardığı sonucuna vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutlarının uluslararası uyumla kuramsal bakımdan ve ölçümler bakımından standarda kavuşturulması ihtiyacına dikkat çekilmiştir.

Hawamdeh, Altınay, Altınay, Arnavut, Ozansoy ve Adamu (2021) tarafından *Filistin Devleti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan iki üniversiteden katılımcı öğrencilerin Covid-19 salgınıyla birlikte önemi artan dijital vatandaşlık durumlarının ortaya konulması* amacıyla yapılan araştırmada, katılımcıların dijital vatandaşlık kavramını duymalarına karşın alt boyutları bakımından çeşitli düzeylerde eksiklerinin olduğu ve boyutları birbirleriyle karıştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Jæger (2021), *akademik alanyazına bakış amacıyla Almanya'da gerçekleştirdiği literatür taraması* araştırmasında, dijital vatandaşlık kavramıyla ilgili akademik kaynakların dünya üzerindeki bölgesel dağılımlarının bölgesel özellikleri kısmen yansıtmakta olduğuna, bunun dijital vatandaşlık kavramı üzerinde bir standardın ortaya konulmasını zorlaştırdığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca dijital vatandaşlık üzerine gerçekleştirilen araştırmaların konuları bakımından farklılık göstermesinin dışında, bu kavramın kültür değerleri ve pratiklerindeki farklılıkların birer yansıması olarak farklı anlamlandırmalarla yüklendiği belirtilmiştir.

Mahadir, Baharudin ve İbrahim (2021) tarafından *Malezya'da yapılan, üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen ve dijital vatandaşlık düzeylerinin, kimi dijital vatandaşlık alt boyutları üzerinden belirlenmesi ve bazı değişkenlerle ilişkilerinin tespiti* maksadıyla yapılan araştırmada, dijital iyi oluş, dijital öğrenme ve dijital güvenlik konularında katılımcıların bölüm, yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi gibi çeşitli değişkenlerle dijital vatandaşlık düzeyleri arasında ilişkilerin olduğu sonucu ifade edilmiştir.

Tangül ve Soykan (2021)'in, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde öğrenim görmekte olan sınıf öğretmeni adayları ve hâlihazırda görev yapmakta olan sınıf öğretmenlerinin dijital vatandaşlık algılarının karşılaştırılmasını amaçladıkları* araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının, görevdeki öğretmenlere göre dijital vatandaşlık bakımından daha düşük farkındalık düzeyinde oldukları tespit edilmiş ve öğretmen eğitiminde dijital vatandaşlık eğitiminin önemi vurgulanmıştır.

Tice (2021)'ın, ABD'de gerçekleştirilen ve beşinci ve altıncı sınıf derslerine giren öğretmenlerin dijital vatandaşlık algılarının, dijital vatandaşlık eğitimine öğretim programlarında yer verilip verilmemesine yönelik düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı araştırmada, katılımcıların dijital vatandaşlık eğitimini bir ihtiyaç olarak gördükleri, dijital vatandaşlık önündeki engellerin dijital erişim, zaman kısıtlılığı, önyargılar ve farkındalıklardaki eksikliklerden kaynaklandığı ve kendilerinin de dijital vatandaşlık eğitiminde yeterli olmadıklarını belirttikleri sonuçları ortaya çıkmıştır.

Dijital Vatandaşlık Üzerine Gerçekleştirilen Yurtdışı Araştırmaların Değerlendirmesi

Araştırma konusu kapsamında yurtdışında gerçekleştirilen ve erişilebilen araştırmalar incelendiğinde, yurtiçi alanyazında olduğu gibi az sayıda araştırma olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yükseköğretim düzeyi özelinde daha belirgin olarak dikkat çekmektedir. Diğer yandan yükseköğretim düzeyinde dijital vatandaşlık konusunda gerçekleştirilen araştırmalarda dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi türündeki araştırmaların öne çıktığı görülmektedir. Bu durum da yurtiçi alanyazınla benzerlik göstermektedir. Yurtdışında gerçekleştirilen araştırmaların, dijital vatandaşlığın doğuşunda olduğu gibi, ağırlıklı olarak Avrupa ve Amerika gibi batı ülkelerinde ele alındığı görülmektedir.

Yurtdışı alanyazını yurtiçi alanyazından ayıran temel fark, dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanan çalışmalara yakın oranda dijital vatandaşlığın kuramsal temellendirmesi / kurumsallaştırılması ve literatür taraması türü çalışmaların da yapılmış olmasıdır. Öte taraftan bu araştırmanın, dijital vatandaşlık eğitiminde yükseköğretim düzeyinde uygulamalı bir araştırma olması sebebiyle yurtdışı alanyazına da önemli katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Dijital Vatandaşlık Üzerine Yurtiçi ve Yurtdışı Alanyazının Değerlendirmesi

Yukarıda da belirtildiği üzere alanyazında dijital vatandaşlığa doğrudan yönelen çok fazla araştırma bulunmamaktadır. Dijital vatandaşlığın özellikle erişim, güvenlik, iletişim, sağlık ve etik boyutlarını içeren çeşitli araştırmalara rastlanmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde dijital vatandaşlık kavramının eğitimi üzerine araştırmaların sınırlı sayıda kaldığı, araştırmalarda ağırlıklı olarak dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi amacının öne çıktığı görülmektedir. Burada yurtiçi ve yurtdışı alanyazında kısmi farklılaşmalar gözlense de genel olarak benzer yaklaşımların mevcut olduğu söylenebilir.

Yurtiçi ve yurtdışı alanyazının incelenmesi sonucunda dikkat çeken bir husus ta araştırmalarda karma ve nitel yöntemli araştırmalarla, uygulama içeren araştırmaların az sayıda bulunmasıdır. Alanyazında, dijital vatandaşlık kavramının tanımı, ölçümü ve standartlara kavuşturulması konusunda da uyumsuzlıkların bulunduğu görölmektedir. Öte yandan, alanyazında, vatandaşlık eğitiminde büyük sorumluluklar üstlenen sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleklerine başlamadan önce iyi düzeyde birer dijital vatandaş olarak yetiştirilebilmesine dönük araştırmalara rastlanamamıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, katılımcı grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili yapılan çalışmalar alt başlıklar halinde sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın modeli

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin geliştirilmesi planlanmıştır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri nicel veri toplama araçlarından likert tipi ölçekle belirlenmiş, bu işlem süreç ve izleme ölçümleri ile sürdürülmüş, ayrıca nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler ile öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa ilişkin görüşleri fenomenolojik olarak ortaya konulmuştur.

Hem nitel, hem nicel yaklaşım söz konusu olduğu için bu araştırmada, karma desen (Creswell, 2012) kullanılmıştır. Karma araştırma desenlerinden, nicel verilerin nitel verilerin öncesinde toplanmaya başlanmasını, devamında nitel verilerin toplanmaya başlanmasını içeren, açıklayıcı (açıklayıcı sıralı) desen ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda alayazın araştırması ile elde edilen verilerden yola çıkılarak dijital vatandaşlığın kendisi ve dokuz boyutuna dönük hafta hafta eğitim etkinliklerini içeren oturumlar uygulanmıştır. Eğitim etkinlikleri, gönüllü olarak belirlenen sınırlı sayıdaki katılımcılarla yapılmıştır. Deneysel uygulama kapsamında ve sonunda nicel ve nitel araçların yardımı ile katılımcıların dijital vatandaşlık düzeyleri ortaya konulmuş ve ilk baştaki verilerle karşılaştırılarak tartışılmıştır. Araştırmada bağımlı değişken sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri, bağımsız değişken ise dijital vatandaşlık eğitimi etkinlikleridir.

3.2. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programı 2.sınıfında öğrenim gören 9 erkek, 12 kadın olmak üzere toplam 21 gönüllü öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma katılımcıları, seçkisiz olmayan örneklemelerden amaçlı örnekleme desenlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme türünden

yararlanılarak belirlenmiştir. Kolay ulaşılabilir örnekleme deseninden yararlanılması, araştırmacının katılımcılara ulaşmasında görev yeri itibarıyla fırsatının bulunmasıyla birlikte katılımcıların belirlenmesinden ibarettir. Katılımcılar cinsiyet durumuna göre rumuzlandırılmıştır.

3.3. Veri toplama araçları ve verilerin toplanması

Bu araştırma kapsamında öncelikle araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme soru formları alan uzmanları tarafından da incelendikten sonra, formun anlaşılabilirliği ve işlerliğinin test edilmesi için üç öğretmen adayı ile pilot görüşme yapılmıştır. Sonrasında her oturuma yönelik olarak formlara son şekilleri verilmiş ve kullanılmıştır.

Nicel Veri Toplama Araçları ve Nicel Verilerin Toplanması

Araştırmadaki nicel veriler, araştırma kapsamındaki uygulama oturumlarından üç hafta öncesinde başlayan ön test ölçümü, uygulama oturumlarının ardından yapılan son test ölçümü ve tüm uygulamalar tamamlandıktan altı hafta sonrasında gerçekleştirilen izleme testi olarak uygulanmış olan beşli likert tipindeki dijital vatandaşlık ölçeği ile toplanmıştır.

Araştırma kapsamında öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini belirlemek amacıyla İşman ve Güngören (2014) tarafından geliştirilen “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” (Ek 12) kullanılmıştır. Ölçek 33 madde 9 faktörden (dijital okuryazar, dijital hukuk, dijital hak ve sorumluluklar, dijital iletişim, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital erişim, dijital etik, dijital sağlık) oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirliği için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .85 iken ölçeğin toplam açıkladığı varyans ise %70.178 olarak bulunmuştur.

Nitel Veri Toplama Araçları ve Nitel Verilerin Toplanması

Araştırmada nitel veriler oturumlarda elde edilen öğrenci ürünleri ile yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak toplanmıştır. Katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerini ve alt boyutlardaki durumlarının nicel olarak ortaya konulmasında kullanılan ölçeğin ardından her oturumun başlangıcında katılımcıların oturumda ele alınacak kavrama yönelik düzeylerini ortaya koymayı amaçlayan, oturumların eklerinde yer alan görüşme formlarından yararlanılmıştır. Buradaki ilk formlar, eklerde görülebileceği üzere, oturumda işlenecek boyuta yönelik çağrışımları almakla başlamaktadır. Bunu takiben oturumlarda planlanan etkileşimli etkinlikler esnasında ulaşılan öğrenci ürünleri ile nitel verilerin toplanmasına devam edilmiştir. Son safhada ise oturumlarda kendilerine sunulan etkinlik

eklerinde yer alan formlar kullanılarak katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır.

3.4. Verilerin analizi

Veri analizi, verinin anlamını dışarıya aktarma sürecidir. Verinin anlamını dışarı aktarma; insanların ne söylediğini, araştırmacının ne gördüğünü ve okuduğunu birleştirme, indirgeme ve yorumlamayı içerir (Merriam, 2013).

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmeni adayları ile uygulama sırası ve sonrasında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler, yapıları ve gösterdiği özelliklerine göre betimsel analiz ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Nitel verinin elde edilmesinde kullanılan detaylı soruların yer alıp almaması, aynı amaca ulaşmaya destek sunan soruların yer alıp almaması ve miktarı, nitel analiz türünü etkileyen durumlardır. Ulaşılan verilerin yapısına göre araştırmada farklı analiz yöntemlerinin bir arada kullanılması da mümkün olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Elde edilen verilerde nitel çalışmaların nicelleştirilebilirlik özelliğine (Mayring, 2000) dayanarak sıklık tabloları kullanılmıştır. Bulgular, katılımcı söylemlerinden örneklerle desteklenmiştir.

Bu araştırmada gerçekleştirilen ölçümler, az sayıdaki katılımcılara uygulanan, tekrarlı ölçümler biçimindedir. Katılımcı sayısının yirmi beş ya da otuzdan büyük olmaması sebebi ile araştırmada parametrik testler kullanılmamıştır (Johanson, ve Brooks, 2010; Springate, 2012). Ayrıca, araştırmada ulaşılan ölçüm verilerinin tümünde normallik varsayımını karşılanmamakta olması (ek 11) ile birlikte parametrik testler kullanılmamıştır. Bu sebeple, ölçümlerden elde edilen sonuçlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı, sosyal bilimler alanlarında az sayıda denekle sürdürülen araştırmalarda, deneklerin fark puanlarının normal dağılım göstermediği, çoklu ölçümlü durumlarda kullanılmakta olan Wilcoxon işaretli sıralar testi ile incelenmiştir (Büyüköztürk, 2014).

3.5. Geçerlik ve güvenirlik

Geçerlik, ölçülmek istenen özelliğin diğer özelliklerle karıştırılmayacak şekilde doğru ölçülmesi ile ilgilidir. Bir diğer ifade ile geçerlik, doğru bilgiye ulaşma amacıyla alınması gereken önlemleri belirtir. Geçerlik türleri iç ve dış olarak ikiye ayrılır. Dış geçerlik, sonuçların genellenebilirliği ile ilgilidir (Büyüköztürk vd, 2012). İç geçerlik ise araştırmada elde edilen bulguların gerçek hayattaki doğrularla olan uyumu ile ilgilidir (Büyüköztürk vd, 2012; Merriam, 2009). İç geçerlik ve dış geçerlik kavramlarının yerine

nitel veriler için sırasıyla, inandırıcılık ve aktarılabilirlik (transfer edilebilirlik) kavramları kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu araştırmanın iç geçerliğini/inandırıcılığını sağlayabilmek için, analiz edilen verilerden elde edilen kodlar, alan uzmanlarının düşünceleriyle şekillendirilmiştir. Görüşme sorularını oluşturmak için gerçekleştirilen pilot görüşmeler de bu kapsamda yer almaktadır. Böylelikle toplanan verilerin iç geçerliği/inandırıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın dış geçerliği / transfer edilebilirliği / aktarılabilirliğini sağlamak için amaçlı örneklemelerden ölçüt örneklem seçilmiştir. Ayrıca elde edilen veriler ayrıntılı betimlenmiş, ortaya çıkan kodlar, doğrudan alıntılarla olduğu gibi yansıtılmıştır.

Güvenirlik, aynı ölçümlerin aynı koşullarda tekrarı ile elde edilen sonuçların kararlılığıdır. Bir başka deyişle güvenilirlik, araştırma süreci ve verilerin başka bir araştırmacı tarafından da değerlendirilebilecek biçimde tanımlanmasını ifade eder. Güvenirlik türleri de kendi içinde dış ve iç güvenilirlik olmak üzere ikiye ayrılır. Dış güvenilirlik, benzer ortam sağlandığında aynı sonuca ulaşılabilmesiyle, iç güvenilirlik ise aynı veri kullanıldığında farklı araştırmacıların aynı sonuca ulaşabilmesiyle ilgilidir (LeCompte ve Goetz, 1982: akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel veriler bakımından, iç ve dış güvenilirlik kavramı için ise sırasıyla, tutarlık ve teyit edilebilirlik kavramları kullanılmaktadır.

Bu çalışmada iç güvenirliliğin/tutarlılığın sağlanabilmesi için, kodlamalar ve veri çözümlemelerinde farklı uzman kişilerden yararlanma, dış güvenirliliğin/teyit edilebilirliğinin sağlanması için kodlamaların araştırmacı kişi tarafından birer ay arayla yeniden yapılması ve bu kodların karşılaştırılması yolu izlanmıştır. Bununla birlikte, dış güvenilirlik bakımından araştırma aynı kişi tarafından sürdürülmüştür.

3.6. İşlem süreci

Araştırma, dijital vatandaşlık kavramı ve boyutları temelinde oluşturulan oturumlar üzerinden sürdürülmüştür. Bu biçimdeki uygulamanın benimsenmesinin en büyük dayanağı, dijital vatandaşlık ile alt boyutlarının hem tanımları ve kapsamlarının ilgili alanyazında müstakil birer başlık olarak bulunuyor olması, hem de bu şekildeki yapısı nedeni ile de çalışmada izlenen aşamaların planlanmasına elverişli olmasıdır. Ribble (2006) ve Altınay Gazi'nin (2016) de dijital vatandaşlığın ve boyutlarının bir kavram olarak başlı başına bir modül olarak ele alınabileceğini belirtmesi, bu araştırmanın

oturumlar şeklinde uygulanma biçimini destekler niteliktedir. Bu başlık altında her oturumda gerçekleştirilen uygulamalara değinilmiştir.

1.Oturum: Dijital Vatandaşlık Oturumu İşlem Süreci

İlk oturum *dijital vatandaşlık* kavramı üzerine tasarlanmıştır (Ek 1). Oturumla birlikte katılımcılara dijital vatandaşlık kavramının tanıtılması amaçlanmıştır. Bu açıdan oturumun kazanımları, *dijital vatandaşlığa ilişkin temel kavramları açıklar; vatandaşlık ve dijital vatandaşlık ilişkisini değerlendirir; dijital vatandaşlık eğitiminin, vatandaşlık eğitimi içindeki önemini değerlendirir* biçiminde belirlenmiştir.

Oturum, katılımcıların öncelikle kazanımlardan haberdar edilmesi ve vatandaşlık kavramının üzerine katılımcılarla konuşmayla başlamıştır. Ardından dijital vatandaşlık kavramının kendilerine çağrıştırdıkları sorulmuş ve çağrışımlarını yazmaları istenmiştir.

Devamında, dijital vatandaşlık ile vatandaşlık ilişkisinin kurgulandığı, dijital vatandaşlık alt boyutlarını da içeren bir örnek olayın katılımcılar tarafından okunması istenmiştir. Örnek olayda, bir ailenin ödenmesi gereken elektrik faturasının etrafında gelişen olaylarla birlikte, dijital vatandaşlık ve boyutlarını yansıtan metin ortaya konulmuştur. Evindeki bilgisayarında internet erişiminin olmaması nedeniyle, faturanın cep telefonundan ödenebileceğini, cep telefonuna gelen reklamlardan görmüş olan ailenin oğlu, babasıyla birlikte kişisel bilgilerini farkında olmadan yasadışı, sahte bir sayfaya girerek ödemeyi yapmışlardır. Ancak ertesi gün baba, banka hesabının soyulduğunu görmüş, panik ve üzüntüyle eve dönmüş, oğluyla birlikte müşteri hizmetlerine zorlanarak da olsa ulaşmışlar ve bu işlemin iptali için ilgililerle iletişim kurarak sorunlarını çözmeye çalışmışlardır. Örnek olayı tümüyle inceleyen katılımcılardan, metnin dijital vatandaşlık kavramı ile ilişkilendirebilecekleri tahmini kısımlarını belirtip, yazmaları istenmiştir. Yazdıkları ilişkilendirmelerden yola çıkarak katılımcıların kendi dijital vatandaşlık tanımlarını yapmaları istenmiş ve ardından da bu kavram kendilerine açıklanmıştır. Devamında, katılımcıların bu safhada neler öğrendiklerini belirtmeleri ve yazmaları istenmiştir.

Örnek olaydan hareketle katılımcılara dijital vatandaşlığın boyutlarının neler olabileceği sorulmuş ve cevapları tahtaya yazılmıştır. Ardından uzman eğitimci tarafından dijital vatandaşlığın dokuz alt boyutu tahtaya yazılarak katılımcı cevapları bu boyutlarla eşleştirilmiştir. Böylelikle de dokuz alt boyuta ilişkin diğer oturumlara hazırlık niteliğinde adım atılmıştır.

Son olarak katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Bu aşamada katılımcıların dijital vatandaşlık kavramına yönelik çağrışımları, örnek olay içeriğini dijital vatandaşlıkla ilişkilendirmeleri, kendi dijital vatandaşlık tanımları, öğrendikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

2.Oturum: Dijital Erişim Oturumu İşlem Süreci

Dijital vatandaşlık eğitim programının ikinci oturumu *dijital erişim* kavramı üzerine geliştirilmiş olup, farklı dijital erişim kanallarının fark edilmesini sağlamak amaçlanmıştır (Ek 2). Bu doğrultuda oturumun kazanımları, *dijital erişimin dijital vatandaşlık içerisindeki yerini açıklar; dijital erişimde fiziki altyapı ve fırsat eşitliğinin önemini değerlendirir; dijital erişimde asgari ulaşılabilirlik düzeylerini açıklar* şeklinde belirlenmiştir.

Oturum için önceki oturumun sonunda, katılımcılardan, izleyen oturum için, internete erişebilecekleri bir araçla oturuma gelmeleri istenmiştir. Oturuma, kazanımlardan haberdar edilmesi ile başlanmıştır. Ardından katılımcıların dijital erişim kavramı çağrışımları alınmış ve kendilerinden bunları yazmaları istenmiştir. Dijital erişim kavramı katılımcılara açıklanmıştır.

Uygulama devamında, katılımcılardan, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’na ait “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, 2017” adlı haber bültenine dijital ortamdaki ulaşmaları ve ilk 3 alt başlığı incelemeleri istenmiştir (Bu bülten örnek niteliğinde verilmiştir, güncel bültenlerle değiştirilebilir.). Ardından cevaplandırılması için aşağıda belirtilen sorular sorulmuştur:

Sizce dijital vatandaş olabilmenin temel şartı ne olabilir? Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, 2017 bültenine hangi kanal / araçla eriştiniz? Fırsat eşitliği denildiğinde aklınıza neler geliyor? Sizce, dijital ortamlara katılımda / ulaşmada her birey eşit olanaklara sahip midir? Dijital erişime yönelik bir slogan geliştirseydiniz bu sloganınız ne olurdu? Dijital erişim, dijital vatandaşlık ve fırsat eşitliği kavramlarını birbirleri ile ilişkilendirerek birkaç cümlelik bir paragraf yazınız.

Ardından katılımcıların oturumda öğrendiklerini belirterek yazmaları istenmiştir. Son olarak ise katılımcıların oturumu değerlendirmeye yönelik görüşleri alınmıştır. Katılımcıların dijital erişim kavramına yönelik çağrışımları, sorulara verdikleri cevaplar,

öğrendiklerini ifade ettikleri hususlar ve oturum değerlendirmeleri erişimi görme, ölçme ve değerlendirme ile oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

3.Oturum: Dijital Okuryazarlık Oturumu İşlem Süreci

Dijital vatandaşlığın bir diğer boyutu olan *dijital okuryazarlık* için geliştirilen oturumla, katılımcıların, etkili dijital vatandaş haline getirilmesi hedefine ulaşmada iyi birer dijital okuryazar olarak yetiştirmesi amaçlanmıştır (Ek 3). Bu doğrultuda da kazanımlar, *dijital teknoloji ve ortamları kullanmanın önemini, dijital okuryazarlık açısından tartışır; dijital teknolojileri doğru kullanır; dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgiyi üretme ve paylaşmanın önemini açıklar* olarak belirlenmiştir. Oturuma, kazanımlardan haberdar edilerek başladıktan sonra katılımcılara dijital okuryazarlık kavramının kendilerine çağrıştırdıkları sorulmuş ve çağrışımlarını yazmaları istenmiştir.

Ardından, katılımcılardan, dijital okuryazarlık boyutuna yönelik olarak tasarlanan örnek olayı inceleyip, dijital okuryazarlıkla ilişkilendirebilecekleri kısımları yazmaları istenmiştir. Örnek olay, yaşadıkları ilde bulunmayan bir fakülteyi kazandığı için ailesinden uzak kalan bir öğrenci üzerinden kurgulanmış ve ailesiyle iletişim konusunda annesinin görüntülü arama yapmayı bilmemesi, ailenin diğer üyelerinin anneye öğretme çabalarına değinilmiştir. Örnek olaydan yola çıkarak katılımcıların kendi dijital okuryazarlık tanımlarını yazmaları istenmiştir. Dijital okuryazarlık kavramı katılımcılara açıklanmıştır. Ardından cevaplandırılması amacıyla aşağıda belirtilen sorular sorulmuştur:

Derslerinizde verilen bir ödevinizi hazırlarken dijital teknolojilerden yararlanıyor musunuz? Ödevinizi hazırlarken dijital teknolojilerden yararlanıyorsanız araştırma sırasında attığınız adımları, sırasıyla yazar mısınız? İyi bir dijital vatandaş olma yolunda sadece dijital teknolojilere erişimin / sahip olmanın yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden? Dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgiyi üretme ve paylaşmanın önemini açıklayınız.

Devamında katılımcıların oturumda öğrendiklerini belirterek yazmaları istenmiştir. Son olarak ise katılımcıların oturumu değerlendirmeye yönelik görüşleri alınmıştır. Katılımcıların dijital okuryazarlık kavramına yönelik çağrışımları, örnek olaya yönelik ilişkilendirmeleri, kendi dijital okuryazarlık tanımları, sorulara verdikleri cevapları, öğrendiklerini ifade ettikleri hususlar ve oturum değerlendirmeleri, ölçme ve değerlendirme ile oturumun etkililiğini belirlemede kullanılmıştır.

4.Oturum: Dijital Hukuk Oturumu İşlem Süreci

Dijital hukuk boyutu için hazırlanan oturumla birlikte, katılımcılarda dijital ortamlarda dijital hukuk çerçevesinde hareket edilmesi bilincini oluşturmak hedeflenmiştir (Ek 4). Bu bakımdan kazanımlar ise, *dijital ortamlardaki kural, politika ve kanunları açıklar; dijital ortamları kural ve kanunlara bağlı olarak kullanır; dijital ortamlardaki hukuka aykırı hareket edildiğinde ne tür yaptırımlarla karşılaşabileceğinin farkına varır; dijital vatandaşlık içerisinde hukukun yeri ve önemini değerlendirir* olarak belirlenmiştir.

Oturuma kazanımlardan haberdar edilerek başlanmış ve ardından katılımcıların dijital hukuk kavramına yönelik çağrışımları alınmıştır. Katılımcılardan, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)'na ait "Bilişim Hukuku ve Bilişim Suçu" başlıklı haber bültenine ve BTK'ye ait "Türkiye'de Bilişim Hukuku" başlıklı haber bültenine dijital ortamdan ulaşmaları ve incelemeleri istenmiştir. Ardından cevaplandırılması amacıyla aşağıda belirtilen sorular sorulmuştur:

Günlük yaşantısını hukuka uygun bir biçimde yürüten bir kişi, dijital teknolojileri kullanırken nasıl bir yaklaşım sergilemelidir? Neden? Dijital teknolojileri kullanırken gerçekleştirdiğimiz hukuka uymayan davranışlarımız nedeniyle hangi kurallar ve ne gibi yaptırımlarla karşılaşabiliriz? Açıklayınız. Dijital hukukun dijital vatandaşlık içerisindeki yerini değerlendiriniz.

Devamında katılımcıların bu safhada öğrendiklerini yazmaları istenmiştir. Son olarak da katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcıların dijital hukuk kavramına yönelik çağrışımları, sorulara verdikleri cevapları, öğrendiklerini belirttikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

5.Oturum: Dijital Güvenlik Oturumu İşlem Süreci

Dijital vatandaşlığın bir diğer boyutu olan *dijital güvenlik* için tasarlanan oturumla birlikte, katılımcılara dijital vatandaşlık bağlamında dijital güvenliğin önemini fark ettirmek amaçlanmıştır (Ek 5). Bu amaca yönelik kazanımlar ise, *dijital güvenliğin dijital vatandaşlık kapsamındaki önemini açıklar; dijital teknolojilerin kullanımında kişisel bilgilerin korunmasına dönük atılacak adımları uygular* şeklinde belirlenmiştir. Oturuma, kazanımlardan haberdar edilerek başladıktan sonra katılımcılara dijital güvenlik kavramının çağrıştırdıkları sorulmuş ve bunları yazmaları istenmiştir.

Ardından, katılımcılardan, herhangi bir devlet bankasının internet sitesinden güvenlik ile ilgili konuları içeren sayfasına ulaşmaları, karşlarına çıkan bilgileri incelemeleri, eriştikleri sayfalarda yer alan metinlerde dijital güvenlikle ilgili olabilecek kısımları yazmaları ve dijital güvenliğe ilişkin yazdıklarından yola çıkarak dijital güvenlik kavramının olası tanımlamalarını yazmaları istenmiştir. Dijital güvenlik kavramı katılımcılara açıklanmıştır.

Yapılan araştırmalara göre, dijital teknoloji kullanıcılarının büyük oranda güvenli şifreler oluşturmada sorunlar yaşadığı görülmüştür (Karaduman, 2011). Bu nedenle oturumun devamında katılımcılardan, "En Kötü Parolalar" başlıklı haber bültenlerine ulaşp geçmiş yılda kullanılmış en güvensiz parolaları inceleyerek parolaları güvensiz yapan olası nedenleri ve güvensiz parolaların ortak noktalarını yazmaları ve beş hane ile sınırlı kendi en güvenli parolalarını oluşturmaları istenmiştir. Bu parolalar tahtaya yazılmış ve içlerinden en güvenli ilk üç tanesi tüm katılımcılarla birlikte belirlenmiştir. Ardından katılımcılardan güvenli parolalar oluştururken dikkat etmeleri gereken hususları yazmaları talep edilmiştir.

Katılımcıların, iyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital güvenlik kavramının önemini açıklamaları ve oturumla birlikte öğrendiklerini belirtip yazmaları istenmiştir. Son olarak da katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcıların dijital güvenlik kavramına yönelik çağrışimleri, siteden ulaştıkları dijital güvenliğe yönelik içerikler üzerinde yaptıkları dijital güvenlikle ilgili kısımları ayırmaları, kendi dijital güvenlik tanımları, güvenli/güvensiz parola özellikleri hakkında yazdıkları, soruya verdikleri cevapları, öğrendiklerini belirttikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

6.Oturum: Dijital Sağlık Oturumu İşlem Süreci

Dijital sağlık oturumu ile katılımcılara, dijital sağlığın dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini tanıtmak amaçlanmıştır (Ek 6). Bu kapsamdaki kazanımlar ise *dijital sağlığın dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini açıklar; dijital ortamların oluşturabileceği sağlık sorunlarını açıklar* biçiminde belirlenmiştir. Oturuma kazanımlardan haberdar edilerek başlanmıştır.

Katılımcılara dijital sağlık kavramının çağrıştırdıkları sorulmuş ve cevaplarını yazmaları istenmiştir. Devamında, katılımcılara dijital teknoloji kullanımı ile ortaya çıkabilecek

sağlığa ilişkin fiziksel ve psikolojik olumsuz durumların neler olabileceği sorulmuş ve cevaplar tahtaya yazılmıştır. Ardından, dijital sağlığı tehlikeye atan faktörler / rahatsızlıklar araştırmacı tarafından tahtaya yazılarak dijital sağlık kavramı ile birlikte açıklanmıştır. Katılımcı cevapları bu rahatsızlıklar ile eşleştirilmiştir.

Devamında katılımcıların, *dijital ortamları kullanırken karşılaşılabilecek sağlık sorunları nelerdir? Dijital ortamları kullanırken fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarına yakalanmamak için ne gibi önlemler alınmalıdır? İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital sağlık kavramının önemini açıklayınız.* sorularını cevaplandırmaları ve oturumla birlikte öğrendiklerini yazmaları istenmiştir. Son olarak da katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcıların dijital sağlık kavramına yönelik çağrışımalarını, sorulara verdikleri cevapları, öğrendiklerini belirttikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirlemek amacıyla kullanılmıştır.

7.Oturum: Dijital Hak ve Sorumluluklar Oturumu İşlem Süreci

Dijital vatandaşlığın bir diğer boyutu olan *dijital hak ve sorumluluklara* yönelik tasarlanan oturumda katılımcılara, dijital vatandaşlık bağlamında, dijital ortamlardaki hak ve sorumlulukların tanıtılması amaçlanmıştır (Ek 7). Oturumun kazanımları ise *dijital ortamlarda sahip olduğu hak ve sorumlulukları açıklar; dijital hak ve sorumlulukların dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini değerlendirir* şeklinde belirlenmiştir. Oturuma kazanımlardan haberdar edilerek başladıktan sonra katılımcıların dijital hak ve sorumluluklar kavramına yönelik çağrışimleri alınmıştır.

Katılımcılardan, bir kısmı verilen bir örnek olayı, dijital hak ve sorumluluklar hakkındaki düşünceleri doğrultusunda tamamlamaları istenmiştir. Örnek olay bir karakterin sosyal paylaşım sitesinde kendi hakkında karşılaştığı olumsuz içerikli çeşitli içerikli paylaşımlar üzerinden tasarlanmıştır. Katılımcılardan bu durum karşısında karakterin, paylaşım sitesi ve gerçek hayatta atabileceği adımlar üzerinden örnek olayı tamamlamaları istenmiştir.

Ardından, tamamladıkları örnek olay metninden dijital hak ve sorumluluklarla ilgili kısımları belirtmeleri, yazmaları istenmiştir. Buradan hareketle dijital hak ve sorumluluklar kavramı hakkında katılımcıların olası tanımlamalarını yazmaları ve sonrasında aşağıda belirtilen soruların cevaplandırılması istenmiştir:

Dijital ortamları kullanırken sahip olduğunuz haklarınız nelerdir? Dijital ortamları kullanırken ne gibi sorumluluklara sahip olduğunuzu açıklayınız. Tamamladığınız örnek olaydaki gibi ya da bir benzeri olay başınıza daha önce hiç geldi mi? Geldiyse neler yaptınız? Gelmediyse, gelmiş olsaydı neler yapardınız? İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital hak ve sorumluluklarımızın önemini açıklayınız.

Dijital hak ve sorumluluklar kavramı katılımcılara açıklanmıştır. Ardından katılımcıların oturumla birlikte, öğrendiklerini belirtip yazmaları istenmiştir. Son olarak da katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcıların dijital hak ve sorumluluklar kavramına yönelik çağrışımlarını, tamamladıkları örnek olay, örnek olayda dijital hak ve sorumluluklarla ilişkilendirdikleri kısımlar, kendi dijital hak ve sorumluluklar tanımları, sorulara verdikleri cevapları, öğrendiklerini belirttikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

8.Oturum: Dijital İletişim Oturumu İşlem Süreci

Dijital iletişim kavramına yönelik geliştirilen oturumda, katılımcıların dijital iletişim kanallarını etkili biçimde kullanabilmesi amaçlanmıştır (Ek 8). Bu bakımdan, dijital ortamlarda yararlanılabilecek farklı iletişim kanallarını açıklar; dijital vatandaşlık bağlamında dijital iletişim kanallarını doğru biçimde seçer; dijital vatandaşlık bağlamında dijital iletişim kanallarını doğru biçimde kullanır kazanımları belirlenmiştir. Oturuma kazanımlardan haberdar edilerek başladıktan sonra, katılımcıların dijital iletişim kavramına yönelik çağrışımları alınmıştır.

Katılımcılardan, belirli bir kısmı hazırlanmış olan örnek olayları inceleyip dijital iletişim bağlamında planlayarak tamamlamaları istenmiştir. Bu aşamada üç ayrı örnek olay kurgulanmıştır. Örnek olaylarda, her biri birbirinden farklı dijital iletişim araçlarını kullanmayı gerektirecek kurgular yapılmış ve katılımcıların da bu bakımdan örnek olayları tamamlamaları beklenmiştir. Örnek olay tamamlama adımının ardından, dijital iletişim kavramı uzman eğitmen tarafından katılımcılara açıklanmıştır. Katılımcılara aşağıda belirtilen sorular sorulmuş ve cevaplandırılması istenmiştir:

Tamamlamış olduğunuz birinci örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz. Tamamlamış olduğunuz ikinci örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı

hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz. Tamamlamış olduğunuz üçüncü örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz. Dijital iletişim kanallarının bol çeşitliliğinin, dijital iletişime olumlu ya da olumsuz olası etkilerini açıklayınız. Dijital iletişim kavramının iyi bir dijital vatandaş olma yolundaki önemini nedir?

Devamında, katılımcıların oturumla birlikte öğrendiklerini belirtip yazmaları istenmiştir. Son olarak da katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcıların dijital iletişim kavramına yönelik çağrışımları, örnek olaylardaki tamamlamaları, sorulara verdikleri cevapları, öğrendiklerini belirttikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

9.Oturum: Dijital Etik Oturumu İşlem Süreci

Dijital vatandaşlığın bir başka boyutu olan *dijital etik* için tasarlanan oturumla birlikte katılımcılara, dijital vatandaşlık bağlamında dijital etik kavramının önemini kavratmak amaçlanmıştır (Ek 9). Bu bakımdan oturumun kazanımları, *dijital etik kavramını açıklar; dijital etik kurallarını uygular; dijital etiğin dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemini açıklar* şeklinde belirlenmiştir. Oturuma ilk önce kazanımlardan haberdar edilerek başlanmıştır. Ardından katılımcılardan dijital etik kavramının kendilerine çağrıştırdıklarını yazmaları talep edilmiştir.

Devamında katılımcılardan, dijital etik kavramına yönelik olarak tasarlanan örnek olay metnini incelemeleri istenmiştir. Örnek olay, bir öğrenci karakterin davranışları üzerinden kurgulanmıştır. Karakterin dijital etiğe aykırı olan, kaynak göstermeksizin kimi kaynaklardan yararlanması, telif kurallarını hiçe sayan yaklaşımı, bir arkadaşının sosyal medya hesabını kendisinin haberi dışında kullanması gibi davranışları bulunmaktadır. Katılımcılardan, örnek olay metnini inceleyerek, metinde dijital etikle ilişkilendirilebilecek kısımları yazmaları ve buradan hareketle dijital etik kavramı hakkında katılımcıların olası tanımlamalarını yazmaları istenmiştir. Ardından, dijital etik kavramı uzman eğitmen tarafından katılımcılara açıklanmış ve aşağıda belirtilen soruların cevaplandırılması istenmiştir:

Örnek olayı dijital etiğe uygun olarak siz yeniden kurgulasaydınız hangi kısımlarda nasıl değişiklikler yapardınız? Sırasıyla, nedenleri ile birlikte belirtiniz. Gündelik hayatta ahlak

kurallarını önemseyerek yaşayan, fakat dijital ortamları kullanırken etik kurallarına uymayan bir kimseyle karşılaşsaydınız bu kişi size neler düşündürürdü? İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital etiğin önemi açıklayınız.

Ardından katılımcıların oturumda öğrendiklerini belirtip yazmaları istenmiştir. Son olarak da katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcıların dijital etik kavramına yönelik çağrışımları, örnek olaydan dijital etikle yaptıkları ilişkilendirmeleri, kendi dijital etik tanımları, sorulara verdikleri cevapları, öğrendiklerini belirttikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri, ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

10.Oturum: Dijital Ticaret Oturumu İşlem Süreci

Dijital ticaret kavramına yönelik tasarlanan oturumda katılımcılara, dijital ortamlarda ticari işlemlerini güvenle yapma yollarını kavratmak amaçlanmıştır (Ek 10). Kazanımlar ise dijital ticaret kavramını açıklar; güvenli dijital ticaret uygulamalarını ayırt eder; dijital ticaretin dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini değerlendirir biçiminde belirlenmiştir. Oturuma, kazanımlardan haberdar edilerek başlanmış, katılımcıların dijital ticaret kavramına yönelik çağrışımlarını yazmaları istenmiştir.

Ardından, katılımcılardan, "satıcı grup" ve "alıcı grup" olmak üzere iki gruba ayrılmaları istenmiştir. Katılımcılardan, dijital ticaretin gerçekleştirilebileceği bir mobil uygulamaya erişimleri, uygulamada oturum açma esnasında uygulama tarafından kullanıcılardan okunup onaylanması istenen "Şartlar ve Koşullar" ile "Gizlilik Politikası" metnlerinin incelenmesi ve "Şartlar ve Koşullar" ve "Gizlilik Politikası" metinlerinden, dijital ticarete ilişkin dikkatlerini çeken kısımları yazmaları istenmiştir.

Katılımcılardan, "satıcı grup" üyeleri o esnada kolayca ulaşılabilir, örneğin kalem gibi bir ürünü satış işlemine hazırlamış, bu esnada atılan adımları grup üyeleri, "ticari işlem esnasında attığım adımlar", "Alıcı grup" üyeleri de ilan hazırlanmasından sonra satın alınması esnasında atılan adımları not almışlardır. Böylelikle hem alım hem satım işlemi gerçekleştirilmiştir. Ardından satıcı ve alıcı grup üyelerinden attıkları adımları içeren tecrübelerini, diğer grup üyeleri ile paylaşmaları istenmiştir.

Devamında, katılımcıların oturumla birlikte öğrendiklerini yazmaları talep edilmiştir. Son olarak da katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcıların dijital ticaret kavramına yönelik çağrışımları, alışveriş uygulamasına kaydoluşları esnasında

karşılarına çıkan bilgilendirmelerden kazandıkları, alıcı/satıcı grupta yer alırlarken attıkları adımları yazmaları, öğrendiklerini belirttikleri hususlar ve oturumu değerlendirmeleri ölçme değerlendirme ve oturumun etkililiğini belirleme amacıyla kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında dijital vatandaşlık eğitimine yönelik geliştirilen ders sürecinde uygulanan etkinliklerden elde edilen bulgular başlıklar halinde sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın nitel verilerinden ulaşılan bulgular

4.1.1. Dijital vatandaşlık oturumunda ulaşılan bulgular

Dijital vatandaşlık kavramını ve boyutlarını kavratma amacı ile uygulanan oturumlardan ilki *dijital vatandaşlık oturumudur*. Yürütülen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 5 adet tablo ortaya çıkmıştır. Tablo 1’de katılımcıların dijital vatandaşlık kavramının onlarda neleri çağrıştırdığının tespit edilmesine yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 1.

Katılımcıların Dijital Vatandaşlığa İlişkin Çağrışımları

Kod	f
Teknoloji ile iç içelik	14
Güncellik	6
Sorumluluk	5
Kolaylık	4
Bilinçli teknoloji kullanımı	3
İletişim	3
E-devlet	2
Sosyal medya	2
Alışveriş	1
Eğlence	1
Toplam	41

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların dijital vatandaşlık kavramının çağrıştırdıkları ile ilgili söylemlerinin 10 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcıların söylemlerinden ulaşılan bu kodlardan en çok göze çarpanları arasında *teknoloji ile iç içelik, güncellik, sorumluluk ve kolaylık* çağrışımları yer almaktadır. Dikkat çeken bazı söylemler ise şu şekildedir; E5: “Sosyal olarak aktif olan kişi. Çağa uygun hareket eden birey. Teknolojiye ayak uydurabilen.” E21: “Vatandaşlık görevlerimizi ve ihtiyaç duyduğumuz gereksinimleri dijital ortamda giderebilmek. Örneğin, e-devlet üzerinden öğrenci belgesi çıkarmak.” K15: “Dijital ortamda üretip, tüketen kısımdır. Dijital ortamda sitelerde alışveriş yapan insanlar. Bu ortamda eğlenilen, vakit geçiren ve eğitim alan kesimdir.” Oysa dijital vatandaşlık kavramı içerik olarak, birbirinden farklı boyutları barındırmaktadır. Dolayısıyla elde edilen çağrışımların tam olarak dijital vatandaşlığı yansıtmaması, katılımcıların dijital vatandaşlığa yabancı oldukları bulgusunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2.

Dijital Vatandaşlık Eğitimi Etkinliğindeki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Kod	f
İnternette fatura ödeme	16
Dijital okuryazarlık	11
Müşteri hizmetlerini aramak	9
Dijital güvenlik	5
Sahtekârlık	4
Dijital hak ve sorumluluklar	3
Dijital hukuk	1
Dijital ticaret	1
Mağduriyet	1
Toplam	51

Dijital vatandaşlık oturumunda, katılımcıların dijital vatandaşlığa yönelik çağrışımları alındıktan sonra, onlara dijital vatandaşlığın ne olduğunu kavratmak maksadıyla içeriği bakımından dijital vatandaşlık ve boyutlarını kapsayacak biçimde araştırmacı tarafından, alan uzmanlarının da görüşlerine başvurularak kurgulanan örnek olaya dayanan bir eğitim

etkinliği düzenlenmiştir. Bu aşamada, hazırlanan ders planı uyarınca katılımcılardan örnek olayı incelemeleri ve dijital vatandaşlıkla ilişkilendirilebilecek kısımları belirtmeleri istenmiştir. Tablo 2’de katılımcıların örnek olay içeriğinden yola çıkararak dijital vatandaşlıkla ilişkilendirdikleri söylemlerine ait analiz sonuçları yer almaktadır.

Katılımcıların  rnek olaydan yola çıkararak dijital vatandaşlıkla ilişkilendirdikleri kısımlar 9 kod altında ortaya çıkmıştır (Tablo 2). Dijital vatandaşlıkla ilişkilendirilen kodlardan  ne çıkanlar, *internetten fatura ödemek, dijital okuryazarlık ve müşteri hizmetlerini aramak* şeklindedir. Katılımcıların  rnek olaya yönelik söylemlerinden bazıları şu biçimdedir; E2: “Can’ın internetten faturalarını yapması bir dijital vatandaşlıktır. Ahmet’in hesabından paranın çekilmesi, dijital ortamda vatandaşlık haklarının çiğnenmesi. Ahmet’in bankaya gitmeden müşteri hizmetlerinden yararlanmak istemesi.” E1: “Can internetten fatura ödemeyi duyduğundan, hiç araştırmadan bu işlemi yapmış ve sonunda sahtek rlıkla karşılaşmıştır. Ahmet bey daha sonradan müşteri hizmetlerini arayarak yaşadığı mağduriyeti anlatıp sorunu bir çözüme kavuşturmak istemiştir.” E3: “... (faturayı ödemek amacıyla) Girdikleri sitenin yasal olmaması.” Katılımcı söylemlerinden yola çıkılarak ulaşılan kodlar incelendiğinde, uygulanan etkinlikle birlikte dijital vatandaşlık ve boyutları ile ilişkili söylemlerin artış gösterdiği ve katılımcılarda dijital vatandaşlık kavramının yerleştiği tespit edilmiştir.  rnek olay çalışmasının ardından katılımcılardan kendi dijital vatandaşlık tanımlarını belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 3.

Katılımcıların Kendi Dijital Vatandaşlık Tanımları

Kod	f
Dijital okuryazarlık	13
Dijital teknoloji kullanımı	11
Kolaylık	7
Dijital hak ve sorumluluklar	5
Dijital erişim	3
Dijital güvenlik	3
Dijital ticaret	3
Dijital hukuk	2
Dijital etik	1
Toplam	48

Katılımcıların kendi tanımlarını yaptıkları söylemlerinin analiz sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur. Tablo 3 incelendiğinde dijital vatandaşlığa yönelik katılımcı tanımlarını içeren 48 söylem, 9 kod altında toplanmıştır. Bu kodlardan *dijital okuryazarlık*, *dijital teknoloji kullanımı* ve *kolaylık* kodları öne çıkmıştır. Dijital vatandaşlığa ilişkin katılımcı söylemlerinden dikkat çeken bazıları şu şekildedir; K8: *Bireyin sahip olduğu vatandaşlık haklarının dışında günümüzde ortaya çıkan diğer bir kavram “Dijital Vatandaşlık”’tır. Tanımını yapmak gerekirse bulunduğumuz yüzyıl nedeni ile teknolojinin hayatımızın bir parçası olması ve her alanda kolaylık sağlaması. Bu arada da dijital vatandaşlık kavramı ile birlikte bireyin birçok hakları daha ortaya çıkmıştır.*” K15: *Sosyal medya, internet telefon veya bilgisayar üzerinde olan, alışveriş, araştırma, ödeme, havale gibi işlemlerin kimseye zarar vermeden etik kurallar çerçevesinde yürütüldüğü vatandaşlık çeşidine denir.*” E18: *“Ülkedeki tüm teknolojik faaliyetlerden yararlanmak ama tabi bunu yaparken de kurallara uyup sorumluluk ve haklarını bilmek gerekir.”*

Tablo 4.

Dijital Vatandaşlık Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Katılımcı Görüşleri

Kod	f
Teknoloji kullanımı davranış standartları	12
Dijital hukuk	11
Dijital okuryazarlık	9
Dijital hak ve sorumluluklar	7
Dijital ahlak	5
Dijital ortamda varoluş	5
Dijital güvenlik	2
Dijital vatandaşlığın kapsamı	2
Dijital iletişim	1
Toplam	54

Gerçekleştirilen analiz sonucunda, katılımcıların dijital vatandaşlık kavramını, çeşitli boyutları ile birlikte kavrama durumlarının arttığı bulgusuna erişilmiştir. Katılımcıların kendi dijital vatandaşlık tanımlarının ardından, oturumun kendilerine katkılarını öğrenmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formuyla veriler elde edilmiştir. Ulaşılan verilerin analizi neticesinde ortaya çıkan bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Katılımcıların dijital vatandaşlık hakkında öğrendiklerini ifade ettikleri söylemleri 9 kod altında toplanmıştır (Tablo 4). Dijital vatandaşlık oturumunda katılımcılar ağırlıklı olarak, *teknoloji kullanımı davranış standartları, dijital hukuk, dijital okuryazarlık ile dijital hak ve sorumluluklara yönelik öğrenmeler* gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. Dijital vatandaşlık oturumu ile birlikte öğrenilenlere ilişkin katılımcı söylem örnekleri ise şu şekildedir; E5: “*Teknoloji kullanımında temel öğeleri bilmek. Teknolojide davranış standartlarına uygunluk. Teknolojide bilgi iletişim alanlarında haklarını savunabilmek ve uygulamak.*” K17: “*Dijital vatandaşlık kavramının ne olduğunu öğrendim. Dijital kavramını soyut ve somut olarak algıladım. Dijital vatandaşlık kavramının tanımlarını öğrendim.*” E21: “*Dijital ortamda bir birey olmak ve orada yasal ve uygun şekilde hareket etmek. Dijital ortamda hareket ederken güvenliğimizi sağlamak. Olası ters bir durum karşısında nasıl hareket edeceğimizi bilmek. Teknolojiyi kullanırken davranış kurallarının aksine hareket etmemek.*” E1: “*Dijital vatandaşlık, nasıl insan normal hayatta başkalarının hak ve özgürlüğüne zarar vermeden özgürce belli yasa ve kanunlara uygun davranıyorsa, dijital ortamda da belli kurallara uymak zorundadır.*” E4: “*Dijital vatandaşlık, internet ortamında yasalara uygun, etik ve güvenli bir biçimde kullanım sağlamaktır.*” K11: “*Mail adresleri, bloglar, sosyal medya, online sosyal medya toplulukları.*” Katılımcıların katıldıkları eğitim etkinliği oturumunda neler öğrendikleri sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, verilen eğitimin dijital vatandaşlık kavramı ve boyutlarının öğrenilmesinde yararlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Dijital vatandaşlık oturumuna yönelik katılımcı görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır. Bu görüşlere yönelik analiz sonucu Tablo 5’te yer almaktadır. Katılımcıların dijital vatandaşlık oturumuna yönelik değerlendirmelerini içeren söylemleri 2 tema ve 11 kod altında toplanmıştır. Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların, oturumun katkısına ve oturumun kendisine yönelik değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir. Oturumun katkısına yönelik oluşan kodlar dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık üzerinde yoğunlaşırken, oturumun kendisine yönelik görüşler ise oturumun gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Tablo 5.

Dijital Vatandaşlık Oturumu Değerlendirmesine Yönelik Katılımcı Görüşleri

Tema	Kod	f
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Dijital okuryazarlık	15
	Dijital vatandaşlık kavramı	12
	Dijital hak ve sorumluluklar	9
	Dijital hukuk	7
	Dijital etik	4
	Dijital güvenlik	3
	Dijital sağlık	3
	Dijital erişim	2
	Dijital ticaret	1
	Kolaylık	1
Oturuma yönelik değerlendirme	Gerekli bir eğitim	4
Toplam		61

Katılımcılardan bazılarının dikkat çeken söylem örnekleri şu şekildedir; K13: “*Aslında internetin sadece sosyal medya kullanmak için bir araç olmadığını anladım. Dijital ortamları kullanırken dikkat etmemiz gereken birçok unsur olduğu, bu mecrada haklarımız, sorumluluklarımız olduğunu anlamış oldum.*” E1: “*Dijital ortamı kullanırken belli yasalara uymaya dikkat edilmesi gerektiğini, dijital ortamda sahtekârlıklara karşı bilinçli olmayı, dijital ortamda da günlük hayattaki gibi ahlaksız ve etik olmayan davranışların yapılmaması gerektiğini, dijital ortamda sağlığımızı bozacak her türlü şeyden uzak durmayı öğrendim.*” E5: “*Kişilerin dijital hak ve sorumlulukları önemlidir. Daha fazla bilgi edinmesi gereklidir. Gerekli olan bir derstir. Çağımıza uygun davranışları sergilemeyi öğretir. Kişiyi bilgilendirir. Her bireyin yapması ve sergilemesi gereken davranışları öğretir.*” K15: “*Çok faydalı bir etkinlik oldu. Bilmediğim fakat bildiğimi sandığım kavramları öğrendim. Bir ışık yandı diyebilirim. Güzel bir etkinlik oldu. Olaya geniş açıdan bakmamızı sağladı. Çok faydalı bir etkinlik oldu. Bu dersin bize çok şey katacağına inanıyorum.*” Katılımcıların oturuma yönelik değerlendirmeleri incelendiğinde, oturumun yararlı, geliştirici ve gerekli bir süreç olduğu bulgusuna erişilmiştir.

4.1.2. Dijital erişim oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital erişimi kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütülen dijital erişim oturumu ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 9 adet tablo ortaya çıkmıştır. Bu tablolardan ilkinde katılımcıların dijital erişim çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların dijital erişim çağrışımlarını belirttikleri söylemleri 7 kod altında toplanmıştır. Katılımcılar için dijital erişimin yoğunlukla dijital okuryazarlık ve teknolojiye erişebilme çağrışımlarını yaptığı görülmektedir.

Tablo 6.

Katılımcıların Dijital Erişime İlişkin Çağrışımları

Kod	f
Dijital okuryazarlık	14
Teknolojiye ulaşabilme	10
Dijital ticaret	4
Kolaylık	4
Dijital güvenlik	2
Yasal teknoloji kullanımı	2
Dijital hak ve sorumluluk	1
Toplam	37

Dijital erişim çağrışımlarına yönelik dikkat çeken bazı katılımcı söylemleri ise şu şekildedir; E1: “Dijital erişim sosyal ağları belli yasa ve uygulamalara göre kullanmayı çağrıştırıyor. Reklam, satış vb gibi dijital ortamda ticaret yapmayı çağrıştırıyor. Erişimi doğru kullanmayı.” K15: “Dijital erişim; dijital ortamlarda istediğimiz şeylere ulaşma derecemizdir. Eğer bir konu hakkında ne kadar çok şey öğrenirsen internet üzerinden o araç o kadar dijital erişime açık demektir. Ülkemizde de insanları dijital erişim üzerinden dolandırma olayları çok olmaktadır. Maalesef bu yolda kötü emeller de güdülmektedir.” K12: “İstedığımız sosyal sitelere, yasal olduğu sürece, ulaşabilmek olabilir. Kimseyi rahatsız etmeden, bilgi gizliliği çerçevesinde interneti kullanabilmek.” Dijital erişime yönelik çağrışımlardan ulaşılan kodlar

incelendiğinde dijital erişimin, dijital okuryazarlıkla karıştırıldığı ve katılımcılar tarafından farklı diğer boyutlarla açıklanmaya çalışıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların dijital erişim hakkındaki çağrışımları alındıktan sonra Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan 18 Ağustos 2017 tarih ve 24862 sayılı “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2017” adlı haber bültenine dijital ortamda ulaşmaları ve ilk üç başlığını incelemeleri istenmiştir. Ardından katılımcılara, dijital vatandaş olabilmenin temel şartı sorulmuş, ulaşılan verilerin bulguları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Katılımcıların, dijital vatandaş olabilmenin temel şartının dijital erişimden geçtiğini belirttikleri, bununla beraber dijital okuryazarlığın da etkili olduğunu düşündükleri görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 7.

Katılımcılara Göre Dijital Vatandaş Olabilmenin Temel Şartı

Kod	f
Dijital erişim	17
Dijital okuryazarlık	10
Dijital hak ve sorumluluklar	3
Okuryazarlık	2
Dijital etik	1
Dijital hukuk	1
Toplam	34

Katılımcılardan bazılarının dijital vatandaş olmanın temel şartını belirttikleri söylem örnekleri şu şekildedir; E3: “*Temel şart teknolojiye ve internete ulaşabilen her birey dijital vatandaş olabilir.*” E5: “*Günümüz teknolojilerini rahatlıkla din, dil, ırk gözetmeksizin kullanabilmek.*” E21: “*Dijital ortamı nasıl kullanacağımızı bilmek ve orayı kullanabilmek için oraya erişmek, oranın üyesi olmak.*” K11: “*Dijital teknolojiye, bilgiye ahlaki kurallar çerçevesinde kimseye zarar vermeden ulaşmak.*” K13: “*Okuma-yazma bilen ve dijital bir araca*

sahip olan herkes dijital vatandaş olabilir.” Dijital vatandaşlığın temel şartının dijital erişim olduğunun anlaşılmasında, uygulanan oturumun bir parçası olarak yararlanılan haber bülteninin olumlu etki oluşturduğu düşünülmektedir.

Tablo 8.

Katılımcıların Haber Bültenine Dijital Erişim Aracı

Tema	Kod	f
Mobil telefon	Mobil telefon ve interneti	20
	Mobil telefon ve kablosuz internet	1
Toplam		21

Katılımcıların erişmiş oldukları haber bültenine hangi tür dijital kanal ile eriştikleri de kendilerine sorulmuştur. Elde edilen bulgular tablo 8’de sunulmuştur. Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların tümünün haber bültenine mobil telefon ile ulaştıkları, gerekli olan internet bağlantısına da mobil cihaz şebekesi üzerinden ve kablosuz sabit internet üzerinden eriştikleri bulgularına ulaşılmıştır.

Dijital erişimde önem taşıyan fırsat eşitliği hakkında katılımcı görüşleri kendilerine sorulmuştur. Fırsat eşitliğinin katılımcılara çağrıştırdıkları tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9.

Katılımcılarda Fırsat Eşitliğine İlişkin Çağrışımlar

Kod	f
Eşit haklara sahip olmak	11
İmkânları eşit kullanma	11
Uygulanmayan bir kavram	1
Toplam	23

Katılımcıların fırsat eşitliğine yönelik çağrışımlarının 3 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 9). Fırsat eşitliği kavramı katılımcılar tarafından genellikle eşit

haklara sahip olmak ve imkânları eşit kullanma olarak görülmektedir. Bir katılımcı ise fırsat eşitliğini uygulanmayan bir kavram olarak belirtmiştir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylemleri ise şu şekildedir; K8: “*Toplum arasında bireylerin aynı haklara sahip olması ve birçok konuda insanların birbirine denk haklara sahip olması.*” K9: “*Dijital vatandaşların erişim konusunda imkânlarının aynı olması.*” K15: “*Fırsat eşitliği diye bir kavram var ama herkese eşit uygulanmıyor.*”

Dijital erişimde her bireyin fırsat eşitliğine sahip olup olmadıkları konusundaki soruya katılımcıların cevaplarının analizi ile ulaşılan bulgular aşağıdaki tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10.

Katılımcıların Dijital Erişimde Fırsat Eşitliğine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Fırsat eşitliği yok	Maddi nedenlerle	16
	Teknik altyapı nedeniyle	3
	Dijital okuryazar olmama nedeniyle	2
	Diğer nedenler	1
Fırsat eşitliği var	Erişimin herkese açık olması sayesinde	2
Toplam		24

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların dijital erişimde fırsat eşitliğinin olup olmadığı konusundaki görüşleri, 2 tema ile 5 kod altında ortaya çıktığı görülmektedir. Fırsat eşitliğinin olmadığını düşünen katılımcılar bunu ağırlıklı olarak maddi nedenlere bağlamışken, eşitliğin mevcut olduğunu düşünenler de erişimin herkese açık oluşundan dolayı eşitlikten söz edilebileceğini belirtmişlerdir. Dijital erişimde fırsat eşitliğine dair bazı katılımcı söylemleri ise şu şekildedir; E3: “*Bence (fırsatlar eşit) değildir. Çünkü internetin çekmediği veya teknolojinin pahalı olması sebebiyle erişemeyen vatandaşlar vardır bunlarla bir değiliz.*” K14: “*Herkes eşit olanaklara sahip değildir ya da bu eşitsizliği etkileyen kullanım bilgisi kısmı farklılık oluşturmaktadır.*” K20: “*Eşit olduğunu düşünüyorum, herkese teknolojik aletleri kullanma hakkı verilmiştir.*” Katılımcıların dijital erişimde fırsat eşitliğinin

olmadığı yönündeki görüşlerinin, fırsat eşitliğinin olduğunu düşünenlerden daha fazla olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Tablo 11.

Katılımcıların Dijital Erişime İlişkin Sloganları

Kod	f
Dijital erişime yönelik slogan	7
Dijital okuryazarlığa yönelik slogan	2
Dijital sağlığa yönelik slogan	1
Toplam	10

Dijital erişim oturumunun bir diğer adımı olarak katılımcılardan dijital iletişime yönelik slogan geliştirmeleri istenmiştir. Ortaya çıkan sloganların analiz sonuçları tablo 11’de sunulmuştur. Katılımcıların geliştirdikleri sloganların, istenildiği gibi, ağırlıklı olarak dijital erişim boyutuna yönelik ortaya çıktığı Tablo 11’de görülmektedir. Katılımcıların ürettikleri 10 slogan, 3 kod altında toplanmıştır. Dikkat çeken bazı katılımcı sloganları şu şekildedir; E3: “Her yerde internet, her yerde kolaylık.” K10: “Sen de katıl.” K16: “Hayata bağlan, telefonla bağlan” E18: “Her Eve İnternet Limitsiz Gelenek” K20: “Dijital Erişim, Çabuk Olur İşim.” K7: “Bilinçli ol, imkânlardan faydalan!” E1: “Dijital ortamın azı yarar, fazlası zarar.” Katılımcıların dijital erişime dönük sloganları incelendiğinde, dijital erişim kavramı ile örtüşen söylemler ortaya koydukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların dijital erişime yönelik slogan geliştirmelerinin ardından kendilerinden, dijital erişim, dijital vatandaşlık ve fırsat eşitliğini ilişkilendirerek bir paragraf yazmaları istenmiş, alınan cevaplara ait analiz sonucu tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12.

Katılımcıların Dijital Erişim, Dijital Vatandaşlık, Fırsat Eşitliği İlişkisine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Fırsat eşitliği	18
Dijital erişim	15
Dijital vatandaşlık	11
Dijital okuryazarlık	8
İlişkili kavramlar	3
Dijital hak	2
Dijital etik	1
Dijital hukuk	1
Dijital ticaret	1
Okuryazarlık	1
Toplam	61

Tablo 12 incelendiğinde, katılımcı görüşlerinin 10 kod altında ortaya çıktığı görülmektedir. Katılımcılar ağırlıklı olarak fırsat eşitliği, dijital erişim ve dijital vatandaşlık çerçevesinde görüşlerini belirtmiş, bunun yanında bazı katılımcılar diğer boyutlara da değinmiştir. Katılımcıların dikkat çeken bazı söylem örnekleri ise şu şekildedir; E3: “Bir bireyin teknoloji ve interneti kullanıma sahip olması dijital vatandaşlığın bir göstergesidir. Teknolojiye ulaşılabilmesi, dijital erişim ile gerçekleşir. Bu imkânların tüm bireylere eşit olarak sunulması fırsat eşitliğini sağlar.” K15: “Dijital vatandaş olmak her şeye daha hızlı daha kolay ulaşmayı sağlayan, araştıran insan demek. Herkes fırsat eşitliğinden yararlanabilir ve ülkemizde de dijital erişim oranı git gide artmaktadır.” K20: “Bireye sağlanmış olunan fırsat eşitliği sayesinde dijital erişim ile birlikte yani teknolojik aletleri uygun kullanım dâhilinde hepimiz birer dijital vatandaş konumundayız.” Katılımcı görüşleri incelendiğinde dijital erişim, fırsat eşitliği ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin doğru biçimde kurulabildiği bulgusu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte az sayıda olsa da diğer dijital vatandaşlık boyutlarına ilişkin kimi söylemler de katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu duruma örnek olarak; K8: “Dijital

vatandaşlık kavramıyla değerlendirebileceğimiz dijital erişim temel teknoloji ve kullanımlarını bilen, bu alandaki haklarının farkında olan diğer insanlarla aynı fırsatlara ve imkânlarla sahip olduğunun bilincinde olan bireydir.” K11: “Bana sunulan teknolojik gelişmelerle ahlaki kurallara bağlı kalarak bilgilere daha kolay ulaşabiliyorum.” E1: “Dijital vatandaşlıkta bireyler yasa ve kanunlara uyduğu sürece bütün bireyler aynı fırsatlara erişebilir.” E21: “Günümüzde internet kullanımı hızla artmaktadır ve beraberinde internet üzerinden birçok kamu ve kurum işlerimizi, alışverişimizi, fatura ödememizi yapabilen konuma geldik. Bu gelişmeler hayatımızı kolaylaştırmak adına büyük adımlar olmuştur.” K13: “Okuma yazma bilen ... kişi dijital vatandaş olabilir.” söylemleri gösterilebilir.

Dijital erişim oturumu ile birlikte katılımcıların kendilerine katkılarını, neler öğrendiklerini öğrenmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formuyla veriler elde edilmiştir. Ulaşılan verilerin analizi neticesinde ortaya çıkan bulgular tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13.

Katılımcılara Göre Dijital Erişim Hakkında Öğrenilenler

Kod	f
Dijital erişim	17
Fırsat eşitliği	11
Dijital etik	1
Dijital hukuk	1
Toplam	30

Katılımcıların dijital erişim oturumunda öğrendiklerini belirttikleri söylemleri 4 kod altında toplanmıştır (Tablo 13). Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri şu biçimdedir; E6: “*Dijital erişim kavramının Türkiye’de gün geçtikçe iyileşen bir faaliyet olduğunu öğrendim.*” E19: “*Dijital erişime sahip olmak, dijital teknolojiye hızlı ve kaliteli bir şekilde ulaşma anlamına gelmektedir. Dijital erişim geçmişten günümüze artarak gelişmeye devam etmektedir.*” E5: “*Din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin her bireyin eşit haklara sahip olması.*” Katılımcıların dijital erişim oturumunda öğrendiklerini ifade ettikleri söylemleri incelendiğinde dijital erişim kavramının öğrenilmesinde oturumun yarar sağladığı

bulgusuna erişilmiştir. Bununla birlikte az sayıda olsa da diğer dijital vatandaşlık boyutlarına ilişkin kimi söylemler de katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu duruma örnek olarak; K11: “*Dijital aletler ve interneti kullanarak ahlaki boyutlara dikkat ederek bilgiye, teknolojiye ulaşmak.*” E1: “*Dijital erişimde bireyler erişim sağlamak için belli kanunlara uymalıdır.*” söylemleri gösterilebilir.

Katılımcıların dijital erişim oturuma yönelik görüş ve değerlendirmeleri sorulduğunda, ulaşılan verilerin analiz sonuçları tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14.

Katılımcıların Dijital Erişim Oturumuna Yönelik Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Dijital erişim	18
	Fırsat eşitliğinin önemi	8
	Dijital okuryazarlık	5
	Dijital vatandaşlık	4
	Dijital hukuk	1
Oturuma yönelik değerlendirme	Faydalı bir ders	2
Toplam		38

Katılımcıların dijital erişim oturumuna yönelik değerlendirmelerini içeren Tablo 14 incelendiğinde, söylemlerin 2 tema ile 6 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcıların dikkat çeken bazı söylemleri şu şekildedir; K8: “*Dijital erişim, fırsat eşitliği kavramlarının neler olduğunu bu kavramlar dahilinde bu alanda yapılan TÜİK araştırmasını ve temel teknoloji kullanımları ve dijital erişim hakkında yeni bir düşünce yapısı oluşturacak bilgiler edindim.*” K12: “*Bu etkinlik sonunda dijital erişimin, fırsat eşitliği çerçevesinde olması gerektiğini, herkesin eşit şartlarda bundan faydalanabilmesi gerektiğini düşünüyorum.*” K15: “*Ben yine çok şey öğrendim. İnternet kullanımı ve evlere bağlı internet sayıları zamanla artış göstermiş. İnşallah herkes faydalı şeylerde kullanıyordur.*” K17: “*Çok faydalı bir eğitim etkinliği idi. Dijital erişim kavramını çok iyi anladım. Uygulama çok güzeldi. Çok öğretici oldu, bana çok katkısı oldu.*” Katılımcı görüşleri incelendiğinde dijital erişim oturumun özellikle dijital erişim ve fırsat eşitliği konusunda katkı sunduğu, bununla birlikte de faydalı bir oturum olduğu bulgusuna erişilmiştir.

4.1.3. Dijital okuryazarlık oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital okuryazarlık boyutunu kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütülen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 9 adet tablo ortaya çıkmıştır. Tablo 15’te katılımcıların dijital okuryazarlık çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 15.

Katılımcıların Dijital Okuryazarlığa İlişkin Çağrışımları

Kod	f
Dijital ortamda okuma yazma	11
Dijital teknoloji kullanımı	9
Bilgi alışverişi	7
Dijital etik	1
Toplam	28

Tablo 15 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlığa dair çağrışımlarının 28 söylem ile 4 kod altında ortaya çıktığı görülmektedir. Katılımcılar dijital okuryazarlığı, ağırlıklı olarak dijital ortamda okuma ve yazma şeklinde görmektedirler. Bununla birlikte dijital teknoloji kullanımı, bilgi alışverişi gibi kodlar da diğer çağrışımları yansıtmaktadır. Katılımcı söylemlerinden dikkat çeken bazıları şu şekildedir; E3: “Bir yazıyı, makaleyi, gazeteyi vb. unsurları teknoloji bağlamında bilgisayar, telefon gibi aletlerle okumak, yazmak. Okumayı ve yazmayı teknoloji bağlamında yapmak.” K8: “Dijital okuryazarlık internet ve teknolojilerini bilinçli olarak kullanmak, günümüz teknolojisine ayak uydurmak ve bu teknolojilerin kullanımını ve hayatımıza sunduğu kolaylıkları kullanabilmek.” E5: “Dijital okuryazarlık ahlak, gelenek, görenek gözeterek web sitelerinde ve günümüz teknolojilerinde bilinçli olmak ve onları kullanabilmek.” Katılımcıların dijital okuryazarlık çağrışımları incelendiğinde dijital okuryazarlık kavramına yabancı oldukları bulgusuna erişilmiştir.

Dijital okuryazarlık oturumunda, katılımcıların dijital okuryazarlığa yönelik çağrışımları alındıktan sonra içeriği bakımından dijital okuryazarlık kavramını kapsayacak biçimde araştırmacı tarafından, alan uzmanlarının da görüşlerine başvurularak kurgulanan örnek olaydan yararlanılmıştır. Katılımcılardan örnek olayı incelemeleri ve dijital okuryazarlıkla ilişkilendirilebilecek kısımları belirtmeleri istenmiştir. Tablo 16’da katılımcıların örnek olay içeriğinden yola çıkarak dijital okuryazarlıkla ilişkilendirdikleri söylemlerine ait analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 16.

Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Oturumundaki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital okuryazarlık	21
Görüntülü arama	12
Diğer insanlardan teknoloji kullanımında yardım almak	7
Kullanım kılavuzundan yararlanmak	7
İnternette okul tercihi yapabilmek	3
Toplam	50

Katılımcıların, dijital okuryazarlığa yönelik geliştirilen örnek olaydan bu boyutla ilişkilendirdikleri söylemleri 5 kod altında toplanmıştır (Tablo 16). Bu kodlar ağırlıklı dijital okuryazarlık kodu çerçevesinde toplanmıştır. Dikkat çeken bazı katılımcı söylemlerine örnekler şu şekildedir; K7: “Mustafa’nın annesi bilinçli bir dijital okuryazar olsaydı eğer, telefonu açmak için Mustafa’nın abisinin ve babasının eve gelmesini beklemezdi. Mustafa’nın annesi dijital okuryazarlık bilseydi eğer, Mustafa’yı görüntülü aramayı gerçekleştirebilir ve bu konuda zorluk çekmezdi. Dijital okuryazarlık kavramı ve bu bağlamda teknolojiyi yakalayamayan Mustafa’nın annesi ilerleyen çağın teknolojisine uyum sağlayamamış ve geri planda kalmış olabilir.” K13: “Telefonun kılavuzundan faydalanarak onu kullanmayı öğrenme ihtiyacı. Bilen insanlardan öğrenmeye çalışmak.” E2: “Mustafa’nın üniversite tercihlerini internette yapması. ...” Katılımcı söylemlerinden yola çıkılarak ulaşılan kodlar

incelendiğinde, uygulanan etkinlikle birlikte dijital okuryazarlık ile ilişkili söylemlerin artış gösterdiği bulgusu ortaya çıkmıştır.

Örnek olay çalışmasının ardından katılımcılardan kendi dijital okuryazarlık tanımlarını belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların kendi tanımlarını yaptıkları söylemlerinin analiz sonuçları Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17.

Katılımcıların Kendi Dijital Okuryazarlık Tanımları

Kod	f
Teknoloji kullanmayı bilmek	16
Doğru bilgi alışverişi	5
Teknolojiyi takip etmek	4
Kolaylık	1
Kullanma kılavuzundan yararlanmak	1
Zamanla gelişen bir özellik	1
Toplam	28

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların kendi dijital okuryazarlık tanımları incelendiğinde 6 kod ortaya çıktığı görülmüştür. Katılımcılar dijital okuryazarlığı yoğunlukla, teknoloji kullanmayı bilmek olarak görmektedirler. Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri ise şu şekildedir; E1: “Dijital okuryazarlık teknolojiyi takip ederek olur. Dijital okuryazarlık birden gerçekleşmez. Teknolojik alet kullanan herkes dijital okuryazar değildir fakat dijital okuryazar olan herkes teknolojik alet (erişimi mevcut ise) kullanır. Dijital okuryazarlık teknolojiyi kullanmayı bilmek demektir.” E2: “Dijital okuryazarlık günlük hayatta dijital teknolojileri kullanma, online ortamda doğru bilgi paylaşma ve almaktır.” K9: “Dijital okuryazarlık bireyin aldığı ürünü kılavuzdan bakarak işlemleri aynı adımlarla uygulayabilme yeterliliği olarak tanımlanabilir.” K8: “Dijital okuryazarlık internet ve teknolojilerini bilinçli olarak kullanmak, günümüz teknolojisine ayak uydurmak ve bu teknolojilerin kullanımını ve hayatımıza sunduğu kolaylıkları kullanabilmek.” Dijital okuryazarlık oturumunda gerçekleştirilen örnek olay uygulamasının

ardından katılımcıların özgün dijital okuryazarlık tanımlamaları incelendiğinde, genel olarak dijital okuryazarlık kavramının tanınmaya başlandığı bulgusu göze çarpmaktadır.

Dijital okuryazarlıkta doğru bilgiye ulaşma, onu üretme ve paylaşabilme özellikleri de bu kavramın bileşenlerindendir. Bu bakımdan, öncelikle katılımcıların araştırma/ödevlerini yaparken teknoloji kullanma durumları, ardından da teknoloji kullanım adımları kendilerine sorulmuştur. Teknoloji kullanım durumlarına yönelik analiz sonucu Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18.

Katılımcıların Araştırma/Ödev Yaparken Teknoloji Kullanımı

Kod	f
Dijital teknoloji kullanan kişi	21
Toplam	21

Katılımcıların tümünün araştırma/ödev yaparken dijital teknoloji kullandığı bulgusu ortaya çıkmıştır (Tablo 18). Dikkat çeken katılımcı söylemleri şu şekildedir; K8: “Evet (araştırma yaparken dijital teknolojilerden) yararlanıyorum. Çünkü dijital teknolojileri kullanarak daha hızlı ve daha kolay ödev hazırlayabiliyorum.”

Tablo 19.

Katılımcıların Araştırma/Ödev Yaparken Teknoloji Kullanımında İzledikleri Yollar

Kod	f
Doğru kaynakları araştırma	18
Sistemli adım atma	13
Dijital erişim	6
Yüzeysel ön araştırma	3
Toplam	40

Katılımcıların araştırma/ödev yaparken teknoloji kullanımında izledikleri adımlar sorulduğunda ulaşılan cevapların analiz sonucu tablo 19’da sunulmuştur. Tablo 19’da, katılımcıların araştırma/ödev yaparken teknoloji kullandıklarında attıkları adımları belirttikleri söylemlerinin, 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcılara ait bazı söylem örnekleri ise şu şekildedir; K20: *“Öncelikle arama motoruna araştıracağım konuyu yazıyorum. Önüme çıkan şeylerden konumu tam anlamıyla kapsayacak olduğunu düşündüğüm seçeneğe bakıyorum. Burdan ödevimle ilgili kısımları alıp yani bana gerekli olanı kullanıyorum. Ve bu şekilde birçok farklı siteden araştırmalar yapıyorum. Sonunda hepsini bir araya toplayıp gerekli aşamalardan geçirerek ödevimi hazırlıyorum.”* E2: *“Bilgisayar vs teknolojik araçların olması lazım. İnternetin olması, doğru bilginin bulunması lazım.”* Gerçekleştirilen uygulama ile birlikte katılımcıların, araştırma/ödev yaparken dijital okuryazarlığın gereği olarak doğru, güvenilir bilgiye ulaşmaya önem verdikleri bulgusuna erişildiği görülmüştür. Bununla birlikte az sayıda olsa da yüzeysel ön araştırma yaptığını belirten kimi söylemler de katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bu duruma örnek olarak; K16: *“Öncelikle kısa bir araştırma yapıyoruz. Ardından ödevimizde ziyaret edilecek yeri (internet sitesi) ziyaret edip, rapor yazıyoruz.”* söylemleri gösterilebilir.

Katılımcılara dijital erişimin dijital vatandaşlık için tek başına yeterli olup olmadığı yönündeki soru sorularak dijital okuryazarlığın önemine dair katılımcı görüşleri alınmış ve ulaşılan bulgular tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20.

Katılımcıların Dijital Okuryazarlığın Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital okuryazarlık dijital vatandaşlık için vazgeçilmez	17
Dijital erişim dijital vatandaşlık için tek başına yetersiz	16
Dijital okuryazarlık doğru bilgiye erişimde önemli	2
Kolaylık	2
Toplam	37

Tablo 20 incelendiğinde, dijital vatandaşlıkta dijital okuryazarlığın yeri ve önemine yönelik katılımcı söylemlerinin 4 kod altında birleştiği görülmektedir. Dijital okuryazarlığın, dijital vatandaşlık için vazgeçilmez ve tek başına yeterli olmadığı kodları ön plana çıkmıştır. Katılımcı söylemlerinden dikkat çeken bazıları şu şekildedir; E5: “(dijital teknolojileri) Bunları kullanabilmek, hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Sadece erişimin bir faydası olmaz.” E1: “Dijital teknolojiyi kullanmayı biliyorsak erişim ne kadar kolay olursa o kadar fazla bilgiye erişir ve doğru bilgiyi kullanırız.” Katılımcı söylemleri incelendiğinde dijital okuryazarlığın dijital vatandaşlık için öneminin vurgulandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Dijital okuryazarlıkta doğru bilginin önemi konusunda katılımcı görüşleri sorulmuş, ulaşılan bulgular tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21.

Katılımcıların Dijital Ortamlarda Doğru Bilginin Öneme İlişkin Görüşleri

Kod	f
Bilgi yığınınından doğruya ulaşma	16
Diğer bireylere fayda sağlama	7
Farklı kaynaklardan yararlanma	4
Tahrifsiz paylaşım	3
Toplam	30

Tablo 21’de, katılımcıların dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, onu üretme ve paylaşmanın önemine yönelik söylemlerinin 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcılar doğru bilginin önemine değinirlerken ağırlıklı olarak bilgi yığınınından doğruya ulaşma ve diğer bireylere fayda sağlamak kodlarını öne çıkarmışlardır. Konuya ilişkin dikkat çeke katılımcı söylemlerinden bazı örnekler ise şu şekildedir; E1: “Dijital ortamda bir bilgiden milyonlarca olduğundan dolayı kaynak taraması yapmadan o bilginin doğru olduğundan emin olamayız. Bilgi yanlışsa bizi de yanlış yola getirir.” E5: “Doğru bilgiye ulaşma bilgi sahibi olmaya yarar. Üretmek başka bireylere fayda sağlar, paylaşma da aynı şekilde diğer bireylere fayda sağlar.” E18: “İnsanları yalan yanlış bilgilerden arındırıp onları doğru yönlendirmek gerekir.” Dijital ortamlarda doğru bilginin dijital okuryazarlık için taşıdığı önemin katılımcılar tarafından doğru bir biçimde ortaya koyulduğu bulgusuna erişilmiştir.

Dijital okuryazarlık oturumu ile birlikte katılımcılara neler öğrendikleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22.

Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri

Kod	f
Teknoloji kullanmayı bilmek	21
Doğru bilgiye erişme, onu üretme ve paylaşmanın önemi	6
Dijital vatandaşlığın şartı olması	1
Teknolojiyi takip etmek	1
Toplam	29

Katılımcıların dijital okuryazarlık oturumu ile birlikte öğrendiklerini ifade ettikleri söylemleri 4 kod altında toplanmıştır (Tablo 22). Katılımcılar dijital okuryazarlık oturumu ile ağırlıklı olarak dijital okuryazarlığın, teknoloji kullanmayı bilmek olduğunu ve doğru bilgiye erişme, onu üretme ve paylaşmanın önemini öğrendiklerini, söylemleri ile belirtmişlerdir. Örnek katılımcı söylemlerinden bazıları şu biçimdedir; E2: “*Dijital okuryazarlık teknolojik aletlerin doğru kullanılabilmesidir. Dijital okuryazarlık doğru bilgi paylaşımı ve kullanımıdır. Dijital okuryazarlık olmazsa dijital vatandaşlık da olmaz.*” E4: “*Dijital teknolojilerin doğru kullanımı ile birlikte internet üzerinden doğru bilgiye ulaşma bunu üretme ve paylaşma.*” E1: “*Dijital okuryazar olmak için teknolojiyi takip etmek, kullanmayı bilmek gerektiğini (öğrendim). Teknolojik aletleri (bilinçsizce) kullanarak dijital okuryazar olunmadığını (öğrendim).*” Katılımcılar uygulanan dijital okuryazarlık oturumu ile birlikte dijital okuryazarlık kavramını öğrendiklerini, kendi söylemleri ile ifade etmişlerdir.

Dijital okuryazarlık oturumunun değerlendirilmesine yönelik katılımcı görüşleri alınmış ve ulaşılan bulgular tablo 23’te sunulmuştur.

Tablo 23.

Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
	Dijital okuryazar olma	18
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Doğru bilginin önemi	6
	Katkı sunan oturum	13
Oturuma yönelik değerlendirme	Güzel, eğlenceli oturum	1
	Örnek olay kullanımının katkısı	1
Toplam		39

Tablo 23 incelendiğinde, katılımcıların dijital okuryazarlık oturumuna yönelik söylemleri 2 tema ve 5 kod altında birleştiği görülmektedir. Katılımcılar oturumun kendileri için dijital okuryazarlık konusunda katkı sunmakta olduğunu belirterek, bununla birlikte de güzel, eğlenceli olduğu yönünde görüşlerini ortaya koymuşlardır. Konuya ilişkin bazı katılımcı söylemleri şu şekildedir; E1: *“Bu etkinlik sayesinde dijital okuryazar olmak için neler yapabileceğimi, dijital okuryazarlığın faydalarını, bilgiyi üretme ve tüketmede dijital okuryazarlığın faydalarını, teknolojiyi takip ederek dijital okuryazar olunacağını öğrendim.”* K14: *“Dijital okuryazarlık konusunda aslında iyi olduğumuzu düşündüğümüz halde ne kadar çok eksikliklere sahip olduğumuzu görmekteyiz. Ayrıca toplumumuzda dijital okuryazar olduğunu düşünen bireyler sadece teknolojik araçlara sahipler. Aslında nasıl kullanacaklarını bilmiyorlar ve bilinçsizce bu araçların içinde geziniyorlar.”* E3: *“Bana yaptığı katkılar çok mesela doğru bilgiyi edinmede, paylaşımda sıkıntılar yaşıyordum. Bunlara yardımcı oldu. Kullanımı biliyordum. Fakat artık doğru kullanmam gerektiğini öğrendim.”* K15: *“Çok faydalı oldu. Her hafta yeni bir başlık ile karşımıza çıkar dijital kavramı çok başka kapıları açmaktaymış. Her alanda dikkatli olmamız gerektiğini anladım.”* K17: *“Bu etkinlik sayesinde dijital okuryazarlık kavramının ne anlama geldiğini öğrenmiş oldum. Güzel ve eğlenceli bir etkinlikti.”* E2: *“Dijital okuryazarlığın ne olduğunu ve ne anlama geldiğini örnek üzerinden öğrendim. Dijital okuryazarlıkta doğru bilgi ön plandadır.”* Dijital okuryazarlık oturumuna ilişkin katılımcı değerlendirmeleri incelendiğinde oturumun, uygulanan adımların öğretici, katkı sunan özelliklere sahip olduğu bulgusuna erişilmiştir.

4.1.4. Dijital hukuk oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital hukuk boyutunu kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütölen eēitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 6 adet tablo ortaya çıkmıştır. Bu tablolardan tablo 24’te katılımcıların dijital hukuk çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır. Katılımcıların dijital hukukla ilgili çağrışımlarını içeren söylemlerin 6 kod altında toplandıēı görölmektedir (Tablo 24).

Tablo 24.

Katılımcıların Kendi Dijital Hukuk Çaērışımları

Kod	f
Dijital ortamdaki hak ve özgürlükler	11
Dijital ortamdaki yasalar	8
Hukuk işlemlerinin dijital ortamdaki takibi	6
Yaptırımlar	6
Dijital güvenlik	4
Dijital etik	1
Toplam	36

Katılımcılar dijital hukuku aēırlıklı olarak dijital hak ve özgürlükler olarak görmektedirler. Konuya ilişkin bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; E1: “*Dijital ortamdaki hak ve özgürlüklerimiz. Dijital ortamdaki yasalar. Dijital medyadaki (ortamlardaki) yanlış kullanım sonucunda olan yaptırımlar. Dijital ortamın güven temini.*” E3: “*Teknoloji bağlamında hukuk ile ilgili süreçleri dijital ortamda yapabilme. Hukuki bir süreci dijital ortamda rahatlıkla okuyabilme, halledebilme.*” K11: “*Dijital ortamdaki verilerin ahlaka uygun kullanılmaması durumunda devreye giren yaptırımı olan sistemdir.*” Katılımcıların dijital hukuk çağrışımları incelendiēinde, dijital hukukun genel dijital hak ve sorumluluklar boyutu ile karışmakta olduēu ve farklı boyutlarla bu kavramın açıklanmaya çalışıldıēı bulgusuna erişilmiştir.

Dijital hukuk hakkındaki çağrışımlar alındıktan sonra katılımcılardan, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından hazırlanan 11 Kasım 2016 tarihli “Bilişim Hukuku ve Bilişim Suçu” başlıklı haber bülteni ile 29 Kasım 2016 tarihli “Türkiye’de Bilişim

Hukuku” başlıklı haber bültenine dijital ortamda ulaşarak incelemeleri istenmiştir. Ardından katılımcılara, gündelik yaşantısını hukuka uygun biçimde yürüten bir kişinin dijital teknoloji kullanırken nasıl bir yaklaşım sergilemesi gerektiği nedenleri ile birlikte sorulmuş ve dijital hukuka bağlılığa yönelik görüşleri alınmıştır. Ulaşılan verilerin bulguları tablo 25’te sunulmuştur.

Katılımcılar ağırlıklı olarak, günlük yaşantıda olduğu gibi dijital ortamlarda da hukuka bağlı olunması gerektiğini ve bunun nedenlerini belirttikleri Tablo 25’te görülmektedir.

Tablo 25.

Katılımcıların Dijital Hukuka Bağlılıkla İlgili Görüşleri

Tema	Kod	f
Dijital hukuka uyulmalı	Yaptırımlarla karşılaşmamak için	9
	Günlük yaşantıda uyulduğu için	8
	Diğer bireylere saygı için	7
Toplam		24

Katılımcı görüşlerinin ise 1 tema ve 3 kod altında toplandığı ortaya çıkmıştır. Dikkat çeken bazı söylem örnekleri ise şu şekildedir; K10: “Mevcut becerilerini dijital ortamda kötüye kullanmamalı ve başkasına verebileceği zararlardan kaçınmalıdır. Çünkü yaptığı şeyler suça girerse yaptırımı olacaktır.” K8: “Günlük yaşantısını hukuka uygun biçimde yürüten bir kişi dijital teknolojileri kullanırken de aynı şekilde bilinçli ve hukuka uygun davranmalıdır. Çünkü dijital ortamda yapılan yanlışlar ve hukuka uygun olmayan şeyler de suçtur. Bu yüzden her ikisini (günlük yaşam ve dijital ortamda) de aynı bilinç ve hukuka, kanunlara uygun şekilde davranılmalıdır.” E19: “Bence diğer kişilerin haklarına saygı duyarak davranması gerekmektedir. Diğer bireylerin kişisel haklarına saygı duyması lazımdır.” Katılımcı söylemleri incelendiğinde gündelik hayatta hukuka uygun davranış sergileyen bir bireyin dijital ortamda da dijital hukuka uyması gerektiği ve bunu da yaptırımlarla karşılaşmamak, gündelik hayatta uyuluyor olması ve diğer bireylere saygı için gerçekleşmesi gerektiğine yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 26.

Katılımcıların Dijital Ortamlardaki Hukuksuz Davranışların Yaptırımları ile İlgili Görüşleri

Kod	f
Hapis cezası	16
Para cezası	10
Erişim engellenmesi	5
Toplam	31

Katılımcılara dijital ortamlarda gerçekleştirilecek herhangi bir hukuk dışı davranışta karşılaşılabilecek hukuk kuralları ve yaptırımların neler olabileceği sorulmuştur. Katılımcı söylemlerinden elde edilen bulgular tablo 26’da sunulmuştur.

Tablo 26’da, katılımcıların dijital ortamlardaki hukuka aykırı davranışlar karşısında uygulanacak yaptırımları belirttikleri söylemlerinin, 3 kod altında toplandığı görülmektedir. Bu söylemlere bir örnek ise şu biçimdedir; K14: “*Dijital teknolojik ortamlarda bazı kurallar vardır. Birey bunlara uymadığında 6 ay ile 2 yıl arasında bir hapis cezasına çarptırılabilir. Ayrıca bu yaptırım tazminat ödeme şeklinde olabileceği gibi o sanal ortamın kapatılmasına kadar gidebilir.*” Katılımcıların dijital ortamda eriştikleri haber bültenleri aracılığı ile dijital hukuka uymayan davranışlarda bulunulması durumunda karşılaşılabilecekleri yaptırımları ifade ettikleri bulgusuna erişilmiştir.

Tablo 27.

Katılımcıların Dijital Hukukun Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital vatandaşlığı tamamlayıcı	13
Dijital vatandaşlığın teminatı	12
Toplam	25

Katılımcılara dijital hukuk kavramının dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemi sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 27’de sunulmuştur. Tablo 27 incelendiğinde katılımcıların dijital hukukun dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemine dönük görüşlerinin 2 kod altında toplandığı görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; K14: “Bireyin dijital vatandaşlığını yerine getirebilmesi için dijital hukuka da uyması gerekir. Ayrıca dijital vatandaşlık daha kapsamlıdır.” K15: “Vatandaş olmazsa hukuk olmaz. O yüzden her suç aslında hukukla ilişkilidir. Dijital hukuk dijital vatandaşlığın bekçisidir.” Katılımcı söylemleri incelendiğinde dijital hukukun dijital vatandaşlığı tamamlayıcısı ve onun bir teminatı olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Uygulanan dijital hukuk oturumu ile katılımcıların neler öğrendikleri kendilerine sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 28’de sunulmuştur.

Tablo 28.

Katılımcıların Dijital Hukuk Hakkında Öğrendikleri ile İlgili Görüşleri

Kod	f
Dijital ortam kurallarına uyma	17
Yaptırımların var olduğu	6
Diğer bireylere saygı	4
Dijital hukukun önemi	3
Dijital vatandaşlıkla ilişkisi	3
Dijital hak ve özgürlükler	2
Toplam	40

Katılımcıların dijital hukuk hakkında öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinin 6 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 28). Katılımcılar ağırlıklı olarak dijital ortam kurallarına uyma ve aksi durumda yaptırımlar bulunduğu konusunda öğrendiklerini belirtmişlerdir. Dikkat çeken bazı söylem örnekleri ise şu şekildedir; E6: “Dijital hukuk kavramı internetteki kanunlara yasalara ve hükümlere uygun internet kullanımı demektir.” K11: “Dijital teknolojik aletler kullanılırken diğer insanları rahatsız etmemek. Bu durum olduğu zaman

da dijital hukuk ile sınırlamak.” E2: “Dijital hukuk, dijital vatandaşlıktan bir kuralı aşmayla devreye girer. Bir kişinin uygunsuz virüs vb. gibi programlarla bir kişinin hakkını gasp etmesi dijital suçtur. Dijital hukukun önemli olduğunu öğrendim.” Uygulanan dijital hukuk oturumu ile birlikte katılımcıların dijital hukuku daha iyi tanıdıkları, çağrışımlarda görülen karıştırmaların ortadan kalktığı bulgusuna erişilmiştir.

Dijital hukuk oturumunun değerlendirilmesine yönelik katılımcı görüşleri alınmış ve ulaşılan bulgular tablo 29’da sunulmuştur.

Tablo 29.

Katılımcıların Dijital Hukuk Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Dijital ortam kuralları	17
	Dijital hukuk kavramı	8
	Dijital hukukun önemi	8
	Dijital vatandaşlık dijital hukuk ilişkisi	2
Oturuma yönelik değerlendirme	Katkı sunan oturum	2
	Faydalı oturum	1
Toplam		38

Tablo 29 incelendiğinde, katılımcıların dijital hukuk oturumuna yönelik değerlendirmelerini ifade ettikleri söylemlerinin 2 tema ve 6 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylemlerinden dikkat çeken bazı örnekler ise şu şekildedir; E21: “Dijital ortamlarda gezinirken hukuka uygun olmayan davranışım sonucunda nelerle karşılaşabileceğimin farkına vardım. Dijital hukuk kuralları hakkında daha fazla bilgiye sahip oldum.” E3: “Artık dijital hukukun tanımını biliyorum. Yaptırımları ve cezalar hakkında bilgi sahibim. Bunun sonucunda artık yasadışı yollarla bir şeyler yaparken bir kez daha düşünmeliyim.” E6: “İnternet kullanımında dijital hukuk kavramının internetteki yasalar olduğunu öğrendim ki bu çok iyi ve yararlı bir şeydir. İnternet kötülüklerle dolu ve bunların cezası ve yaptırımı olması için dijital hukuk terimi çok önemli bir yere sahiptir.” E2: “Dijital hukuk ve kurallarını öğrendim.

Dijital hukuk kurallarına uymamız gerektiğini öğrendik. Dijital vatandaşlıkla dijital hukuk arasındaki ilişkiyi öğrendik.” E5: “Bu etkinliğin bana kattığı, dijital ortamlarda neyin yasak, neyin suç olduğunu öğrendim. Neler yapıp yapılmaması gerektiğini öğrendim. Yaptırımlar neler olduğunu öğrendim.” K17: “Bu etkinlik sayesinde dijital hukuk kavramını ve kapsamını öğrenmiş oldum. Çok faydalı bir etkinliktir.” Dijital okuryazarlık oturumuna ilişkin katılımcı değerlendirmeleri incelendiğinde oturumun, uygulanan adımların, dijital ortam kuralları, dijital hukuk kavramı, önemi ve dijital vatandaşlıkla ilişkisi gibi yönlerden katkı sunan, faydalı bir oturum olduğu bulgusuna erişilmiştir.

4.1.5. Dijital güvenlik oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital güvenlik boyutunu kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütülen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 8 adet tablo ortaya çıkmıştır. Tablo 30’da katılımcıların dijital güvenlik çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 30.

Katılımcıların Kendi Dijital Güvenlik Çağrışımları

Kod	f
Zararlı içerikten korunma	10
Kişisel veri güvenliği	8
Dijital hak ve özgürlüklerin teminatı	5
Dijital hukukla bağlantılı bir kavram	5
Güvenlik adımları	5
Güvenli dijital ticaret	1
Toplam	34

Tablo 30’da katılımcıların dijital güvenliğe yönelik söylemlerinin 6 kod altında toplandığı görülmektedir. Dijital güvenlik ağırlıklı olarak zararlı içerikten korunma ve kişisel veri güvenliği olarak görülmektedir. Konuya ilişkin bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; E3: *“Teknoloji bağlamında güvenlik açısından bizim korunmamızı sağlayacak olan gelişmeler. Güvenliğimizi teknoloji bağlamında tehdit edecek unsurları ortadan kaldırmak.”* K17:

“Dijital ortamda kişisel hak ve özgürlüklerin güvende tutulması. Dijital ortamda hırsızlara ve kötü amaçlı insanlara karşı güvenlik sağlamak.” K12: “Dijital ortamlarda yapılacak bir işi güven sürecinde yapmak, güvenlik kodu gibi.” K8: “Dijital güvenlik teknolojiyi kullanırken kanunlara uygun, başkalarının haklarına zarar vermeden interneti kullandığımız diğer alanlarda kurallara uygun kullanmak.” E5: “Sanal ortamda güvenli bir şekilde arama yapabilmek. Sanal ağ üzerinden herhangi alışveriş ve banka işlemini güvenli bir şekilde yapabilmek.” Katılımcı çağrışımları incelendiğinde, dijital güvenlik konusunda temel bir bakış açısının mevcut olduğu fakat bununla birlikte teknik bazı güvenlik konularında eksikliklerin, dijital hukuk, dijital ticaret gibi farklı boyutlarla karıştırma, farklı boyutlarla açıklama çabası bulunduğu bulgularına erişilmiştir.

Katılımcıların çağrışımları alındıktan sonra kendilerinden, herhangi bir devlet bankasının internet sitesinden güvenlik ile ilgili sayfalara ulaşmaları ve karşılarna çıkan bilgileri incelemeleri istenmiştir.

Tablo 31.

Katılımcıların Dijital Güvenlik İpuçlarına/İlkelerine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Kolay şifreler kullanmamak	10
Doğrulama kodları kullanımı	7
Kişisel bilgilerin paylaşılmaması	5
Antivirüs programı kullanmak	4
Şifre cihazları kullanmak	4
Güvenli çıkışla sayfadan ayrılmak	3
Umumi kullanım cihazlarda daha fazla dikkatli olmak	3
Düzenli şifre değiştirmek	1
Güncel işletim sistemi	1
Sanal klavye kullanmak	1
Toplam	39

Erişilen sayfalardan dijital güvenlik ipuçları/ilkeleri ile ilgili olan kısımları belirtmeleri istenmiş ve ulaşılan bulgular tablo 31’de sunulmuştur. Tablo 31 incelendiğinde, katılımcıların incelemiş oldukları dijital güvenliğe yönelik sayfalardan, dijital güvenliğe yönelik olarak ilişkilendirerek belirttikleri söylemlerinin 10 kod altında toplandığı görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri ise şu şekildedir; E4: “*İnternet kafelerde banka hesabımıza girdiğimizde ve çıkış yaparken oturumu kapatmayı unutmamalıyız. Kullandığımız şifrelerin kolay tahmin edilebilir olmamasına dikkat etmeliyiz. Banka personeli dahi banka şifremizi kimseyle paylaşmamalıyız.*” E1: “*Dijital güvenlikte ilk olarak kendi şahsi bilgilerimizi kimseyle paylaşmayacağız. Mobil cihazlara doğrulama kodu gönderilip en fazla beş dakika içinde yanıt alınmadığı takdirde işlemlerin iptal edilmesi.*” K7: “*Şifre işlemlerinde sanal klavye kullanılması. Devamlı güncellenen antivirüs ürünü kullanırız. Şifreleri basit girmemeye özen göstermeliyiz.*” Katılımcıların dijital güvenlik ilkelerine yönelik inceledikleri metinlerden büyük ölçüde yararlandıkları görülmektedir. Katılımcıların ağırlıklı olarak kolay şifreler kullanılmaması, doğrulama kodlarından yararlanılması ve kişisel verilerin korunmasına dikkat çekmiş oldukları bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara kendi dijital güvenlik tanımları sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 32’de sunulmuştur.

Tablo 32.

Katılımcıların Kendi Dijital Güvenlik Tanımları

Kod	f
Kişisel bilgi güvenliği	14
Dijital teknoloji güvenliği	9
Güvenli şifre kullanmak	5
Doğrulama adımları kullanmak	2
Toplam	30

Katılımcıların özgün dijital güvenlik tanımlarını ifade ettikleri söylemlerinin 4 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 32). Örnek bazı katılımcı söylemleri şu şekildedir; E2:

“Bence: Dijital güvenlik, hesaplarımızın korunması veya tehlikelere açık olması dijital güvenlikle alakalıdır.” K16: “Dijital güvenlik, dijital ortamlarda yapılan işlemlerin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesidir.” E3: “Atm veya mobil cihazlarda, dijital ortamlarda güvenliği sağlamak amacıyla güçlü şifrelerle işlemlerin yapılması. Mobil uygulamalarda onaylı işlemlerin gerçekleştirilmesi.” Katılımcıların kendi dijital güvenlik tanımlarını yaptıkları söylemlerinden, tanımlarını, ağırlıklı olarak kişisel veri güvenliği ve dijital teknoloji güvenliği olarak yaptıkları bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılardan, "2017'nin En Kötü Parolaları" başlıklı haber bültenlerine ulaşp, geçmiş yılda kullanılmış en güvensiz parolaları inceleyerek parolaları güvensiz yapan olası nedenleri ve güvensiz parolaların ortak noktalarını belirtmeleri istenmiş, ulaşılan bulgular tablo 33’te sunulmuştur.

Tablo 33.

Katılımcıların Güvensiz Parolaların Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Tahmin edilebilirlik	19
Ardışıklık	6
Bilinçsizce oluşturulması	3
Sıradanlık	3
Toplam	31

Tablo 33 incelendiğinde, katılımcıların güvensiz parolaların özelliklerine yönelik söylemlerinin 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Örnek katılımcı söylemlerinden bazıları şu şekildedir; E4: “Herkes tarafından bilinen, kolay tahmin edilebilir şifreler güvensizdir. Hackerler için sizi hacklemek çocuk oyuncağı olur.” K10: “İnsanlar parola koymaya üşenip sol baştan rakamları sıralaması. Bir kesim akılda kalıcı olacağını düşündüğü düz mantık şifreleri tercih etmiş.” K7: “Bunları kullanan insanların yeterince bilgili olmayışı. Akıllarına kötü bir şeyler olacağı düşüncesinin gelmeyişi.” K9: “Parolaların güvensiz olması herkes tarafından oluşturulabileceği ve basit şekilde yapılmasıdır. Ortak yönleri ise baştan savma yapılmasıdır.”

Katılımcıların güvensiz parolaların özelliklerini, tahmin edilebilir olma, ardışık, bilinçsiz ve sıradan olmaları şeklinde belirttikleri bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılar güvensiz parolalara ilişkin uygulamayı tamamladıktan sonra kendilerinden beşer haneyle sınırlı olacak şekilde en güvenli parolalarını oluşturup tahtaya yazmaları istenmiş ve içlerinden en güvenli olan üç tanesi katılımcılar ve araştırmacı tarafından birlikte seçilmiştir. Ardından katılımcılardan güvenli parolalar oluştururken dikkat etmeleri gereken hususları/güvenli parolaların özelliklerini belirtmeleri istenmiş ve ulaşılan bulgular tablo 34’te sunulmuştur.

Tablo 34.

Katılımcıların Güvenli Parolaların Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Farklı tür karakterler içermesi	19
Tahmin edilemezlik	10
Ardışık olmaması	6
Fazla karakter kullanılması	6
Özgünlük	4
Toplam	45

Tablo 34’te, katılımcıların güvenli parolaların özelliklerine yönelik söylemlerinin 5 kod altında toplandığı görülmektedir. Bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; E3: “Harflerin hepsinin büyük veya hepsinin küçük olmaması lazım. Birden fazla farklı karakterler kullanılmış olması lazım. Bilinen harfler yerine pek kullanılmayan karakterlerden oluşması lazım.” E2: “Güvenli parolalar hiç kimsenin aklına gelmeyeceği şekilde konmalıdır. O yüzden şifrede ne kadar çok karakter olursa o kadar güvenli olur.” E21: “Güvenlik parolaları oluştururken farklı karakterler, büyük küçük harf kullanımı, birbirini takip etmeyen sayıları kullanırsak güvenli parola olur.” E1: “Güvenli parola oluştururken: İlginç bir şifre olması, farklı karakterler kullanılması; büyük, küçük harf, nokta gibi. Sadece kendine ait bir parola oluşturulması gerekir.” Ulaşılan verilerden, katılımcıların güvenli parola özelliklerini, farklı türden karakterler içirme,

tahmin edilemez olma, ardışık karakter kullanılmamış ve özgün olma gibi şartlara bağladıkları bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara dijital vatandaşlıkta dijital güvenliğin yeri ve önemi sorulmuş, ulaşılan bulgular tablo 35’te sunulmuştur.

Tablo 35.

Katılımcıların Dijital Güvenliğin Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital vatandaşların korunması için vazgeçilmez	14
Dijital vatandaşlığın bir parçası	12
Toplam	26

Katılımcıların dijital güvenliğin dijital vatandaşlık açısından önemini belirttikleri söylemlerinin 2 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 35). Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler ise şu şekildedir; E6: “İyi bir dijital vatandaş olmak için dijital güvenlik kavramını derinlemesine bilmek gerekir yani dijital ortamlarda kendi dijital güvenliğinizi sağlayamazsanız iyi bir dijital vatandaş olamayız.” K14: “Birey iyi bir dijital vatandaş ise zaten bu demek oluyor ki dijital ortamlarda fazlaca bulunuyor ve bu ortamların da güvenliği konusunda herhangi bir tereddüde sahip değildir. Yani dijital güvenlik arttıkça dijital vatandaş olma ihtimali de artar.” Ulaşılan veriler incelendiğinde, katılımcıların dijital güvenliği, dijital vatandaşların korunması için vazgeçilmez olduğu, dijital vatandaşlığın bir parçası olduğu şeklinde gördükleri bulgularına erişilmiştir.

Katılımcılara dijital güvenlik oturumunda öğrendikleri sorulduğunda ulaşılan bulgular tablo 36’da sunulmuştur. Tablo 36’da, katılımcıların dijital güvenlik oturumu ile öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinin 2 kod altında birleştiği görülmektedir. Katılımcıların öğrendiklerini belirttikleri söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; E3: “Şifre parola gibi unsurları uygun, güvenli olarak oluşturmak gerektiğini (öğrendim). Güvenlik bağlamında bizi zarara uğratmayacak şifreler seçmeliyiz.” K12: “İnternet üzerinde güvenli bir şekilde dolaşabilmemiz, işlerimizi internet üzerinden halledebilmemiz

için bir takım güvenlik önlemleri alınmalıdır. Dijital güvenlik, bilgilerimizi güven altında tutar.”

Tablo 36.

Katılımcıların Dijital Güvenlik Hakkında Öğrenilenlerle İlgili Görüşleri

Kod	f
Güvenli şifrelemeler yapma	15
Dijital ortamlarda güvenlik	14
Toplam	29

Katılımcıların uygulanan dijital güvenlik oturumu ile öğrendiklerini belirttikleri söylemlerinin ağırlıklı olarak güvenli şifrelemeler ve dijital ortamlarda güvenlik çerçevesinde ifade edildiği bulgusuna erişilmiştir.

Dijital güvenlik oturumuna yönelik katılımcı görüşleri alınmış ve ulaşılan bulgular tablo 37’de sunulmuştur.

Tablo 37.

Katılımcıların Dijital Güvenlik Oturuma İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Güvenli şifre oluşturma	17
	Dijital güvenliğin önemi	3
	Kişisel bilgi gizliliğinin önemi	2
	Katkı sunan oturum	11
Oturuma yönelik değerlendirme	Güzel, eğitici oturum	1
	Uygulama yapmanın katkısı	1
Toplam		35

Katılımcıların dijital güvenlik oturumuna yönelik değerlendirmelerini ifade ettikleri söylemlerinin 2 tema ile 6 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 37). Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler şu biçimdedir; E2: *“Hesap şifrelerimin yetersiz olduğuna kanaat ettim. Bankaların dijital güvenlik sistemlerinin sağlam olduğunu öğrendim.”* K20: *“Bu etkinlik ile birlikte dijital güvenliğin ne olduğunu ve özelliklerini öğrendim. Ve kendi kişisel ağlarımda öğrendiklerimi dikkat alarak yapacağım”* E1: *“Dijital ortamda güvenliğimiz için şahsi bilgilerimizi her yerde paylaşmamamız gerektiğini; parola oluştururken büyük küçük harfe ve karakterlere yer verilmesi gerektiğini öğrendim.”* K15: *“Katkısı oldu bu etkinliğin bana. Parola yaparken çok çeşitli şifreler kullanmam gerektiğini anladım. İnsanların nasıl şifreler koyduğunu gördüm.”* K17: *“Çok güzel ve eğitici bir etkinlikti. Uygulama ve sorumluluk noktasında güzeldi.”* Katılımcıların dijital güvenlik oturumuna yönelik değerlendirmeleri incelendiğinde ağırlıklı olarak oturumun katkısına yönelik görüşleri ön plana çıkmıştır. Oturumun, bu yönü ile güvenli parolalar oluşturma, dijital güvenlik adımları ve önemi, kişisel bilgi gizliliğinin öneminin kavranmasında katkı sunduğu bulgusuna erişilmiştir. Bununla birlikte oturumun, katkı sunan, güzel, eğitici bir oturum olduğu ve uygulamalı oluşunun yararlı olduğu bulgularına da erişilmiştir.

4.1.6. Dijital sağlık oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital sağlık boyutunu kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütülen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 6 adet tablo ortaya çıkmıştır. Bu tablolardan tablo 38’de katılımcıların dijital sağlık çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 38’de, katılımcıların dijital sağlık kavramına yönelik çağrışımlarının 8 kod altında toplandığı görülmektedir. Konuya ilişkin katılımcı söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; K15: *“182’den randevu almak. Bizde bulunan hastalıkların nedenini internetten araştırmak. E-nabız. E-devlet. SGK. Devlet hastaneleri.”* K7: *“Dijital sağlık denilince teknolojinin etkisiyle tv, bilgisayar, tablet vb. araçlarla çok ilgilenen ve bağımlılık durumuna gelip sağlığını kaybeden insanlar aklıma geliyor.”* K9: *“Dijital sağlık teknolojik araçların kullanımı esnasında farkında olmadan bizde bedensel veya ruhsal anlamda bıraktığı hastalıklar.”* E4: *“Kullandığımız teknolojik aletlerin yaydığı radyasyonlar sonucu sağlığımızın bozulması.”* Ulaşılan veriler incelendiğinde, katılımcıların dijital sağlığı ağırlıklı olarak randevu almak ve hastalık

belirtilerinin araştırılması olarak gördüğü, dijital sağlığı doğru olarak ifade etmeye yönelik çağrışımların ise sınırlı sayıda yer aldığı bulgusuna erişilmiştir.

Tablo 38.

Dijital Sağlık Çağrışımları

Kod	f
Randevu almak	9
Hastalık belirtilerinin araştırılması	6
Bağımlılık derecesinde teknoloji kullanmak	4
Fiziksel hastalıklar	3
Omurilik sorunları	3
Görme bozuklukları	2
Ruhsal hastalıklar	2
Radyasyon	1
Toplam	30

Katılımcıların dijital sağlığa yönelik çağrışımlarının alınmasının ardından kendilerine dijital teknoloji kullanımı ile ortaya çıkabilecek, sağlığa ilişkin fiziksel ve psikolojik olumsuz durumların neler olabileceği sorulmuş ve cevaplar tahtaya yazılmıştır. Ardından, dijital sağlığı tehlikeye atan faktörler/rahatsızlıklar tahtaya yazılarak açıklanmış ve katılımcı cevapları bu rahatsızlıklar ile eşleştirilmiştir. Bu uygulamadan sonra katılımcılara dijital ortamları kullanırken karşılaşılabilecek sağlık sorunları sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 39’da sunulmuştur.

Tablo 39 incelendiğinde, katılımcıların, dijital sağlık sorunları ile ilgili olarak ifade ettikleri söylemlerinin 2 tema ve 9 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylemlerinden dikkat çeken bazı söylem örnekleri ise şu şekildedir; E4: “Göz bozulması, boyun fıtığı, bel fıtığı, bilek ağrısı, hastalık derecesinde (kullanım bağımlılığı) alışkanlık.” E2: “Baş ağrısı, göz sorunları, bel sorunları, uyku problemleri, sinirlilik, dikkat bozukluğu.” E1: “Ruhsal hastalıklar ve fiziksel hastalıklar ve fiziksel hastalıklar örneğin; asosyalleşme ve omurilik sorunları gibi.”

Tablo 39.

Katılımcıların Dijital Ortamları Kullanırken Karşılaşılabilecek Sağlık Sorunlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Fiziksel hastalıklar	Ergonomi sorunları	17
	Göz sorunları	14
	Baş ağrısı	7
	Uyku sorunları	4
	Uyuşma/karıncalanma	1
Psikolojik hastalıklar	Sinirsel bozukluklar	8
	Dikkat dağınıklığı	7
	Bağımlılık	5
	Asosyalleşme	3
Toplam		66

Gerçekleştirilen uygulama sonucunda, katılımcıların dijital sağlık sorunu olarak karşılaşılması muhtemel sorunları ifade ettikleri söylemleri incelendiğinde, katılımcıların dijital sağlık sorunları hakkında bilgi sahibi oldukları, dijital sağlık kavramı ile ilişkili olmayan konuları belirten söylemlerin kullanımının ortadan kalktığı bulgusuna erişilmiştir.

Tablo 40.

Katılımcıların Dijital Sağlığı Korumak İçin Alınabilecek Önlemlere İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital teknolojileri bilinçli kullanma	21
Egzersize başvurma	6
Sağlıklı oturma pozisyonu	6
Doğru uzaklıktan kullanma	2
Toplam	35

Katılımcılara dijital sağlığı korumak için alınabilecek önlemler sorulduğunda ulaşılan bulgular tablo 40'ta sunulmuştur. Tablo 40'ta, katılımcıların dijital sağlığı korumak için alınabilecek önlemlere yönelik söylemlerinin 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; E1: *“Dijital ortamı bilinçli ve gerektiğince kullanmalıyız.”* E9: *“Uzun süreli oturumlardan kaçınılmalı. Belirli aralıklarla mola verilmeli ve hareket edilmeli.”* K7: *“Fiziksel olarak bilgisayar göz hizasında durmalı, sandalye tekerlekli olmalı ve fareyi zaman aralıklarıyla kullanabiliriz. ...”* E4: *“Dijital ortamları kullanırken dikkatli olmalıyız. Telefon veya bilgisayar kullanırken göz mesafesini iyi ayarlamalıyız. ...”* Katılımcıların dijital sağlığı korumaya yönelik önlemleri belirttiği söylemlerinde ağırlıklı olarak bilinçli dijital teknoloji kullanımı, egzersiz ve sağlıklı oturuş biçiminin öne çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcılara dijital sağlığın dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemi sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 41'de sunulmuştur.

Tablo 41.

Katılımcıların Dijital Sağlığın Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital vatandaşlığın gereği	21
Toplam	21

Katılımcıların dijital sağlığın dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemini belirttikleri söylemlerinin tek kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 41). Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri ise şu şekildedir; E1: *“Dijital sağlık kurallarına uyarsak yani dijital ortamda gerektiği kadar zaman harcayıp ve günlük egzersizlerimizi yaparsak iyi bir dijital vatandaş oluruz.”* K12: *“Dijital ortamları kullanırken sağlık problemleri ile karşılaşmamak için gerekli önlemler alınırsa, iyi bir dijital vatandaş olunabilir.”* Dijital sağlık kavramının katılımcılar tarafından dijital vatandaşlığın bir gereği olarak görüldüğü bulgusuna erişilmiştir.

Tablo 42.

Katılımcıların Dijital Sağlık Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital sağlık sorunları	15
Dijital sağlığı koruma yolları	11
Dijital sağlığın önemi	5
Toplam	31

Katılımcılara dijital sağlık oturumu ile birlikte neler öğrendikleri sorulmuş, katılımcı söylemlerinden ulaşılan bulgular tablo 42’de sunulmuştur. Tablo 42 incelendiğinde, katılımcıların dijital sağlık oturumu ile birlikte öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinin 3 kod altında birleştiği görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylemlerine örnekler şu biçimdedir; E1: *“Dijital sağlığımıza dikkat etmezsek ve gerektiğinden fazla dijital ortamda zaman geçirirsek ruhsal ve fiziksel hastalıklara yakalanacağımızı fakat gerekli egzersizleri yaparsak da sağlığımıza dikkat edebileceğimizi öğrendim.”* E3: *“... Çeşitli dijital sağlık problemleriyle başa çıkılması.”* K7: *“Dijital vatandaş olma yolunda dijital sağlığımızı korumamız gerektiğini ve gereken önlemleri almamız gerektiğini öğrendim.”* Uygulanan oturumla birlikte, katılımcıların dijital sağlık oturumunda öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinde, dijital sağlık sorunları, dijital sağlığı koruma yolları ve dijital sağlığın önemini öğrendikleri bulgusuna erişilmiştir.

Dijital sağlık oturumunun değerlendirilmesine yönelik katılımcı görüşleri alınmış ve ulaşılan bulgular tablo 43’te sunulmuştur. Tablo 43’te, katılımcıların dijital sağlık oturumuna yönelik görüşlerinin 2 tema ve 5 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylemlerinden örnekler şu biçimdedir; E1: *“Dijital sağlık kurallarının neler olduğunu, dijital ortamın sağlığımıza ne tür zararları olacağını ve hastalıkları, dijital sağlığımızı korumak için neler yapabileceğimi öğrendim.”* K20: *“Dijital sağlık nedir ve bizi nasıl etkiliyor bunlar hakkında bilgi sahibi oldum ve gündelik hayatımda da bunlara dikkat etmem gerektiğini öğrendim.”* K17: *“Çok güzel ve başarılı bir etkinlik. Dijital sağlık kavramının ne olduğunu anladım.”* E5: *“Bireyleri bilinçlendirmek için güzel bir etkinliktir. Vücut ve beden sağlığına nelerin zarar verdiğini öğrenmiş oldum. Psikolojik rahatsızlık yaşayacak derecede bağımlı olmamak gerekir.”*

Tablo 43.

Katılımcıların Dijital Sağlık Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Dijital sağlığı koruma	16
	Dijital ortam rahatsızlıkları	13
	Katkı sunan oturum	12
Oturuma yönelik değerlendirme	Başarılı oturum	1
	Bilinçlendirici, güzel oturum	1
Toplam		43

Dijital sağlık oturumunu değerlendirmeye yönelik katılımcı görüşlerinden, oturumun dijital sağlığı korumaya dönük adımlar ve dijital sağlık sorunlarının öğrenilmesinde katkı sunan, güzel, bilinçlendirici ve başarılı bir oturum olduğu bulgusuna erişilmiştir.

4.1.7. Dijital hak ve sorumluluklar oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital hak ve sorumlulukları kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütülen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 9 adet tablo ortaya çıkmıştır. Tablo 44'te katılımcıların dijital okuryazarlık çağrışımına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Katılımcıların dijital hak ve sorumluluklara yönelik çağrışımının 8 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 44). Katılımcı söylemlerine örnekler ise şu şekildedir; K8: *“Dijital hak ve sorumluluklar dijital ortamı kullanırken sahip olduğumuz haklar, bu ortamı kullanırken başkalarına zarar vermeden sahip olduğumuz sorumluluklardır.”* E1: *“Dijital ortamda uymamız gereken kurallar aklıma geliyor. Dijital ortamdaki özgürlükler. Dijital ortamda kimsenin hak ve özgürlüklerine zarar verilmeden kullanılması. Dijital ortamda da günlük yaşamdaki gibi hak ve özgürlüklerimizin olduğu.”* E5: *“Sanal ortamda yapılabilir ve yapılamaz davranışlardır. Dijital ortamı ahlak ve saygı çerçevesinde kullanmak.”*

Tablo 44.

Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Çağrışımları

Kod	f
Diğer bireylere zarar vermemek	4
Dijital ortamdaki hakları bilmek	4
Dijital ortam kuralları	4
Dijital ortamdaki sorumluluklar	4
Dijital ortamdaki özgürlükler	3
Dijital ortamdaki görevler	2
Fırsat eşitliği	2
Dijital ortamdaki ahlak	1
Toplam	24

Katılımcıların dijital hak ve sorumluluklara yönelik çağrışımları incelendiğinde, bu kavramın dijital vatandaşlığın farklı boyutlarını ilgilendiren konu ve kavramlar ile açıklanmaya çalışıldığı, tam anlamı ile bu kavramın tanınmamakta olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılardan, dijital hak ve sorumluluklara ilişkin araştırmacı tarafından uzman görüşlerine de başvurularak kurgulanan örnek olayı inceleyerek, eksik kalan kısmını tamamlamaları istenmiştir. Örnek olayda, olayın karakteri, hakkında bir sosyal medya ortamında uygunsuz paylaşımlar gerçekleştirildiğini görmüş ve sonrasında atması gereken adımları düşünmektedir. Bu adımları ise katılımcılar tamamlamışlardır. Ardından katılımcılara örnek olayda dijital hak ve sorumluluklar ile ilişkilendirdikleri kısımlar sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 45’te sunulmuştur.

Tablo 45’te, katılımcıların örnek olayın içeriğinde ağırlıkla dijital hak ve sorumluluklara ilişkin kısımları belirttikleri görülmektedir. Bazı katılımcı söylemlerinin ise dijital hukuk üzerinden atılabilecek adımları anlatarak örnek olayı tamamlamaları ile birlikte dijital hukuka ilişkin görüşlerin de belirtildiği görülmektedir. Konuya ilişkin bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; K16: “Bu durumda çok üzüldüğü için sahip olduğu haklar

doğrultusunda şikâyetle bulunmasıdır. Sorumluluklarının farkında olduğu içi kendisinin yanlış bir tutum sergilememesi.” E2: “Dijital vatandaş olan bir kişinin dijital hak ve sorumlulukları vardır. Eğer bu hak ve sorumluluklar çiğneniyorsa dijital hukuk sistemi devreye girer.” K14: “Birey hiçbir şekilde hakaretlere maruz kalmaz. Gerçek hayatta olduğu gibi dijital ortamda da herkesin ahlaklı olması ve birbirinin kişiliklerine, düşüncelerine saygı duymalıdır.”

Tablo 45.

Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Oturumundaki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital haklar ve sorumluluklar	19
Dijital hukuk	11
Dijital etik	2
Toplam	32

Katılımcıların tamamlamış oldukları örnek olayda dijital hak ve sorumluluklarla ilgili örnek olay tamamlama çalışması ile birlikte, katılımcıların örnek olayı ağırlıklı olarak dijital hak ve sorumluluklar üzerinde tamamladıkları, bununla birlikte de dijital hukuka da değindikleri bulgusuna erişilmiştir.

Tablo 46.

Katılımcıların Kendi Dijital Hak ve Sorumluluk Tanımı

Kod	f
Sorumlu kullanım	14
Kullanım hakkı	12
Kullanım sınırları	7
Toplam	33

Katılımcılardan, örnek olaydan yola çıkarak kendi dijital hak ve sorumluluklar tanımlarını yapmaları istenmiş, ulaşılan bulgular tablo 46’da sunulmuştur. Tablo 46 incelendiğinde katılımcıların özgün dijital hak ve sorumluluklar tanımlarını gerçekleştirdikleri tanımlarının 3 kod altında toplandığı görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri ise şu şekildedir; K11: *“Dijital ortamlarda karşılaşılan durumlarda hakkımızı nasıl arayacağımızı bilmektir.”* E2: *“Dijital hak ve sorumluluklar: Dijital ortamda bir sosyal hesabın kullanılabilmesi hakkıdır. O sosyal medyanın doğru ve kurallı kullanılması sorumluluklara girer.”* K17: *“İnsanlar sosyal medyayı başkalarına zarar vermeden rahatlıkla kullanabilir.”* Katılımcıların dijital hak ve sorumluluklara yönelik kendi tanımlarının ağırlıkla sorumlu kullanım ve kullanım hakkı üzerinde yoğunlaştığı bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara, dijital teknoloji kullanımında sahip olduğumuz dijital haklar sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 47’de sunulmuştur.

Tablo 47.

Katılımcılara Göre Sahip Olunan Dijital Haklar

Kod	f
Güvenli kullanım hakkı	9
Başkalarına zarar vermeden kullanma	6
Özgür kullanım hakkı	4
Paylaşım yapma hakkı	3
Dijital erişim hakkı	2
Toplam	24

Katılımcıların, sahip olunan dijital hakları belirttiği söylemlerinin 5 kod altında birleştiği görülmektedir (Tablo 47). Dikkat çeken bazı katılımcı söylemlerine örnekler şu şekildedir; K8: *“Kendi kişisel hesaplarımıza ait bilgileri bizim iznimiz dışında başkaları kullanamaz.”* E1: *“Başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermeyip dijital ortamı kanun ve yasalara göre kullandığımız sürece bütün haklara sahibizdir.”* E4: *“İnternette özgürce dolaşabilme hakkı. İstedğimiz sosyal medya hesaplarını kullanabilme hakkı.”* K7: *“Dijital erişim hakkımız ve dijital*

teknolojilere sahip olma hakkımız vardır.” Katılımcılar, dijital teknoloji kullanımında sahip olunan dijital hakları ifade ettikleri söylemlerinde güvenli kullanım hakkı, başkalarına zarar vermeden özgürce kullanma ve erişebilme hakkını ön plana çıkarmışlardır.

Katılımcılara dijital ortamlar kullanılırken sahip olunan sorumluluklar sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 48’de sunulmuştur. Tablo 48 incelendiğinde, katılımcıların dijital teknoloji kullanımı sorumluluklarını belirttikleri söylemlerinin 3 kod altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 48.

Katılımcılara Göre Dijital Ortamlardaki Sorumluluklar

Kod	f
Diğer bireylere saygılı kullanım	13
Bilinçli kullanım	5
Kurallara uygun kullanım	5
Toplam	23

Katılımcı söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; E4: *“Dijital ortamları kullanırken insanların haklarına saygı duymalı ve kişisel hayatlarına dair hiçbir şeye karışmamalıyız.”* E21: *“Dijital ortamlarda ülkemize, kendimize veya bir yakınımıza zarar verecek paylaşımlar gördüğümüzde duyarsız kalmamalıyız. Örneğin; terör propagandası yapan kişi ve sayfaları gerekli birimlere bildirmeliyiz.”* E2: *“Dijital ortamlarda kanun ve yasalara uymak.”* Katılımcıların dijital sorumluluklara yönelik görüşlerinin, ağırlıklı olarak diğer bireylere saygılı dijital teknoloji kullanımı olarak ortaya çıktığı bulgusuna erişilmiştir.

Dijital hak ve sorumluluklara ilişkin olarak kurgulanan ve yararlanılan örnek olay metnindeki benzer bir olayı yaşayıp yaşamadıkları katılımcılara sorulmuştur. Bunun yanında, örnekteki gibi bir olay yaşadılarsa ne gibi adımları izledikleri, yaşamadıysa da ne gibi adımları izleyebilecekleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 49’da sunulmuştur.

Tablo 49’da, katılımcıların söylemlerinin 2 tema ve 5 kod altında toplandığı görülmektedir. Konuya ilişkin katılımcı söylemlerinden dikkat çeken bazı örnekler şu biçimdedir; E5:

“Hayır gelmedi. Eğer gelseydi gerekli kuruluşlara örneğin mahkemelere başvurup hakkımı

ararım.” E3: “Gelmedi. Gelmiş olsaydı dava ederdim. Ondan anlamazsa şiddete başvururdum.” E2: “Geldi, bir çevrimiçi oyunda kişi bana hakaret ve küfür etti ekran görüntüsü aldım ve oyunun iletişim adresine e-posta olarak ekran görüntüsünü attım. Ve o hesap kapandı.” E4: “Daha önce başıma geldi ama ben pek uğraşmak istemediğim için şikâyet etme gereksinimi duymadım. Ama tabi ki bu yaptığım yanlış bir davranış. O insan veya insanların bunu bir daha yapmamaları için bir ceza almaları gerekiyordu.” E1: “Geldi. Konuştum hallettim. Şimdi olsa dijital haklarımı kullanırdım.”

Tablo 49.

Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklarla İlgili Yaşanmış / Yaşanabilecek Olaylarla İlgili Görüşleri

Tema	Kod	f
Yaşansaydı	Hukuka başvurma	13
	Şiddete başvurma (eğitim öncesi)	1
	Şikâyet etme	5
Yaşanmış	Dijital sorumlulukları göz ardı etme	1
	Karşı tarafla konuşarak sorun çözme	1
Toplam		21

Katılımcılar örnek olaydaki gibi bir durum karşısında ağırlıklı olarak hukuka başvurma ve şikâyetle bulunma yolunu tercih ettiklerini / edebileceklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bir katılımcı, dijital hak ve sorumluluklara yönelik uygulanan bu eğitimi almadan önce benzer bir durumda şiddeti bir çözüm yolu olarak görebileceğini, bir katılımcı böyle bir durumu görmezden geleceğini, bir kişi de karşı tarafla konuşarak çözümü bulduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılara dijital hak ve sorumlulukların dijital vatandaşlık için önemi sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 50’de sunulmuştur. Katılımcıların dijital hak ve sorumlulukların dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemini anlattıkları söylemlerinin 1 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 50).

Tablo 50.

Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumlulukların Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital vatandaşlığın gereği	17
Toplam	17

Katılımcı söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; K20: “İyi bir dijital vatandaş, dijital ortamlarda sorumlulukları dahilinde haklarını bilen ve gerekli şartlarda bunları kullanabilen vatandaştır.” E21: “Dijital hak ve sorumlulukların bilincinde olan kişiler ve o yönde hareket eden kişiler iyi bir dijital vatandaş olma gerekliliklerinden bazılarını yerine getirmiş olur.” Katılımcılar dijital hak ve sorumlulukları, dijital vatandaşlığın gerekliliği olarak gördükleri bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara, oturum ile birlikte dijital hak ve sorumluluklar hakkında öğrendikleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 51’de sunulmuştur.

Tablo 51.

Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital ortamdaki sorumluluklar	14
Dijital ortamdaki haklar	13
Dijital ortamda hakları koruma	11
Toplam	38

Tablo 51 incelendiğinde, katılımcıların dijital hak ve sorumluluklar oturumunda öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinin 3 kod altında toplandığı görülmektedir. Bazı katılımcı söylem örnekleri ise şu biçimdedir; E1: “Dijital hakkın olduğu gibi aynı zamanda da dijital sorumlulukların olduğunu. Dijital ortamda sorumluluklarımızı yerine getirdiğimiz sürece

kimsenin bizim hakkımızı yiyemeyeceğini öğrendim.” E2: “Dijital hak bir dijital ortamda kişinin kullanması ve bulunması, paylaşım yapabilmesi dijital haktır. Dijital sorumluluk da dijital ortamda kurallara uyulmasıdır.” K11: “Sosyal medyada ve dijital ortamlarda maddi ve manevi hakkıma hakaret ya da zarar geldiğinde nasıl şikâyet edeceğimi öğrendim.” Katılımcıların dijital hak ve sorumluluklarını öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinden, dijital ortamdaki sorumluluklar, dijital ortamdaki haklar ve dijital ortamda hakları korumayı öğrendikleri bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcıların dijital hak ve sorumluluklar boyutuna ilişkin olarak uygulanan oturumu değerlendirdikleri söylemleri incelenmiş ve ulaşılan bulgular tablo 52’de sunulmuştur.

Tablo 52.

Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Dijital ortamdaki hak ve sorumluluklar	19
	Dijital hakların korunması	11
	Dijital sorumlulukların önemi	8
Oturuma yönelik değerlendirme	Katkı sunan oturum	10
	Güzel, eğlenceli oturum	1
	İyi bir oturum	1
	Örnek olay kullanımının katkısı	1
Toplam		51

Tablo 52’de, katılımcıların oturumu değerlendirdikleri söylemlerinin 2 tema ve 7 kod altında birleştiği görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylemleri şu şekildedir; E2: *“Dijital ortamda hakkımı ve sorumluluklarımın olduğunu öğrendim. Dijital hakkım çiğnendiğinde hakkımı savunabileceğim kurumlar olduğunu öğrendim.”* E21: *“Dijital hak ve sorumluluklarımız hakkında ve dijital ortam üzerinde karşılaştığımız durumlar karşısında nasıl adımlar atacağım hakkında genel bilgiler edindim.”* E1: *“Bu uygulama sayesinde: Dijital ortamda kimsenin, ben dijital sorumluluklarıma uyduğum sürece benim hak ve özgürlüklerime kısıtlama getiremeyeceğini*

öğrendim.” K17: “Çok güzel ve eğlenceli bir etkinlikti. Dijital hak ve sorumluluk kavramlarını öğrendim.” K15: “Çok iyi bir oturum oldu. ... hak ve sorumluluklarımızı öğrenmede yardım etti. Hakların ve sorumlulukların farkında olma yolunda aydınlandım.” E5: “Örnek olaydan yola çıkarak bu ve bu gibi durumlarda hakkımı ararım. Bu etkinlik bana haklarımın ve sorumluluklarımın farkına varmamı sağladı.” Oturumu değerlendirmeye yönelik alınan katılımcı görüşlerinden, oturumun dijital hak ve sorumlulukların, dijital hakların korunmasının, dijital sorumlulukların öneminin öğrenilmesinde katkı sunan, örnek olay kullanımıyla etkili, güzel, iyi bir oturum olduğu bulgusuna erişilmiştir.

4.1.8. Dijital iletişim oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital iletişimi kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütülen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 9 adet tablo ortaya çıkmıştır. Bu tablolardan tablo 53’te katılımcıların dijital okuryazarlık çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 53.

Katılımcıların Kendi Dijital İletişim Çağrışımları

Kod	f
Dijital ortamda haberleşmek	19
Kolay iletişim	4
Dijital iletişim uygulamaları	1
Ucuz iletişim	1
Toplam	25

Tablo 53 incelendiğinde, katılımcıların dijital iletişime yönelik çağrışımlarının 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler ise şu şekildedir; E4: “Telefon, bilgisayar ve diğer elektronik ürünlerle haberleşmeyi sağlamaktır.” E1: “İletişimin en ucuz yolu. İletişimin en kolay yolu. Dijital iletişimde kullanabileceğimiz en yararlı yol.” K13: “Dijital ürünlerdeki iletişim uygulamaları. Mobil uygulamalar gibi.” Katılımcı çağrışımlarının,

dijital ortamlarda haberleşme, kolay ve ucuz iletişim, dijital iletişim uygulamaları olarak ortaya çıktığı, çeşitli dijital iletişim araçlarına ya da kullanımda dikkat edilmesi gerekenlere değinilmediği bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcıların farklı dijital iletişim kanallarını tanımaları, doğru kullanımlarını, kullanımlarında dikkat edilmesi gereken konuları kavratmaya yönelik olarak araştırmacı tarafından uzman görüşleri de alınarak geliştirilen örnek olaylardan faydalanılmıştır. Bu kapsamda ilk örnek olayda elektronik postaya yönelik bir örnek olay hazırlanmış ve bir kısmı da katılımcılar tarafından tamamlanmıştır. Örnek olayın karakteri, senaryo icabı, resmi bir kurumun iletişim koordinatörlüğünde görevlidir ve kendisine, personele iletilmek üzere bir resmi yazı teslim edilmiştir. Katılımcılara, birinci örnek olayda kullanılan dijital erişim aracının hangisi olduğu, neden bu kanalın kullanıldığı ve kullanımında nelere dikkat edilmesi gerektiği sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 54’te sunulmuştur.

Tablo 54.

Katılımcıların 1. Örnek Olayda Kullanılan İletişim Kanalı ve Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Kullanılan kanalın tercih nedeni	Kanal	E-posta
		21
		Kolay ulaşılma
		16
		Hızlı ulaşılma
		1
Kanalın kullanımında dikkat edilecekler	Doğru adreslere iletilmeli	10
Toplam		48

Tablo 54’te, katılımcıların ilk örnek olayda kullanılan iletişim kanalı ve özelliklerine yönelik söylemlerinin 3 tema ve 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Kullanılan kanal, kanalın kullanım için tercih nedeni ve kanalın kullanımında dikkat edilecekler katılımcı söylemlerinden ortaya çıkan temalardır. Dikkat çeken katılımcı söylemlerinden bazıları şu şekildedir; K14: “İletişim kanalı olarak e mail seçilmiş. Çünkü resmi bir ortamda ve herkese ulaşabilmek için e mail gayet uygundu.” K7: “Maildir. Bu kanal aynı iş yerinde çalışan bütün insanların her gün kontrol ettiği bir dijital iletişim alanı olduğu için hızlı ve kolay olmuştur.” K20:

“Mail adresi, iletişime geçmek için bu kanal kullanılmıştır. Doğru mail adreslerine gönderilmelidir.” Katılımcıların ilk örnek olayda elektronik postanın kolay ve hızlı iletişim sağladığından kullanıldığını, bununla birlikte doğru adreslere postanın iletilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcılara, senaryo gereği düğünlerini duyurmak isteyen nişanlı çiftin kullanacakları sosyal medya üzerinden etkinlik oluşturdukları bir örnek olay sunulmuş ve bir kısmı da katılımcılar tarafından tamamlanmıştır. Ardından kendilerine örnek olayda yararlanılan iletişim kanalı ve özellikleri sorulmuş, ulaşılan bulgular tablo 55’te sunulmuştur.

Tablo 55.

Katılımcıların 2. Örnek Olayda Kullanılan İletişim Kanalı ve Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Kanal	Sosyal medya	21
	Kolay ulaşılma	10
	Yaygın olması	9
	Etkinlik duyurma	6
	Hızlı olması	3
Kullanılan kanalın tercih nedeni		
Kanalın kullanımında dikkat edilecekler	Doğru kişilerle irtibat kurma	4
Toplam		53

Tablo 55 incelendiğinde, katılımcıların ikinci örnek olayda kullanılan dijital iletişim kanalı ve özelliklerini ifade ettikleri söylemlerinin 3 kod ve 6 kod altında toplandığı görülmektedir. Bazı katılımcı söylemlerinden örnekler şu şekildedir; K8: “Örnek olaydaki iletişim kanalı sosyal medyadır. Bu kanal yoluyla herkesin daha kolay ve çabuk haberdar olması sağlanmıştır.” K17: “Sosyal medya. Çünkü en yaygın kullanılan iletişim adreslerinden biri. Ufak bir plan ile çok kişiye ulaşılabilir.” K20: “Sosyal medya, iletişime geçmek için bu kanal kullanılmıştır. Gerekli ve doğru kişiler eklenmelidir.” Kullanılan kanalın sosyal medyada etkinlik oluşturma olduğu, bu işlemi gerçekleştirirken seçilen araç kolay ulaşmaya

yarayan yaygın ve hızlı bir kanal olduğu, doğru kişilerle irtibat kurulması gerektiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Son örnek olayın karakteri olan bir öğretim üyesi, öğrencilerine öğrenci bilgi sistemi üzerinden ya da mail göndererek iletişime geçme çabasının amacına ulaşmadığını düşünerek daha hızlı bir yol olarak bir duyuruyu mobil telefon uygulaması aracılığıyla öğrencileriyle paylaşmak istemektedir. Katılımcılara örnek olayda kullanılan iletişim kanalı ve özellikleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 56’da sunulmuştur.

Tablo 56.

Katılımcıların 3. Örnek Olayda Kullanılan İletişim Kanalı ve Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Kanal	Mobil uygulama	21
	Kolay ulaşılma	11
	Hızlı ulaşılma	4
Kullanılan kanalın tercih nedeni		
Kanalın kullanımında dikkat edilecekler	Doğru kişilerle irtibat kurma	6
Toplam		42

Katılımcıların üçüncü örnek olayda kullanılan dijital iletişim kanalı ve kullanım özelliklerine yönelik söylemlerinin 3 tema ile 4 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 56). Bazı katılımcı söylemleri şu şekildedir; K8: “*Örnek olaydaki mobil uygulamadır. Bu kanal yoluyla sınıftaki herkesle kolay bir iletişim kurarak bütün sınıfa daha çabuk haber vermiştir.*” K17: “*Bu mobil uygulamadır. Sınıf grubu kurup öğrencilerin birbiriyle ders ve etkinlikler hakkında en basit ve hızlı iletişim kurmasını sağlayan yöntem olduğu için.*” E6: “*İletişim kanalı mobil uygulamadır. Herkese kolayca ulaşabilmek için, herkese değil de doğru kişilere mesaj yollamak.*” Katılımcı söylemleri incelendiğinde, kullanılan aracın mobil uygulama olduğu, kolay ve hızlı iletişim sağladığı için tercih edildiği, doğru kişilerle irtibat kurmaya kullanım esnasında dikkat edilmesi gerektiği bulguları ortaya çıkmıştır.

Katılımcılara örnek olayları incelediklerinden sonra yöneltilen bir diğer soru da farklı iletişim kanallarının kullanmanın dijital iletişim açısından önemidir. Ulaşılan bulgular tablo 57’de sunulmuştur.

Tablo 57’de, katılımcıların dijital iletişimde farklı iletişim kanalları kullanımının yeri ve önemine yönelik söylemlerinin 2 tema ve 5 kod altında toplandığı görülmektedir.

Tablo 57.

Katılımcıların Farklı İletişim Kanalları Kullanmanın Dijital İletişimdeki Önemine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Olumlu	Kolaylık	19
	Hızlılık	6
	Güvenlik sorunları	6
Olumsuz	Sağlığı bozabilir	4
	Zaman israfı	1
Toplam		36

Örnek bazı katılımcı söylemleri şu şekildedir; E3: “*Olumlu etkisi çoktur. Ne kadar çok farklı kanalların kullanılması, o kadar kişiye ulaşmada kolaylık sağlanır.*” K10: “*İnsanlara ulaşmak ve istenilen mesajı vermek konusunda hem daha kolay hem de daha hızlı biçimde ulaşmak için kullanılmaktadır.*” K13: “*Olumlu etkisi; insanlara ulaşılabilirliği kolaylaştırması, zaman tasarrufu. Olumsuz etkisi; bağımlılıklar, yanlış bir şey yapıldığında geri alınamayacak sonuçlar.*” E4: “*Çeşitliliğin olması güzel bir şey ama bu teknolojik aletlerin aşırı kullanımı sağlık açısından olumsuzluklar yaratacaktır.*” E2: “*Olumlu olarak. İletişimi hızlandırmış ve kolaylaştırır. Olumsuz yanları ise boşa zaman kaybı olabilir.*” Dijital iletişimde farklı kanalların kullanımının çoğunlukla olumlu olduğu, kimi katılımcılara göre de olumsuz yönlerinin de bulunabileceği bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 58.

Katılımcıların Dijital İletişimin Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Önemine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital vatandaşlığın gereği	9
Dijital vatandaşlığın parçası	8
Toplam	17

Katılımcılara dijital iletişimin dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemi sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 58’de sunulmuştur. Katılımcıların dijital iletişimin dijital vatandaşlık için önemini ifade ettikleri söylemlerinin, 2 kod altında birleştiği görülmektedir (Tablo 58). Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler şu şekildedir; E21: “*Dijital iletişim kanallarını nasıl kullanabileceğini yeterli bilen bir kişi iyi bir dijital vatandaş olma kurallarından birini yerine getirmiş olur.*” E1: “*Dijital iletişim dijital vatandaşlığın en önemli unsurlarındandır.*” Katılımcı söylemleri incelendiğinde, dijital iletişimin dijital vatandaşlığın bir gereği ve bir parçası konumunda olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Dijital iletişim oturumu ile birlikte bu boyut hakkında öğrenilenler katılımcılara sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 59’da sunulmuştur.

Tablo 59.

Katılımcıların Dijital İletişim Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital iletişimin kolaylaştırıcılık yönü	11
Dikkat edilecek yönleri	8
Farklı kanalların varlığı	8
Dijital iletişimin hızlılığı	3
Toplam	30

Tablo 59’da katılımcıların dijital erişim oturumunda öğrendiklerini ifade ettikleri söylemleri 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; E3: “Farklı iletişim araçlarını ne kadar çok kullanırsak kişilerle iletişimimiz o denli kolaylaşır. Doğru bir şekilde iletişim araçlarını kullanmalıyız.” E5: “Dijital iletişim araçlarını doğru ve aktif kullanabilme. Sıkıntı yaşamadan istediği amaca ulaşabilme.” K8: “Dijital iletişim dijital ortamda bize sağlanan ve iletişim kurabilmemiz için bize kolaylık sağlayan sosyal medya, mail vb. birçok dijital iletişim kanalı ile iletişim sağlamamızdır.” K7: “Günümüzde hayatımızın pek çok yerinde önemi olan ve iletişim kurmamızda bize katkı sağlayan hızlı ve kolay haberleşmeyi sağlayan bir kavramdır.” Uygulanan dijital iletişim oturumu ile birlikte, dijital iletişimin kolaylaştırıcılık ve hızlılık yönünün, dijital iletişim esnasında dikkat edilecek konuların, farklı dijital iletişim kanallarının mevcut olduğunun öğrenildiği bulgularına erişilmiştir.

Katılımcıların dijital iletişim oturumuna yönelik değerlendirmeleri alınmış ve ulaşılan bulgular tablo 60’ta sunulmuştur.

Tablo 60.

Katılımcıların Dijital İletişim Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturuma yönelik değerlendirme	Katkı sunan oturum	16
	Güzel, eğlenceli oturum	1
	İyi bir oturum	1
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Çeşitli dijital iletişim kanallarının tanınması	14
	Dijital iletişimin özellikleri	11
Toplam		43

Tablo 60 incelendiğinde, katılımcıların oturumu değerlendirmeye dönük ifadelerinin 2 tema ile 5 kod altında birleştiği görülmektedir. Katılımcı söylemlerine bazı örnekler ise şu biçimdedir; E5: “Dijital iletişim hakkında fikir ve bilgi sahibi oldum. Nelere dikkat edilmesi

gerektiğini öğrendim.” K17: “Çok güzel ve yararlı bir etkinlikti. İyi ki bu etkinliği yaptık çok eğlenceli bir etkinlik.” E6: “Bu eğitim hakkında görüşlerim iyi bir eğitim olduğu ve öğrencilere dijital vatandaşlığın bir kolu olan dijital iletişimi iyi öğretmesi.” K14: “Aslında bizler haberdar olmak ve haber vermek için ne kadar çok imkânlara sahip olduğumuzu görmekteyiz. Ayrıca sosyal ilişkilerin daha etkin bir şekilde devam ettiğini de görmekteyiz.” K20: “Dijital iletişim kavramının ne olduğunu ve sağladığı faydaları, kolaylıkları hakkında bilgi sahibi oldum.” Uygulanan dijital iletişim oturumunun, çeşitli dijital iletişim kanallarının tanınması, dijital iletişimin özelliklerinin tanınması yönlerinden katkı sunan bir oturum olduğu, bununla birlikte de güzel, eğlenceli ve iyi bir oturum olduğu bulgularına erişilmiştir.

4.1.9. Dijital etik oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital etik boyutunu kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütülen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 8 adet tablo ortaya çıkmıştır. Tablo 61’de katılımcıların dijital etik çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 61.

Katılımcıların Kendi Dijital Etik Çağrışımları

Kod	f
Dijital ortamdaki ahlaklılık	19
Dijital hak ve sorumluluklar	2
Dijital güvenlik	1
Dijital hukuk	1
Toplam	23

Katılımcıların dijital etik çağrışımlarını ortaya koydukları söylemlerinin 4 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 61). Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler şu şekildedir; K11: “Dijital teknolojileri kullanırken ahlaki kurallara uymaktır.” E19: “Dijital ortam kullanırken diğer kişiler haklar saygı duyacak şekilde kullanmaktır.” E6: “Dijital etik webdeki

güvenli sayfaları ziyaret etmektir.” “Dijital ahlak. Dijital yasa ve kanunlara uymak. Etik olmayan hareketleri yapmamak.” Katılımcıların dijital etik çağrışımlarının ağırlıklı olarak dijital ortamlardaki ahlaklılık çerçevesinde toplandığı, bununla birlikte de bu kavramın farklı bazı dijital vatandaşlık boyutları ile açıklanmaya çalışıldığı bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcıların dijital etik çağrışımları alındıktan sonra, içerisinde dijital etikle ilişkili pek çok unsuru barındıran, uzman görüşlerine de başvurularak araştırmacı tarafından geliştirilen örnek olay içeriğinin incelenmesi istenmiştir. Ardından katılımcılardan örnek olayda dijital etik ile ilişkilendirilebilecek kısımları belirtmeleri istenmiş ve ulaşılan bulgular tablo 62’de sunulmuştur.

Tablo 62.

Katılımcıların Dijital Etik Oturumundaki Örnek Olay İçeriğine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Kötü içerikli paylaşımlar	12
Kaçak film izleme	11
Kaynak belirtmeme	8
Kendine ait olmayan hesabı yönetme	8
Kopyala yapıştır ödev yapma	8
Yalan söyleme	6
Toplam	53

Tablo 62 incelendiğinde, katılımcıların dijital etiğe yönelik kurgulanan örnek olaydan dijital etik ile ilişkilendirdikleri kısımların 6 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; E2: “Sosyal medyada bir başkası hakkında paylaşım, hakaretler içeren bir paylaşım yapmak dijital etik kurallarına uymaz.” E21: “Cenk’in izlemiş olduğu film internet üzerinden korsan olarak bir sayfa üzerinden erişimi sağladığı ve gerekli telif hakkı da alınmadığı için bu tür sayfalardan film izlemek etik değildir. Çünkü film yapımcısına ve yayımlayıcısına maddi zarar verir.” E1: “Ödev yaparken yararlandığı kaynakları belirtmemesi.” E6: “Arkadaşının hesabına girip onun parolasıyla ondan habersiz

gönderisini paylaşmıştır. Arkadaşına hakaret içeren gönderi paylaşması.” E3: “Verilen ödevi kopyala yapıştır metodu ile yapması ve kaynak belirtmemesi.” K16: “Arkadaşı ile buluşmayı unutup arkadaşına yalan söylemesi.” Katılımcıların örnek olayı inceledikten sonra, örnek olayda yer verilen dijital etikle ilişkili kısımları büyük oranda fark ederek ifade ettikleri bulgusuna erişilmiştir.

Örnek olay incelemesi ve dijital etiğe ilişkin kısımlarının belirlenmesinin ardından katılımcılardan kendi dijital etik tanımlarını yapmaları istenmiş ve ulaşılan bulgular tablo 63’te sunulmuştur.

Tablo 63.

Katılımcıların Kendi Dijital Etik Tanımları

Kod	f
Ahlak kurallarına uymak	18
Korsan kullanmamak	6
Dijital hukuka uymak	3
Dijital ortamda dürüstlük	2
Toplam	29

Tablo 63’te, katılımcıların özgün dijital etik tanımlamalarını gerçekleştirdikleri söylemlerinin, 4 kod altında toplandığı görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; K16: *“Dijital etik, dijital ortamda yaptığımız işlemlerde ahlaki durulara dikkat ederek işlemlerimizi gerçekleştirmektir.”* E21: *“Kullanmış olduğumuz dijital ortamlarda başkaları hakkında gerçeğe aykırı paylaşımlardan ve olumsuz örnek oluşturabilecek içerik paylaşımlarından uzak durmak ve telif hakkı bulunmayan oyun indirme video izleme gibi işlemlerden kaçmak etik davranışlardır. Bunların dışına çıkarsak etiğe uygun davranmamış oluruz.”* K11: *“Dijital teknolojik aletler kullanırken dürüst, ahlaklı davranış gösterirken emeğe ve hukuk kurallarına uyulmasıdır.”* Katılımcıların kendi dijital etik tanımlarını yaparken ağırlıklı olarak dijital ortam kullanımlarında ahlak kurallarına uymayı ön plana koydukları bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara inceledikleri örnek olayda dijital etiğe uygun olarak değişiklik yapmaları durumunda örnek olayı nasıl kurgulayabilecekleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 64’te sunulmuştur. Katılımcıların dijital etiğe yönelik olarak kurgulanan örnek olayda yeniden düzenleme yapılması durumunda nasıl bir yol izleyeceklerini belirttikleri söylemlerinin 6 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 64).

Tablo 64.

Katılımcıların Örnek Olayın Dijital Etiğe Göre Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Kaynak gösterilir	14
Kötü içerik paylaşılmaz	12
Korsan kullanılmaz	11
Başkasının hesabı kullanılmaz	9
Yalan söylenmez	9
Kopyala yapıştır yapılmaz	6
Toplam	61

Katılımcı söylem örneklerinden bazıları ise şu şekildedir; K9: “Cenk ödevini hazırlarken kaynakçasını belirtmeli çünkü bir başkasının emeğini çalmak gibi bir durum söz konusu olurdu.” E2: “Sosyal medya üzerinden arkadaşı hakkında hakaret içeren paylaşım yapılmıştı, bu düzeltildi.” K8: “Cenk ... filmi sinemada ya da yasal bir siteden veya satın alarak izleyebilirdi.” K7: “Başkasının sosyal medya hesabına izinsiz girmez ve paylaşımda bulunmazdım.” K16: “Cenk’in ödevini internetten kopyala yapıştır yapıp bırakması bunu nereden aldığını kaynağını belirtmesi gerekiyor. Arkadaşı ile buluşmayı unutup ona yalan söylemesi hâlbuki bu durumu ona açıklayarak görüşmelerini sonra yapabilirler.” Katılımcıların dijital etiğe ilişkin örnek olay metninde gerçekleştirilebilecek değişiklikleri ifade ettikleri söylemlerinden, dijital etiği mümkün kılacak adımları ortaya koydukları bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara, günlük yaşantısını etiğe uygun biçimde sürdüren fakat dijital ortamlarda bu davranışını sergilemeyen bir kişi ile karşılaştıklarında neler düşünebilecekleri sorulmuş ve

dijital ortamlarda dijital etiğin önemine yönelik görüşleri alınmış, ulaşılan bulgular tablo 65’te sunulmuştur. Tablo 65 incelendiğinde, katılımcıların söylemlerinin tek kod altında birleştiği görülmektedir.

Tablo 65.

Katılımcıların Gerçek Hayattaki ve Dijital Ortamlardaki Etik ile İlgili Görüşleri

Kod	f
Gerçek hayattaki etik kurallarına dijital ortamlarda da uyulmalı	21
Toplam	21

Dikkat çeken katılımcı söylemleri şu şekildedir; E2: “Ahlak kurallarını önemsemediğini düşünürdüm. Eğer gündelik hayatta ahlak kurallarını düzgün kullanan bir kişi sosyal medyada da aynı olması gerekli.” K8: “O kişinin kişiliği ile ilgili olumlu şeyler düşünmezdim. İnsanlar gerçek hayatta ahlak kurallarını ne kadar önemsiyorsa dijital ortamı da buna uygun kullanmalı.” Katılımcıların, gündelik hayatta etik kurallarına uyulduğu gibi, dijital ortamlarda da etiğe uygun davranışlar sergilenmesi gerektiğini vurguladıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcılara dijital etiğin dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemi sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 66’da sunulmuştur.

Tablo 66.

Katılımcıların Dijital Etiğin Dijital Vatandaşlıktaki Yeri ve Öneme İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital vatandaşlığın gereği	12
Dijital vatandaşlığın parçası	5
Dijital vatandaşlığı kapsayıcı	2
Yararlı bir şey	1
Toplam	20

Katılımcıların dijital vatandaşlık için dijital etiğin önemini belirttikleri söylemlerinin 4 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 66). Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler ise şu şekildedir; K10: *“İyi bir vatandaş olmak ahlak kurallarından geçiyorsa burada da aynı şekilde iyi bir dijital vatandaş olmanın yolu yine dijital etikten geçer.”* K12: *“Dijital ortamlarda insanların haklarına ve özgürlüklerine müdahale etmeme anlamında dijital etik önemlidir.”* E1: *“Dijital etik dijital vatandaşlığın bütünüdür.”* E3: *“Dijital etik hem kendimizin hem başkalarının yararına olacak bir şeydir.”* Katılımcıların, dijital vatandaşlık bağlamında dijital etiği, dijital vatandaşlığın bir gereği, parçası, kapsayıcısı ve yararlı bir şey olarak ifade ettikleri bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara, uygulanan dijital etik oturumu ile birlikte öğrendikleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 67’de sunulmuştur.

Tablo 67.

Katılımcıların Dijital Etik Hakkında Öğrenilenlere İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital ortamlarda etik dışı davranmama	18
Dijital ortamlarda etiğin var olduğu	13
Dijital etiğin önemi	2
Toplam	33

Tablo 67’de, katılımcıların dijital etik oturumunda öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinin 3 kod altında birleştiği görülmektedir. Dikkat çeken bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; E5: *“Sadece toplum içinde değil nerede ve ne şartlarda olursa olsun ahlak kurallarını çiğnememektir.”* K17: *“Dijital etik kavramı, normal yaşamda olduğu gibi, dijital ortamda da etik, ahlak kurallarına uyulması gerekliliğidir.”* K7: *“Dijital etik dijital vatandaş olmada da olmazsa olmazlardandır. İnsan gerçek yaşamda nasıl ahlaklıysa orda da o şekilde olmalıdır.”* Katılımcıların öğrendiklerini ifade ettikleri söylemleri incelendiğinde, dijital ortamlarda da etiğin var olduğu ve dijital etiğin öneminin kavrandığı bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara dijital etik oturumunu değerlendirmeye dönük görüşleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 68’de sunulmuştur.

Tablo 68.

Katılımcıların Dijital Etik Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturuma yönelik değerlendirme	Katkı sunan oturum	16
	Farkındalık oluşturan oturum	2
	Güzel ve başarılı oturum	1
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Dijital etik kuralları	15
	Dijital etik kavramı	7
	Başkasının hesabına müdahale etmeme	2
	Kaynak göstermenin gerekliliği	2
	Toplam	46

Tablo 68 incelendiğinde, katılımcıların dijital etik oturumu ile ilgili değerlendirmelerini içeren söylemlerinin, 2 kod ve 7 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler şu şekildedir; K10: “Sürekli yapılan ve normal gelen şeylerin aslında ne kadar ahlak dışı olduğunu daha iyi kavradım.” E18: “Artık teknolojik ortamda etik kurallarına daha çok dikkat edeceğim.” K17: “Çok güzel ve başarılı bir etkinlikti. Dijital etik kavramını anladım. İyi ki bu etkinliğe katılmışım. Çok bilgilendirici.” K9: “Bu eğitim sonucunda iyi bir dijital vatandaşın dijital ortamda gözetmesi gereken ahlak kuralları hakkında bilgi edindim.” K20: “Dijital etik kavramının ne olduğunu ve bize olan faydaları hakkında bilgi sahibi oldum.” E2: “Dijital etiğin ne anlama geldiğini ve sosyal hesaplardan başka kişilerin hakkında paylaşım yapılmaması gerektiğini öğrendim.” E3: “Artık başkaları hakkında saygı duymayı ve zarar vermemeyi anladım. Bilgileri birinci elden kaynaklardan yapmayı tercih ederdim. Sonuçta bugün bize yarın onlara.” Katılımcıların oturumu değerlendirmeye yönelik söylemleri incelendiğinde dijital etik oturumunun, dijital etik hakkında farkındalık oluşturan, katkı sunan, güzel ve başarılı bir oturum olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.1.10. Dijital ticaret oturumunda ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık boyutlarından biri olan dijital ticaret boyutunu kavratma amacı ile uygulanan oturum ile birlikte ulaşılan verilerin analiz sonuçları sunulmuştur. Yürütölen eğitim ile birlikte elde edilen verilerin analizi sonucunda 5 adet tablo ortaya çıkmıştır. Bu tablolardan tablo 69’da katılımcıların dijital ticaret çağrışımlarına yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 69.

Katılımcıların Kendi Dijital Ticaret Çağrışımları

Kod	f
Dijital ortamda alım satım	16
Dijital ortamda satış	5
Dijital ortamdaki ticareti bilme	1
Gündelik dijital işlemler	1
Kolay kazanç	1
Sanal para	1
Toplam	26

Tablo 69’da katılımcıların dijital ticarete yönelik çağrışımlarını içeren söylemlerinin 6 kod altında toplandığı görölmektedir. Katılımcı söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; K11: “*Dijital teknolojik aletler kullanarak ürün ya da hizmet alıp-satmak.*” E6: “*Dijital ticaret internet ortamında herhangi bir şeyi satmaktır.*” K9: “*Dijital ticaret, dijital ortamda girmiş olduğumuz alışveriş sitelerinin kullanımının doğruluğu hakkında edinilen bilgiler.*” K15: “*Alışveriş yaptığımız zaman o markaya ait kartın içine para puan dolması. Otobüslere binerken akbil basmak. Telefona kontör atmak. İnternet üzerinden kartlarımızla alışveriş yapmak.*” E1: “*Dijital ortam üzerinde alış-veriş yapma, oturduğun yerden para kazanma.*” K13: “*İnternet üzerinden yapılan tüm alışveriş çeşitleri, sanal paralar vb.*” Katılımcıların dijital ticaret çağrışımlarından, bu kavramın genel olarak dijital ortamda alım satım işlemlerinin

gerçekleştirilmesi olarak görüldüğü fakat işleyişine yönelik kayda değer düzeyde bir söylem görülmediği bulgusuna erişilmiştir.

Uygulanan oturumda katılımcılardan, dijital ticaret işleminin gerçekleştirilebileceği bir mobil uygulamaya erişimleri istenmiştir. “Satıcı grup” ve “alıcı grup” olarak ayrılma işleminin gerçekleştirilmesinin ardından, uygulamada oturum açma esnasında uygulama tarafından kullanıcılardan okunup onaylanması istenen "Şartlar ve Koşullar" ile "Gizlilik Politikası" metinlerinin incelenmesi ve dijital ticarete yönelik kısımların belirtilmesi istenmiş, ulaşılan bulgular tablo 70’te sunulmuştur.

Tablo 70.

Katılımcılara Göre Dijital Ticaret Kuralları

Kod	f
Dijital güvenliği sağlama	17
Dijital hukuka uyma	6
Veri işleme ve reklam	6
Yaş şartı	3
Dijital etiği gözetme	1
Dürüstlük	1
Toplam	34

Tablo 70 incelendiğinde, katılımcıların adı geçen metinlerde dijital ticarete yönelik olarak dikkatlerini çeken kısımları belirttikleri söylemlerinin 6 kod altında toplandığı görülmektedir. Bazı katılımcı söylem örnekleri ise şu şekildedir; K20: “Kullanıcı bilgilerinin saklı kalması. İstenmediği sürece numaraların kimseyle paylaşılamayacağı.” E3: “Öncelikle üye olmamız gerekmektedir. Uygun olmayan içeriklere yasal işlem yapılacaktır. Telif hakkı ihlalleri var. Uygulamada gözetim var. Yanlış işlemleri engelliyor.” E4: “Uygulamada yayınlanmış olduğumuz herhangi bir ilanı, yüklenmiş olan ürün fotoğrafı/görüntüsü ve ilanla ilgili diğer veriler dahil, kendi reklam amaçları için kullanabilirler.” K9: “Dijital ticaretle ilgili olarak: 18 yaşını doldurmuş olmak. Sözleşmeyi onaylamak. Şartları kabul etmek.” K7: “Bu gizlilik politikası dijital

etik kurallarını göz önünde bulundurarak kişilerin hak ve sorumluluklarını koruyup aynı zamanda iyi ve etkin bir hizmet sağlıyor.” E1: “18 yaşından büyük olmamız lazım. Son güncelleme tarihini takip etmeliyiz. Gizlilik politikasına sabit kalmalıyız. Sahte ürün bulundurmamalıyız. Kayıt yaptırmalıyız.” Katılımcıların inceledikleri metinlerden, dijital ticaretle ilişkilendirdikleri kısımların, dijital ticaretin temel güvenlik bilgilerini ve kullanım şartlarını içerdiği bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılardan “satıcı grup” bir kalemi mobil uygulama üzerinden satışa hazır hale getirerek ilanı yayınlayıp satmış, “alıcı grup” da bu ilana çıkarılan ürünü alım işlemini gerçekleştirmiştir. Bu esnada gruplar satış ve alış işlemleri sırasında attıkları adımları birbirleri ile paylaşmışlar ve attıkları adımları belirtmişlerdir. Dijital ticaret uygulaması sırasında atılan adımları belirten katılımcı söylemleri tablo 71’de sunulmuştur.

Tablo 71.

Katılımcıların Dijital Ticaret Uygulaması Adımlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Satış	Uygulamanın indirilmesi	18
	Ürünün fotoğraflanması	18
	Ürün tanıtımı	18
	Alıcıyla iletişim ve satış	18
	Uygulamanın indirilmesi	10
Alış	Ürün belirleme	11
	Satıcıyla iletişim ve alış	17
Toplam		110

Katılımcıların dijital ticaret uygulaması esnasında attıkları adımları ifade ettiği 110 söylemin, 7 kod ve 2 tema altında birleştiği görülmektedir (Tablo 71). Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler şu şekildedir; E21: “İndirdiğim uygulamada alış ve satış işlemi gerçekleştirebilmek için onaylanması gereken şartlar ve koşullar ile gizlilik politikasını okudum ve kabul ettim.” E1: “Satacağım en iyi fotoğrafını çektim.” E5: “Önce ürünün fotoğrafını çektim.

Daha sonra ürün özelliklerini ve fiyat yazdım.” E2: “Ürünü almak isteyen kişiyle pazarlık yaptık ve ürünü uygun bir fiyattan sattık” K11: “İhtiyacım olan ürünün bölümüne girdim. Beğendiğim ürünün satıcısına mesaj yolu ile yazdım.” E5: “Alıcı mobil uygulamada ilanı gördü ve yıllarca aradığı ürünü bulunduğunu söyledi. Mesaj attı hala satılık mı diye ve pazarlık yapıp fiyatta anlaştıktan sonra ürünü aldı.” Katılımcıların, gerçekleştirilen uygulamada, dijital ticaret işlemi esnasında atılan bütün adımları dikkatle uygulamak suretiyle alım satım işlemini gerçekleştirdikleri bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara dijital ticaret oturumu ile neler öğrendikleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 72’de sunulmuştur.

Tablo 72.

Katılımcıların Dijital Ticaret Hakkında Öğrendiklerine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital ticaret adımları	17
Dijital ticaretin kuralları	5
Dijital ticarete güvenlik	3
Dijital ticaretin kolaylığı	2
Dijital ticarete etik	1
Toplam	28

Tablo 72’de, katılımcıların dijital ticaret oturumunda öğrendiklerini ifade ettikleri söylemlerinin 5 kod altında toplandığı görülmektedir. K11: *“Birebir alım-satım yaptık. Ürün sattığımız zaman ki gizlilik politikası. Nasıl alım-satım yapılır. Alıcı-satıcı avantajları.”* E2: *“Dijital ortamda ticaretin nasıl yapıldığını ürünün alıp ya da nasıl satıldığını kurallarıyla öğrendim.”* K8: *“Dijital ticaret yasal olan ve güvenli olan dijital ortamlardan alışveriş yapmak.”* E1: *“Sanal ortamdan bilinçli şartlara uyarak ticaret yapmanın kolaylığını öğrendim.”* K7: *“Dijital ticaret yaparken dijital etik kavramının çok önemli olduğunu ve bunun es geçilmeden yapılması gerektiğini öğrendim.”* Katılımcıların dijital ticaret oturumunda öğrendiklerini

ifade ettikleri söylemlerinden, uygulama ile birlikte dijital ticaret adımlarının, kurallarının, dijital ticarete güvenliğin ön plana çıktığı bulgusuna erişilmiştir.

Dijital ticaret oturumunu değerlendirmeye yönelik katılımcı görüşleri alınmış ve ulaşılan bulgular tablo 73’te sunulmuştur.

Tablo 73.

Katılımcıların Dijital Ticaret Oturumuna İlişkin Değerlendirmeleri

Tema	Kod	f
Oturuma yönelik değerlendirme	Katkı sunan oturum	20
	Uygulama yapmanın katkısı	3
	Güzel ve eğlenceli oturum	1
	Dijital ticarete atılacak adımlar	17
Oturumun katkısına yönelik değerlendirme	Dijital ticaret kuralları	6
	Güvenli dijital ticaret	4
	Dijital ticarete kolaylık	1
Toplam		53

Tablo 73 incelendiğinde, katılımcıların dijital ticaret oturumuna yönelik değerlendirmelerinin 2 tema ve 7 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylemlerine bazı örnekler şu şekildedir; E18: “İnternette alışveriş yapmanın püf noktalarını öğrendim. Artık daha dikkatli olacağım. Daha bilgili olup ona göre alışveriş yapacağım.” K14: “Dijital ticaretin aşamaları hakkında bilgi edinip işlemlerin nasıl olduğunu somut bir şekilde gördük.” K15: “Ben nasıl satış yapıldığını ve mal alımı yapıldığını öğrendim. Hatta programı yükledim telefona gayet iyi oldu. Belki ben de bir şeyler satarım.” K17: “Çok güzel ve eğlenceli bir etkinlikti.” E4: “Dijital ortamdan nasıl bir şeyler satın alabileceğimi veya nasıl satabileceğimi öğrendim.” E1: “Dijital ticarete belirli şartlara gizlilik politikalarına uymak gerektiğini öğrendim.” E6: “Bu eğitim etkinliğinde internetteki alışverişin nasıl işlediğini gördüm. İnternette alışverişin güvenli bir şey olduğunu öğrendim.” K10: “Lazım olmayan ürünlerin ne kadar kolay bir şekilde satılacağını fark ettim ve bunu paraya çevirmenin ne kadar kolay olduğunu gördüm.”

Katılımcı söylemleri incelendiğinde, dijital ticaret uygulamasının da gerçekleştirildiği oturumun, dijital ticaret adımlarının öğrenilmesinde, katkı sunan, güzel bir oturum olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.1.11. Dijital vatandaşlık eğitiminin değerlendirilmesine yönelik ulaşılan bulgular

Bu kısımda, dijital vatandaşlık ve boyutlarına yönelik olarak uygulanan oturumları genel olarak değerlendirme amacı ile ulaşılan verilerden elde edilen bulgular sunulmuştur. Gerçekleştirilen eğitimi değerlendirmek üzere katılımcılara eğitim hakkında 3 soru sorulmuştur. Bu sorular programın etkililiği, yararı, geliştirmeye açık yönleri ve dijital vatandaşlık eğitimine ilişkin görüş ve önerileri almaya dönük olarak hazırlanmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda 4 adet tablo ortaya çıkmıştır. Tablo 74'te katılımcıların dijital vatandaşlık eğitimi programının etkililiğine yönelik söylemlerinden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Tablo 74.

Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Etkililiğine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
Etkili	Katkı sunan eğitim	21
	Dijital vatandaşlık boyutlarının kavranması	12
	Dijital vatandaşlığın kavranması	10
	Güzel, başarılı oturumlar	3
Toplam		46

Tablo 74 incelendiğinde, katılımcıların dijital vatandaşlık eğitimi programının etkililiğini değerlendirdikleri söylemlerinin 1 tema ve 4 kod altında birleştiği görülmektedir. Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler ise şu biçimdedir; E4: “Kesinlikle yararlı olduğunu düşünüyorum. Kendimi dijital vatandaş olarak görüyorum ve bu nedenle bilmem gereken şeyler olduğunu düşünüyorum. Bu eğitimle birlikte yeterli bilgiye ulaştığımı düşünüyorum.” K8: “Bu etkinlik ile beraber dijital vatandaş olma konusunda birçok şey öğrendik ve bununla beraber “dijital vatandaş” kavramının farkında olduk. Hayatımızdaki yerini ve önemini öğrenmiş olduk.”

K9: “...gerçekleştirdiğimiz etkinlik günlük yaşamda kullanabileceğimiz bilgiler hakkında olumlu düşünceler katmıştır.” K12: “Dijital vatandaşlık eğitim programı sayesinde internet üzerinde yapmam ve yapmamam gereken konuları daha net kavramış oldum.” K16: “Yaptığımız çalışmalar bana bazı konularda bilgim olmayan bilgileri sunmuş oldu.” E18: “Bana çok şey kattı. Artık dijital ortamda haklarımın ve görevlerimin farkındayım.” K10: “Anlamını tam olarak bilmediğim birçok kavram öğrendim ve dijital ortamın ne derece ciddi bir platform olduğunu kavradım. Tıpkı günlük hayattaki gibi uyulması gereken kurallar ve yapılması gereken olayların ciddiyetini kavradım.” K16: “Dijital vatandaşlık kavramını ve bunun dokuz boyutu hakkında bilgiler edindim.” E2: “Dijital vatandaşlığın ne olduğunu ve kuralların dijital vatandaş olabilmek için ne gerektirdiğini öğrendim. Dijital ortamda nasıl davranmam gerektiğini ve kurallarını, neyin suç olduğunu öğrendim.” E3: “Güzel etkinlikler oldu. Etkinlikler başarılı bir şekilde yürütüldü. Etkinlikte yeni bilgiler öğrendim. Hayatıma çok şeyler kattı.” E6: “Dijital vatandaşlık hakkında bilmediğim şeyler öğrendim güzeldi.” Katılımcı söylemlerinden hareketle, uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programının, dijital vatandaşlık ve boyutlarının kavranmasında güzel, başarılı, katkı sunucu ve etkili olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara dijital vatandaşlık eğitimi programının katkıları/olumlu yönleri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 75’te sunulmuştur.

Tablo 75.

Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Katkılarına / Olumlu Yönlerine İlişkin Görüşleri

Kod	f
Dijital vatandaşlık boyutlarının tanınması	15
Dijital vatandaşlığın tanınması	11
Toplam	26

Katılımcıların dijital vatandaşlık eğitimin programının katkıları ya da olumlu yönlerine yönelik görüşlerini belirttikleri söylemlerinin 2 kod altında toplandığı görülmektedir (Tablo 75). Katılımcı söylem örneklerinden bazıları şu şekildedir; E4: “Bilmediğim birçok şeyi bu eğitimle birlikte öğrenmiş oldum. Örneğin; internet üzerindeki kullanıcı adı ve şifrelerimin

farklı olması gerektiğini, internet sitelerinden alışveriş yaparken nelere dikkat edilmesi gerektiğini öğrendim.” E5: “Hak ve sorumluluklarımın neler olduğu, işleyişin nasıl olduğunu.” K16: “Sahip olduğum fakat farkında olmadığım haklarımı öğrendim.” K11: “Dijital vatandaşlık tanımını, dijital sağlık, dijital hukuk gibi bilgileri öğrenmeyi sağladı.” E21: “Dijital ortamlarda karşılaşabileceğim herhangi bir olumsuzluk durumunda ne gibi önlemler alacağımı öğrendim. Dijital ortamlarda güvenliğimi sağlamak için gerekli önlemler hakkında bilgi sahibi oldum.” E2: “Dijital ortamı daha verimli kullanmayı. Kişilerin dijital ortamda hak ve özgürlüklerinin olduğunu. Güvenli şifre koyabilme ve güvenli bir şekilde alışveriş yapmayı.” E6: “İnternet kullanımını daha iyi yönleriyle öğrendim.” K8: “Yeni kavramlar öğrenerek dijital vatandaşlık konusunda bilinçlendim.” K10: “Dijital ortamın nasıl kullanılması gerektiğini, nelere dikkat etmemiz gerektiğini iyice anlamış bulunmaktayım.” K14: “Bu eğitim sayesinde birçok eksikliklerimin farkına vararak kişinin bilinçlendirilmesi gerektiğini öğrendim ve hayatımda dijital bir vatandaş olmak için çaba harcayacağım.” K15: “Teknolojiyle alakalı aklımdaki sorular gitti. Dijital vatandaş olmak yolunda haklarımı öğrendim.” K17: “Dijital vatandaşlık eğitimi sayesinde kendimi daha iyi hissediyorum.” K20: “Kavramlar hakkında bilgi sahibi oldum. Haklarımı bilerek hareket eden biri oldum. Dijital ortamları daha bilinçli kullanır oldum.” Katılımcı söylemleri incelendiğinde, dijital vatandaşlık eğitim programının, dijital vatandaşlık kavramı ve boyutlarının kazanılmasında katkı sunan, olumlu bir eğitim programı olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Dijital vatandaşlık eğitimi programının geliştirmeye açık yönleri katılımcılara sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 76’da sunulmuştur.

Tablo 76.

Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Geliştirmeye Açık Yönlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	f
	Geniş kitleye hitap etmeli	13
Yaygınlaştırılmalı	Ders olarak verilmeli	3
	Konferans verilmeli	1
Toplam		17

Tablo 76’da, katılımcıların dijital vatandaşlık eğitimi programının geliştirmeye açık yönlerini belirttikleri söylemlerinin 1 tema ve 3 kod altında birleştiği görülmektedir. Konuya ilişkin bazı katılımcı söylem örnekleri şu şekildedir; E1: “Yaygınlaştırılması.” K10: “Aldığımız bu dersin bize öğrettiği ve kattığı olguların ve değerlerin bu dersi almayan öğrenciler tarafından da öğrenilmesi, herkesin bu konuda bilinçlenmesinin daha yararlı olacağını düşünüyorum.” K11: “Dijital vatandaşlık eğitiminin yaygınlaştırılması gerekir. Farkındalığı artırmak gerekli.” K13: “Daha geniş bir kitle üzerinde gerçekleştirilebilir.” K17: “Şu an geliştirmeye açık yön olarak söyleyebileceğim gayet güzeldi; daha fazla kişiye ulaşırsa daha yararlı olur diye düşünüyorum.” E19: “Bizden başka da bireylerin dijital vatandaşlığın hakkında bilgi sahip olması gerekir. Buna paralel olarak herkesin haklarına saygı duyan bireyler çoğalır.” E2: “Dijital vatandaşlık eğitimi daha kapsamlı olarak okullarda ve bazı kurumlarda ders olarak verilmelidir.” K9: “Bu program etkinliği sadece etkinlik olarak kalmamalı tüm halka bunun dersi verilmeli.” K20: “Bu etkinlikler birer ders olarak üniversite ortamlarında işlenebilir.” E4: “Geliştirmeye açık bir yön olarak daha çok insana verilmeli bu eğitim diye düşünüyorum. Bir konferans salonunda verilebilir daha çok insana ulaşması için. Çünkü internet, dijital teknoloji kullanan insanın bilmesi gereken şeyler olduğunu düşünüyorum bu eğitimin içeriğinin.” Katılımcı söylemleri incelendiğinde, dijital vatandaşlık eğitiminin geliştirmeye açık yönü olarak, ders, konferans gibi yöntemlerle daha geniş kitlelere ulaşarak yaygınlaşması gerektiği bulgusuna erişilmiştir.

Katılımcılara dijital vatandaşlık eğitimi programına ilişkin genel görüş ve önerileri sorulmuş ve ulaşılan bulgular tablo 77’de sunulmuştur.

Tablo 77.

Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programına İlişkin Genel Görüş ve Önerileri

Kod	f
Yaygınlaşmalı	12
Gerekli bir eğitim	8
Oturumlar tüm döneme yayılmalı	1
Toplam	21

Tablo 77 incelendiğinde, katılımcıların dijital vatandaşlık eğitimi programına yönelik genel görüş ve önerilerini ifade ettikleri söylemlerinin 3 kod altında toplandığı görülmektedir. Katılımcı söylemlerinden bazı örnekler şu biçimdedir; E3: “Bu uygulamanın herkese verilmesi ve dijital vatandaşlığın öneminin kavratılması.” E4: “Gelişen teknolojiyle birlikte dijital teknoloji ve internet ortamını kullanan insan sayısı oldukça artmıştır. Bu nedenle internet ortamını, dijital teknolojileri sık bir şekilde kullanan her insanın alması gerektiği bir eğitim olarak düşünüyorum.” E6: “Herkese verilmesi gereken bir etkinlik olduğu için Türkiye çapına yayılması gerek.” K9: “Bu etkinlik... uzman bir kişi tarafından konferans verilebilir.” K10: “Dersimizin hocası olan ... hocamızın bu konuda diğer arkadaşlarımızı da bilinçlendirmesi adına konferans konuşması yapması.” K12: “Bence dijital vatandaşlık eğitimi, tüm çocuklara okullarda verilmeli. Çünkü dijital vatandaşlık eğitimi, internet çağında, güvenliğimiz ve psikolojimiz için oldukça etken durumda. Sanal ortamları daha dikkatli ve bilinçli kullanmamız için de bu eğitim verilmelidir.” K14: “Bu eğitimi çok iyi buldum ve ortaokul başta olmak üzere diğer eğitim kademelerinde bunun bir ders olarak verilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Ayrıca sosyal medya yardımıyla reklamlar yapılarak bu eğitim hakkında bilgilendirmeler yapılabileceğine inanıyorum.” K20: “Etkinliğin çok faydalı olduğunu ve bu etkinliğin her öğrenciye kazandırılması gerektiğini düşünüyorum. Bununla ilgili konferanslar verilebilir.” E2: “Çok gerekli bir eğitimdi. Teknolojik ortamlarda dikkat etmemiz gereken konularla, dijital hak ve sorumluluklarımızla ilgili bilgiler öğrendik. Okullarda dijital vatandaşlık dersi daha kapsamlı verilmelidir.” K7: “Yürütülen dijital vatandaşlık eğitimi süresinde birçok yeni bilgiler öğrendik ve hayatımızda dijital teknolojinin yeri oldukça fazla olduğu için de bu eğitim sayesinde gündelik yaşamda kullanabileceğimiz birçok yararlı şey öğrenmiş olduk.” K8: “Dijital vatandaşlık eğitimi ile hayatımıza yeni giren kavramlar ile bilinçlenerek insanların dijital hayattaki yerini öğrenmek amacıyla iyi bir çalışma oldu.” K13: “Her derste bir form doldurmak güzeldi ancak bazen tek derste birden fazla form doldurmak bu beni biraz sıktı. Hepsini için ayrı oturumlar yapılmasını öneriyorum.” Katılımcıların dijital vatandaşlık eğitimi programına yönelik genel görüş, değerlendirme ve önerileri incelendiğinde, eğitimin müstakil bir ders olarak tüm döneme yayılmış olması gerektiği, bununla birlikte de gerekli bir eğitim olduğu ve yaygınlaşması gerektiği bulgularına ulaşılmıştır.

4.2. Araştırmanın nicel verilerinden elde edilen bulgular

Bu çalışmada gerçekleştirilen ölçümler, az sayıdaki katılımcılara uygulanan, tekrarlı ölçümler biçimindedir. Bu sebeple, ölçümlerden elde edilen sonuçlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığına, sosyal bilimler alanlarında az sayıda denekle sürdürülen

araştırmalarda, deneklerin fark puanlarının normal dağılım göstermediği, çoklu ölçümlü durumlarda kullanılmakta olan Wilcoxon işaretli sıralar testi ile bakılmıştır (Büyüköztürk, 2014).

Dijital iletişim boyutuna yönelik ölçümler Tablo 78’de sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre; Öğretmen adaylarının dijital iletişim boyutunda uygulama öncesi ve sonrası ölçümlerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmektedir, $z = 2,328$ $p = .02$.

Tablo 78.

Katılımcıların Dijital İletişim Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital İletişim Son Ölçüm – Dijital İletişim Ön Ölçüm	Negatif Sıra	4	6,88	27,50	-2,328^b	,020
	Pozitif Sıra	13	9,65	125,50		
	Eşit	4				
Dijital İletişim İzleme Ölçümü – Dijital İletişim Son Ölçüm	Negatif Sıra	10	8,10	81,00	-1,204 ^c	,229
	Pozitif Sıra	5	7,80	39,00		
	Eşit	6				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin öğretmen adaylarının dijital iletişim düzeylerinin gelişmesinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Dijital erişim boyutu ölçümleri Tablo 79’da verilmiştir. Dijital erişim boyutuna yönelik olarak yapılan ölçümlere bakıldığında, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarının arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır, $z = 3,212$ $p = .001$. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanı

lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin, öğretmen adaylarının dijital erişim düzeylerinin gelişmesinde önemli bir katkısının olduğu söylenebilir.

Tablo 79.

Katılımcıların Dijital Erişim Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
	Negatif Sıra	1	6,50	6,50	-3,212^b	,001
Dijital Erişim Son Ölçüm –	Pozitif Sıra	15	8,63	129,50		
Dijital Erişim Ön Ölçüm	Eşit	5				
	Total	21				
	Negatif Sıra	12	8,83	106,00	-1,417 ^c	,156
Dijital Erişim İzleme	Pozitif Sıra	5	9,40	47,00		
Ölçümü – Dijital Erişim Son	Eşit	4				
Ölçüm	Total	21				

b. Negatif Sıralara dayalı c. Pozitif Sıralara dayalı

Dijital okuryazarlık boyutuna ilişkin ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 80’de sunulmuştur. Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık boyutu düzeylerine yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı farka rastlanmıştır, $z = 3,770$ $p = .000$. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında bu farkın pozitif sıralar, bir diğer deyişle, son test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin, öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin gelişmesinde önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

Tablo 80.

Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Okuryazarlık Son Ölçüm – Dijital Okuryazarlık Ön Ölçüm	Negatif Sıra	1	1,50	1,50	-3,770^b	,000
	Pozitif Sıra	18	10,47	188,50		
	Eşit	2				
	Total	21				
Dijital Okuryazarlık İzleme Ölçümü – Dijital Okuryazarlık Son Ölçüm	Negatif Sıra	14	10,07	141,00	-3,082^c	,002
	Pozitif Sıra	3	4,00	12,00		
	Eşit	4				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Tablo 81.

Katılımcıların Dijital Güvenlik Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Güvenlik Son Ölçüm – Dijital Güvenlik Ön Ölçüm	Negatif Sıra	10	10,90	109,00	-,151^b	,880
	Pozitif Sıra	10	10,10	101,00		
	Eşit	1				
	Total	21				
Dijital Güvenlik İzleme Ölçümü – Dijital Güvenlik Son Ölçüm	Negatif Sıra	8	9,75	78,00	-,336^c	,737
	Pozitif Sıra	10	9,30	93,00		
	Eşit	3				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Dijital güvenlik boyutuna ilişkin ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 81’de yer almaktadır. Dijital güvenlik boyutuna yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı bir farka rastlanamamıştır, ($p > .05$).

Dijital hukuk boyutuna ilişkin ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 82’de sunulmuştur. Dijital hukuk boyutuna yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı bir farka rastlanamamıştır, ($p > .05$).

Tablo 82.

Katılımcıların Dijital Hukuk Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Hukuk Son Ölçüm – Dijital Hukuk Ön Ölçüm	Negatif Sıra	3	3,17	9,50	-1,842 ^b	,065
	Pozitif Sıra	7	6,50	45,50		
	Eşit	11				
	Total	21				
Dijital Hukuk İzleme Ölçümü – Dijital Hukuk Son Ölçüm	Negatif Sıra	3	5,83	17,50	-,598 ^c	,550
	Pozitif Sıra	6	4,58	27,50		
	Eşit	12				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Dijital etik boyutuna ilişkin ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 83’te sunulmuştur. Dijital etik boyutuna yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı bir farka rastlanamamıştır, ($p > .05$).

Tablo 83.

Katılımcıların Dijital Etik Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Etik Son Ölçüm – Dijital Etik Ön Ölçüm	Negatif Sıra	3	7,83	23,50	-1,560 ^b	,119
	Pozitif Sıra	10	6,75	67,50		
	Eşit	8				
	Total	21				
Dijital Etik İzleme Ölçümü – Dijital Etik Son Ölçüm	Negatif Sıra	7	5,43	38,00	-1,095 ^c	,273
	Pozitif Sıra	3	5,67	17,00		
	Eşit	11				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Tablo 84.

Katılımcıların Dijital Sağlık Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Sağlık Son Ölçüm – Dijital Sağlık Ön Ölçüm	Negatif Sıra	7	8,71	61,00	-,738 ^b	,460
	Pozitif Sıra	10	9,20	92,00		
	Eşit	4				
	Total	21				
Dijital Sağlık İzleme Ölçümü – Dijital Sağlık Son Ölçüm	Negatif Sıra	10	7,85	78,50	-,096 ^c	,924
	Pozitif Sıra	7	10,64	74,50		
	Eşit	4				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Dijital sağlık boyutuna ilişkin ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 84’te sunulmuştur. Dijital sağlık boyutuna yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı bir farka rastlanamamıştır, ($p > .05$).

Dijital ticaret boyutuna ilişkin ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 85’te sunulmuştur. Dijital ticaret boyutuna yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı bir farka rastlanamamıştır, ($p > .05$).

Tablo 85.

Katılımcıların Dijital Ticaret Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Ticaret Son Ölçüm – Dijital Ticaret Ön Ölçüm	Negatif Sıra	7	6,36	44,50	-1,225 ^b	,221
	Pozitif Sıra	9	10,17	91,50		
	Eşit	5				
	Total	21				
Dijital Ticaret İzleme Ölçümü – Dijital Ticaret Son Ölçüm	Negatif Sıra	9	9,56	86,00	-,938 ^c	,348
	Pozitif Sıra	7	7,14	50,00		
	Eşit	5				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Kimi alt boyutlarda anlamlı farkların görülmemesine, toplam katılımcı sayısının azlığı ile nitel verilerde yer alan çağrışımlarda da görüldüğü gibi, katılımcı ön bilgilerinin düşük olmalarından ya da ön bilgilerinde güçlü kavram yanılığı / karmaşalarının bulunabileceğı gibi durumların sebep olabileceğı düşünölmektedir (Noyan, Darçın Enez, Nurmedov, Yılmaz ve Dilbaz, 2015). Diğer yandan, araştırmanın nitel verilerinde, öğretmen adaylarının bu oturumlar hakkında ortaya koydukları dokümanlar ve ifade ettikleri görüşleri incelendiğinde dijital güvenlik, dijital hukuk, dijital etik, dijital sağlık ve dijital ticaret boyutlarına yönelik eğitimlerin katılımcılara önemli yararlar sağladığı bulgusuna erişilmiştir.

Dijital hak ve sorumluluklar boyutuna ilişkin ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 86’da sunulmuştur. Dijital hak ve sorumluluklar boyutuna yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı farka rastlanmıştır, $z = 3,142$ $p = .002$. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında bu farkın pozitif sıralar, bir diğer ifadeyle, son test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin, öğretmen adaylarının dijital hak ve sorumluluk düzeylerinin gelişmesinde önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

Tablo 86.

Katılımcıların Dijital Hak ve Sorumluluklar Eğitimi Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Hak ve Sorumluluklar Son Ölçüm – Dijital Hak ve Sorumluluklar Ön Ölçüm	Negatif Sıra	3	2,50	7,50	-3,142^b	,002
	Pozitif Sıra	13	9,88	128,50		
	Eşit	5				
	Total	21				
Dijital Hak ve Sorumluluklar İzleme Ölçümü – Dijital Hak ve Sorumluluklar Son Ölçüm	Negatif Sıra	8	6,00	48,00	-,177 ^c	,860
	Pozitif Sıra	5	8,60	43,00		
	Eşit	8				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

Oturmaların öncesinde ve sonrasında dijital vatandaşlık düzeylerindeki değişimi izleme amacıyla yapılan ölçümlerde ulaşılan bulgular Tablo 87’de sunulmuştur. Dijital vatandaşlık düzeylerini belirlemeye yönelik genel ön ve son olarak gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı farka rastlanmıştır, $z = 3,807$ $p = .000$. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında bu farkın pozitif sıralar, bir diğer ifadeyle, son test puanı lehinde olduğu görülmektedir. Uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programı sonrasında gerçekleştirilen son ölçümle izleme ölçümü arasında anlamlı fark bulunamamıştır, $p = .59$. Bu durum da

araştırma kapsamında uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programının kalıcılığının sağlandığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu sonuçlara göre, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin gelişmesinde önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

Tablo 87.

Katılımcıların Dijital Vatandaşlık Eğitimi Genel Uygulama Öncesi, Uygulama Sonrası ve İzleme Ölçümleri Wilcoxon Test Sonuçları

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Son Ölçüm – Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Ön Ölçüm	Negatif Sıra	2	3,00	6,00	-3,807^b	,000
	Pozitif Sıra	19	11,84	225,00		
	Eşit	0				
	Total	21				
Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İzleme Ölçümü – Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Son Ölçüm	Negatif Sıra	14	11,11	155,50	-1,887^c	,059
	Pozitif Sıra	6	9,08	54,50		
	Eşit	1				
	Total	21				

b. Negatif Sıralara Dayalı c. Pozitif Sıralara Dayalı

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve tartışma

Bu kısımda, katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerini geliştirmek ve dijital vatandaşlığın boyutlarını kavratmaya yönelik olarak yürütülen eğitim oturumlarında, katılımcılardan elde edilen bulguların sonuçlarına değinilerek, alanyazında mevcut çalışmalar ışığında böyle bir eğitimin gerekliliği üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

İlk oturum, katılımcılara *dijital vatandaşlık kavramının tanıtılmasına* dönük bir oturumdur. Bu oturumda öncelikle dijital vatandaşlığın katılımcılara ne çağrıştırdığının tespitine yönelik sorular sorulmuştur. Alınan cevaplardan katılımcıların bu kavrama uzak olarak nitelenebilecek söylemlerinden, dijital vatandaşlık kavramına yabancı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer biçimde katılımcılara uygulanan ön ölçümde de bu sonucu destekler bulgular elde edilmiştir. Bu sonuç, dijital vatandaşlık üzerine öğretmen adayı ve öğretmen katılımcılar ile gerçekleştirilmiş olan sınırlı sayıdaki bazı araştırmaların (Alqahtani, 2017'nin öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırması; Altınay Gazi, 2016'nin öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırması; Aslan 2016'ın öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Bakır, 2016'ın öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Payne 2016'nin öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırması; Görmez, 2017'in öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırması; Kaya ve Kaya, 2014'nin öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Kocadağ, 2012'in öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Choi, Cristol ve Gimbert 2018'in sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirdiği araştırması; Çakmak ve Aslan, 2018'in sosyal bilgiler öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Özer ve Albayrak Özer, 2018'in sınıf öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Tatlı, 2018'nin öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırması; Walters, 2018'in öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Webster, 2018'in öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırması; Özer ve Albayrak Özer, 2019'in sosyal bilgiler öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Albayrak Özer ve Özer, 2020'in öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Al-Abdullatif ve Gameil, 2020'in yükseköğretim düzeyindeki öğrencilerle gerçekleştirdiği araştırması; Elmalı, Tekin ve Polat, 2020'in okul öncesi ve

bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmenleri adaylarıyla gerçekleştirdikleri araştırması; Lüy, 2020'ün öğretmenlerle gerçekleştirdiği araştırması; Eguz, 2021'un sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırması; Hawamdeh vd., 2021'nin, akademik personel ve yükseköğretim öğrencileri ile gerçekleştirdiği araştırması; Tangül ve Soykan, 2021'in öğretmen ve öğretmen adayları ile gerçekleştirdiği araştırması; Tice, 2021'in öğretmenler ile gerçekleştirdiği araştırması) sonuçları ile örtüşmektedir. Diğer yandan, Sakallı (2015) ve Parsak (2021)'in araştırması, öğretmen aday katılımcılarının dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek düzeyde görülmesi bakımından bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlikler göstermektedir. Bu durumun, farklı katılımcı özellikleri, farklı ölçme araçları kullanımı, farklı katılımcı hazırbulunuşlukları gibi sebeplerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın ilk oturumu neticesinde ulaşılan sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük olması durumunun, öğretmen adaylarının daha önceki eğitim kademelerindeki hayatlarında dijital vatandaşlığa yönelik doğrudan eğitimler almamış olduklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu eksikliğin öğretmen adaylarının mesleklerini yapmaya başladıklarında da devam etmemesi için, öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinin planlanmasında dijital vatandaşlık eğitime de yer verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Suppo, 2013; Alqahtani, 2017; Altınay Gazi, 2016; Walters, 2018; Özer ve Albayrak Özer, 2018, Özer ve Albayrak Özer, 2019; Albayrak Özer ve Özer, 2020; Tice, 2021).

Bu çalışmada ilk oturumun ardından uygulanan ölçümde ilk ölçüme göre olumlu yönde anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür. Ulaşılan sonuçlar ile birlikte, araştırma kapsamında uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin ihtiyaçlara karşılık verecek bir eğitim olduğu düşünülmektedir. Karaduman (2011), Altınay Gazi (2016), Payne (2016), Gündoğdu (2019) ve Sari (2019)'nin araştırmalarında ulaşılan sonuçlar dijital vatandaşlık düzeylerinin geliştirilmesi bakımından bu çalışmanın sonucuyla örtüşmektedir. Ayrıca Ribble (2006) ve Altınay Gazi'nin (2016) de dijital vatandaşlığın ve boyutlarının bir kavram olarak başlı başına bir modül olarak ele alınabileceğini belirtmesi, bu araştırmanın oturumlar şeklinde uygulanma biçimini destekler niteliktedir.

Diğer yandan birinci oturumla birlikte katılımcılarda dijital vatandaşlık kavramının tanınırlığının arttığı, alt boyutlarına yönelik farkındalıkların oluşmaya başladığı, böylelikle de uygulanan oturumun yararlı, geliştirici ve gerekli bir eğitim olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Kaya ve Kaya'nın (2014) araştırmasında da öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık eğitiminin verilmesi gereken bir eğitim olduğunu belirtmeleri, bu araştırmanın sonucu ile örtüşmektedir.

Dijital vatandaşlık düzeylerinin farklı bileşenlerden etkilenebileceği düşünülmektedir. Bu sebeple dijital vatandaşlık, dokuz boyuttan oluşan bir kavram olarak ele alınmaktadır (Ribble, 2006). Bu kavramın alt boyutlarındaki farkındalık seviyelerinin, dijital vatandaşlık düzeylerini etkileyebileceği düşünülmektedir (Ribble, 2015). Oxley (2010) tarafından dijital güvenlik ve etik üzerinde gerçekleştirilmiş olan araştırmada, bilinçsiz dijital teknoloji kullanıcılarının büyük oranlarda zararlı içeriklere maruz kaldığı belirtilerek, bu durumun dijital güvenlik ve etik boyutlarındaki eksik farkındalık düzeylerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Diğer yandan Ribble, Bailey ve Ross (2004) araştırmalarında dijital erişim ve dijital okuryazarlık boyutlarında sorunlar yaşayan bireylerin, iyi dijital vatandaş olma yolunda başarılı olamayacağı ifade edilmiştir. Benzer biçimde Mossberger, Tolbert ve McNeal (2008)'in araştırmasında dijital ortamlardaki hak ve sorumluluklar ile dijital hukuk üzerine bilgi sahibi olmayan bireylerin etkin bir dijital vatandaş olamayacağı belirtilmiştir. Snyder (2016)'in araştırmasında ise, dijital ortamda iletişim kurarken, alışveriş yaparken bilinçli bir biçimde hareket etmeyen, dijital araçları kullanmada sağlığını tehlikeye atan bireylerin iyi birer dijital vatandaş olamayacakları dile getirilmiştir. Bu bakımdan, katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük çıkmasının nedeni olarak, alt boyutlara yönelik farkındalık düzeylerindeki eksikliklerin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri olan *dijital erişim oturumunda*, katılımcıların bu kavrama yönelik çağrışımlarından, bu kavramın dijital okuryazarlık ile karıştırıldığı ve farklı farklı boyutlarla açıklanmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Altınay Gazi'nin (2016) araştırmasında ulaşılan dijital erişim kavramının tam manası ile tanınmamakta olduğu, öğretmenlerin dijital erişimi, dünyanın her yerinde ulaşılabilir zengin bir kütüphane olarak gördükleri, dijital okuryazarlık kavramı ile dijital erişimi karıştırdıkları sonucu bu araştırmanın sonucu ile uyusmaktadır.

Dijital erişime yönelik hazırlanan oturumun uygulanması ile birlikte katılımcıların, dijital erişimde fırsat eşitliğinin önemini de büyük olduğunu düşündükleri sonucuna erişilmiştir. Aladağ ve Çiftçi'nin (2017), Yılmaz'ın (2019), Yılmaz ve Doğusoy'un (2020) araştırmalarında dijital erişime daha fazla sahip olmanın, katılımcıların dijital vatandaşlık

düzeylerinin de yükselmesinde öneme sahip olduğu görülmüştür. Diğer yandan bu araştırma kapsamında yapılan ölçümlerin de dijital erişim kavramının kazanıldığını destekler sonuçlar ortaya koyduğu, katılımcılar tarafından dijital erişim oturumunun, katkı sunan ve faydalı bir oturum olarak nitelendirildiği görülmüştür.

Dijital okuryazarlık oturumu öncesinde katılımcıların bu kavramı, dijital ortamlarda bir şeyler okuma ve yazma olarak algıladıkları görülmüş ve bu kavrama yabancı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Aladağ ve Çiftçi'nin (2017), Tatlı'nın (2018), Yılmaz ve Doğusoy'un (2020) araştırmalarında ise dijital okuryazarlık düzeyinin yüksekliğinin, katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin de yükselmesinde öneme sahip olduğu görülmüştür.

Bu oturumda uygulanan etkinliklerle birlikte, katılımcıların bu kavramı tanıdıkları, doğru bilgiyi elde etme yolunda bu kavramın önemini kavradıkları sonucuna ulaşılmıştır. Altınay Gazi (2016)'nin yapmış olduğu araştırmasında ulaşılan gerçekleştirilmiş olan uygulama ile birlikte, öğretmen katılımcıların dijital okuryazarlık kavramını dijital erişimden ayırabildikleri ve kavramı tanırlar hale geldikleri; Kaya ve Kaya'nın (2014) araştırmasında ulaşılan öğretmen adayı olan katılımcıların, bireylerin dijital imkanlara erişmesi kadar, bu araçların bilinçli kullanımının da önemli olduğunu vurguladıkları sonuçları bu araştırmanın sonucunu destekler nitelik taşımaktadır. Bu oturuma yönelik ölçümler de bu sonucu doğrular niteliktedir. Ayrıca katılımcıların oturumu ve oturumda uygulanan eğitimi öğretici ve kendilerine katkı sunar olarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir.

Dijital hukuk oturumu öncesinde katılımcıların bu kavramı tanımadıkları, bununla birlikte de ağırlıklı olarak dijital ortamdaki haklar olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Altınay Gazi'nin (2016)'nin araştırmasında dijital hukuk ile dijital güvenlik kavramlarının; Walters (2018)'in ve Çakmak ve Aslan (2018)'in araştırmalarında, dijital hukuk ve dijital vatandaşlık kavramlarının birbiriyle karıştırılmakta olduğu sonuçlarına erişilmiştir. Ayrıca, Elmalı, Tekin ve Polat (2020) da araştırmalarında katılımcıların, dijital hukuku, dijital iletişim ve dijital etik boyutlarıyla ilişkilendirmeleri bu araştırmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Uygulanan etkinliklerle birlikte katılımcıların, dijital hukuku, günlük hayatta mevcut olan hukuk sisteminin dijital ortamlardaki hali olarak düşündükleri ve tıpkı gerçek hayattaki gibi dijital ortamlarda da hukuk kurallarına uyulması gerektiğini fark ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, katılımcıların uygulanan oturumla birlikte, dijital hukuka uymayan

davranışlarda bulunulduğunda ne gibi yaptırımlarla karşılaşılabilceğini kavradıkları görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların bu kavramı, dijital vatandaşlığın bir güvencesi, teminatı olarak değerlendirdikleri ve uygulanan oturumu da katkı sunan, faydalı bir oturum olarak gördükleri sonuçlarına ulaşmıştır.

Dijital hukuk, dijital güvenlik, dijital etik, dijital sağlık ve dijital ticaret boyutlarına yönelik gerçekleştirilen ölçümlerde, öğretmen adaylarının uygulama öncesi ve sonrası puanlarında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Anlamlı farkın görülmemesine, katılımcı sayısının azlığı ile nitel verilerde yer alan çağrışımlarda da görüldüğü gibi katılımcı ön bilgilerinin düşük olmasının ya da ön bilgilerinde güçlü kavram yanılgı/karmaşalarının bulunması ihtimali gibi durumların sebep olabileceği düşünülmektedir. Araştırmanın nitel verilerinde, öğretmen adaylarının bu oturumlar hakkında ortaya koydukları dokümanlar ve ifade ettikleri görüşleri incelendiğinde, oturumların katılımcılara önemli yararlar sağladığı sonucuna erişilmiştir.

Dijital güvenlik oturumu öncesinde katılımcıların dijital güvenlik kavramı konusunda tam manasıyla bir farkındalığa sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Benzer olarak Altınay Gazi'nin (2016) araştırmasında elde edilen öğretmen katılımcıların dijital güvenlik hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı sonucu bu araştırmanın sonucu ile örtüşmektedir. Bununla birlikte katılımcıların dijital güvenlik konusunda temel bazı konulardan kısıtlı düzeyde haberdar olmalarına rağmen bu kavramı farklı boyutlarla karıştırdıkları tespit edilmiştir. Elmalı, Tekin ve Polat (2020)'ın araştırmasında erişilen, katılımcıların, dijital güvenliği, dijital iletişim ve dijital etik boyutlarıyla ilişkilendirmeleri sonucu, bu sonuçla uyushmaktadır.

Bu oturum esnasında uygulanan etkinliklerle katılımcıların dijital güvenlik kavramını tanıdıkları ve dijital güvenliği temin etmeye yönelik atabilecekleri adımları kavradıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç, Karaduman'ın (2011) araştırmasında ulaşılan, uygulanan eğitim oturumuyla birlikte dijital güvenlik kavramının katılımcılar tarafından tanınır hale geldiği sonucuyla benzerlik göstermektedir. Diğer yandan, bu oturum katılımcılar tarafından katkı sunan, eğitici ve yararlı bir oturum olarak nitelendirilmiştir.

Dijital sağlık boyutu oturumu öncesinde katılımcıların bu kavrama yabancı oldukları, bu kavramı kapsamayan ifadelerle açıklamaya çalıştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, aynı kavramın farklı ifadelerle, ayrı kavramları açıklama çabası bakımından Görmez'in (2017) ve Walters'ın (2018) araştırmalarının sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Uygulanan eğitim oturumuyla katılımcıların, karşılaşılabilecek dijital sağlık sorunlarının temel olarak fiziki ve ruhsal rahatsızlıklar olabileceğini ve bu rahatsızlıklardan neler olabileceğini kavradıkları görülmüştür. Altınay Gazi'nin (2016) araştırmasında ise öğretmen katılımcıların, dijital sağlığın yalnızca psikolojik zararlarla ilgili olan kısımlarını ele aldıkları, fiziki rahatsızlıklara değinmedikleri tespit edilmiştir. Diğer yandan, dijital sağlığı korumaya yönelik adımlar da bu araştırmada katılımcılar tarafından tanınır hale gelmiştir. Bunun yanında, katılımcıların bu oturumu katkı sunan, bilinçlendirici ve başarılı bir oturum olarak nitelendirdikleri görülmüştür.

Dijital hak ve sorumluluklar oturumu öncesinde, katılımcıların bu kavramı, dijital vatandaşlığın farklı boyutlarıyla açıklamaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumdaki karmaşa, Görmez (2017)'in ve Walters (2018)'in araştırmalarının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca, Altınay Gazi'nin (2016) araştırmasında ulaşılan katılımcıların dijital hak ve sorumlulukları genel olarak dijital hukukla açıklamaya çalışmaları; Kaya ve Kaya'nın (2014) araştırmasında ulaşılan öğretmen adaylarının dijital hak ve sorumluluk boyutunu, dijital vatandaşlık kavramının kendisi olarak belirtmeleri; Çakmak ve Aslan (2018)'in araştırmasında ulaşılan, katılımcıların dijital hak ve sorumluluklar ile dijital vatandaşlık kavramını karıştırmış oldukları; Elmalı, Tekin ve Polat (2020)'in araştırmasında ulaşılan katılımcıların dijital hak ve sorumlulukları, dijital iletişim ve dijital etik boyutlarıyla ilişkilendirdikleri sonuçları bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlikler göstermektedir.

Uygulama esnasında kullanılan örnek olay tamamlama etkinliği ile birlikte katılımcıların bu örnek olayı, dijital hak ve sorumluluklar boyutu ile önemli oranda ilişkilendirerek tamamladıkları görülmüştür. Uygulanan etkinliklerin ardından katılımcılara sahip olunan dijital hak ve sorumluluklar sorulduğunda hak ve sorumluluk kavramlarının farkının açık olarak ortaya konulduğu gözlenmiştir. Diğer yandan, katılımcılara, uygulama sırasında dijital hak ve sorumluluklarla ilgili bir olay yaşamaları durumunda ne yapabilecekleri sorulduğunda, dijital platformlarda şikâyet oluşturma ve hukuki yollara başvurma gibi doğru adımların başı çekmekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Karaduman'ın (2011) araştırmasında ulaşılan uygulanan eğitim oturumuyla birlikte dijital hak ve sorumlulukların katılımcılar tarafından tanınır hale gelmesi sonucu bu araştırmadaki sonuçla benzerlik göstermektedir. Ayrıca gerçekleştirilen ölçümler de bu kavramın kazanıldığını destekler sonuçlar ortaya koymuştur. Diğer yandan bu oturum katılımcılar tarafından özellikle dijital

hak ve sorumlulukların, dijital hakların korunmasının ve dijital sorumlulukların öneminin öğrenilmesi yönünden katkı sunan ve etkili bir oturum olarak nitelendirildiği görülmüştür.

Dijital iletişim oturumu öncesinde, katılımcılarca haberleşme, kolaylık ve ucuz iletişim olarak algılanan dijital iletişim kavramına, kullanılan farklı iletişim kanallarının doğru biçimlerde kullanılması bakımlarından hiç değinilmediği görülmüştür. Altınay Gazi'nin (2016) araştırmasında ulaşılan dijital iletişimin, dijital okuryazarlık ile özdeşleştirilerek, bir bilgi paylaşım süreci ve reddetme hakkına sahip olma biçiminde algılandığı; Görmez (2017)'in araştırmasında ulaşılan öğretmen katılımcıların dijital iletişim kavramını ağırlıklı olarak sosyal medya kullanımı olarak belirttikleri; Çakmak ve Aslan (2018)'in araştırmasında ulaşılan sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının, dijital iletişimi algılayışlarını, katılımcıların ağırlıklı olarak yakınları ve çevreleri ile dosya, fotoğraf ya da video paylaşımı olarak ifade ettikleri sonucu dijital iletişimin tanınmaması bağlamında bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Gerçekleştirilen eğitim oturumu uygulaması ile birlikte katılımcıların dijital iletişim kavramına yönelik görüşlerinin daha da kapsamlı hale gelmiş olduğu, çeşitli dijital iletişim araçlarından yararlanmanın ve bu araçları kullanırken bilinçli kullanımın önemini kavradıkları sonuçları ortaya çıkmıştır. Ayrıca gerçekleştirilen ölçümlere göre bu oturumun katılımcılar tarafından yararlı olarak nitelendirildiği görülmüştür.

Dijital etik oturumu öncesinde, katılımcılar tarafından değinilmeyen bir konu olan dijital etik kavramının uygulanan eğitimle birlikte, genel olarak dijital ortamlarda ahlak kurallarına uymak olarak görüldüğü ve uygulanan eğitimle birlikte bu kavramın içeriğinin tanınır hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Karaduman'ın (2011) araştırmasında ulaşılan uygulanan eğitimle birlikte katılımcıların dijital etik düzeylerinde gelişme sağlandığı; Altınay Gazi (2016)'nin araştırmasında ulaşılan öğretmen katılımcıların dijital etiği doğru vatandaş olma biçiminde algıladıkları ve bilgi paylaşımı ile ilişkilendirdikleri; Çakmak ve Aslan (2018)'in araştırmalarında ulaşılan katılımcıların dijital etik ve dijital vatandaşlık kavramını karıştırmış oldukları bulgusuyla bu araştırmanın sonuçları benzerlikler göstermektedir.

Bu araştırma kapsamında katılımcılara, dijital etiğe uymayan bir metin sunulurken kendilerinden metni dijital etiğe göre yeniden kurgulamaları istendiğinde bu işlemi, dikkat çekici biçimde, dijital etiğe uyacak bir şekilde gerçekleştirmiş oldukları görülmüştür.

Ayrıca, oturumun katılımcılar tarafından dijital etik hakkında farkındalık oluşturan, katkı sunan ve başarılı bir oturum olarak değerlendirildiği tespit edilmiştir.

Dijital ticaret oturumu öncesinde katılımcılarca dijital ticaret kavramının genel olarak dijital ortamlardaki alım satım işleri olarak görüldüğü, fakat bu işlemler esnasında atılacak adımlara hiç değinilmediği tespit edilmiştir. Bu sonuç genel hatlarıyla Altınay Gazi'nin (2016)'nin araştırmasında ulaşılan katılımcıların dijital ticaretin adımlarına yönelik bilgiye sahip olmadıkları; Kaya ve Kaya (2014)'nin araştırmasında ulaşılan katılımcıların dijital ticarete tercih ettikleri adresleri genel olarak bilindik sitelerden alışveriş yapma şeklinde, yalnızca alış işlemleri için kullandıkları; Sakallı (2015)'nin araştırmasında ulaşılan öğretmen adayı katılımcıların dijital ticaret düzeylerinin düşük olduğu ve Çakmak ve Aslan (2018)'in araştırmasında ulaşılan katılımcıların dijital ticaret kavramı hakkındaki algılarında, sınav ücretlerinin ödenmesi, bankacılık işlemlerinin yapılması, mal satın alınması gibi tek yönlü, bir diğer ifadeyle tüketim odaklı bir anlayışın hâkim olduğu, buna karşın dijital ortamlarda satışa yönelik olarak herhangi bir adımla ilgili konuya değinilmediği sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Gerçekleştirilen dijital ticarete yönelik eğitimle birlikte, dijital ticaretin adımları, kuralları, güvenliği, kolaylığı ve etiği gibi yönlerine dikkatlerin çekildiği, oturumun katılımcılar tarafından katkı sunan, faydalı bir oturum olarak nitelendirildiği görülmüştür.

Araştırma kapsamında uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programı sonrasında gerçekleştirilen son ölçümle, izleme ölçümü arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Bu durum da araştırma kapsamında uygulanan dijital vatandaşlık eğitimi programının kalıcılığının sağlandığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Diğer yandan, dijital vatandaşlık eğitimi programının tüm katılımcılarca dijital vatandaşlık ve boyutlarının kavranmasında katkı sunan, faydalı, başarılı ve etkili olarak nitelendirildiği tespit edilmiştir. Yine aynı katılımcılarca bu eğitim programının ders, konferans gibi yollarla daha geniş kitlelere ulaşarak yaygınlaşması gerektiği ifade edilmiştir. Bu değerlendirmenin Altınay Gazi (2016)'nin araştırmasındaki katılımcılar tarafından da ifade edildiği görülmüştür. Ayrıca Monterosa (2017), Suppo (2013), Mattson (2016), Snyder (2016), Walters (2018), Webster (2018), Ashmeade (2016) ve Hawamdeh ve diğerleri (2021)'nin araştırmalarında da dijital vatandaşlık eğitiminin yaygınlaştırılması, devletlerce desteklenmesi gerektiğinin vurgulanmış olması, bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Dijital vatandaşlık eğitimi programına yönelik genel görüş, değerlendirme ve önerilerde de bu eğitimin bir ders olarak tüm döneme yayılmış olması gerektiği, bununla birlikte gerekli bir eğitim olduğu ve yaygınlaşması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

- Bireylerin dijital vatandaşlık düzeylerini geliştirmeye dönük olan bu araştırmada geliştirilen *dijital vatandaşlık eğitim programının* daha geniş kitlelere ulaşması sağlanabilir.
- Dijital vatandaşlık eğitimi verebilecek düzeyde öğretmenler yetiştirmek için eğitimcilerin de bu konuda eğitimi önerilir.
- Dijital vatandaşlık eğitimi, müstakil bir ders olarak yükseköğretim düzeyinin tüm kademelerinde verilebilir.
- Uygulanan oturumlar için geliştirilen etkinlik örnekleri farklı düzeydeki öğretim kademeleri için uygun hale getirilerek, dijital vatandaşlık eğitiminin farklı kademelerde de verilmesinde yararlanılabilir.

5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

- Dijital vatandaşlık eğitimine yönelik farklı etkinlik örnekleri geliştirilebilir.
- Dijital vatandaşlık eğitimi kapsamında daha fazla uygulamalı araştırma gerçekleştirilebilir.
- Dijital vatandaşlık eğitiminin farklı öğrenim düzeylerine göre planlanmış oturum örnekleri geliştirilebilir.
- Dijital vatandaşlık ve boyutlarına yönelik farklı ölçme araçları geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akcil, U. ve Bastas, M. (2020). Examination of University Students' Attitudes towards E-learning during the COVID-19 Pandemic Process and the Relationship of Digital Citizenship. *Contemporary Educational Technology*, 13(1), 1-13.
- Al-Abdullatif, A. ve Gameil, A. (2020). Exploring students' knowledge and practice of digital citizenship in higher education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(19), 122-142.
- Aladağ, S. ve Çiftci, S. (2017). An investigation of the relationship between digital citizenship levels of pre-service primary school teachers and their democratic values. *European Journal of Education Studies*. 3 (6), 171-184
- Algan, M. (2021). *Öğretmenlerin teknolojik yeterlikleri ile dijital vatandaşlıkları arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 671606).
- Albayrak Özer, E. ve Özer, Ü. (2020). Effects on Digital Citizenship: The Turkish Pre-service Teachers' Perspective. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 22(2), 397-424.
- Altınay Gazi, Z. (2016). Türk Eğitim Sisteminin Geleceği İçin Dijital Vatandaşlığın İçselleştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*. 41 (186), 137-148.
- Alqahtani, A. S. (2017). *The Extent of Comprehension and Knowledge with Respect to Digital Citizenship Among Saudi Arabia Teachers*. (Doctorate thesis). ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 10616985).
- Althof, W. ve Berkowitz, M. W. (2006). Moral education and character education: their relationship and roles in citizenship education. *Journal of Moral Education*, 35 (4), 495–518. <https://doi.org/10.1080/03057240601012204>
- AlZebidi, A. A. ve Alsuhaymi, D. S. (2021). Investigating Students' Digital Citizenship Practices for Undergraduate Students at Al-Qunfudhah University College. *Ilkogretim Online*, 20(5).
- Ashmeade, L. A. (2016). *Study of the impact of certified staff perception of digital citizenship upon teacher professional development* (Doctoral dissertation). ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 10587941).

- Aslan, S. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 445663).
- NCSS (1992). A vision of powerful teaching and learning in the social studies. Building Effective Citizens. *Social Education* 72 (5), 277–280. Erişim adresi: <https://www.socialstudies.org/publications/socialeducation/september2008/a-vision-of-powerful-teaching-and-learning-in-the-social-studies>
- Aybay, R. (1962). *Yurttaşlık Hukuku*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Aydemir, M. (2019). Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programının dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 15-38.
- Aygün, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 587700).
- Bakır, E. (2016). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Seviyelerinin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 423159).
- Bakioğlu, A. ve Kurt, T. (2009). Öğretmenlerin demokrasi vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 19-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1822>
- Benton, T. ve Craib, B. (2008). *Sosyal bilim felsefesi*. (Çev. Ü. Tatlıcan ve B. Binay). İstanbul: Sentez Yayınevi.
- Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. İ. H. Demircioğlu (Ed.), *Sosyal Bilimlerin Temelleri*. (ss. 3-56). Ankara: Hegem Yayınları.
- Breuer, R. L. (2007). *Effect of the great expectations character education approach on elementary student achievement*. (Doctoral Thesis). ProQuest Dissertations and Theses veri tabanından erişildi. (UMI No. 3324087)

- Brooks-Young, S. (2007). *Critical technology issues for school leaders*. California: Corwin Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). Verilerin Toplanması. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (Onbirinci Baskı), Ankara: PegemA. Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). Verilerin Toplanması. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (Onsekizinci Baskı), Ankara: PegemA. Yayıncılık.
- Chen, L. L., Mirpuri, S., Rao, N. ve Law, N. (2021). Conceptualization and measurement of digital citizenship across disciplines. *Educational Research Review*, 100379.
- Choi, M., Cristol, D. ve Gimbert, B. (2018). Teachers as digital citizens: The influence of individual backgrounds, internet use and psychological characteristics on teachers' levels of digital citizenship. *Computers and Education*, 121, 143-161.
- Conley, K. (2010). *We're Not in Kansas Anymore. Learning & Leading with Technology*, March/April 2010, 5. Correlation to CyberSmart! Workshop (2007). Online Professional Development to ISTE National Educational Technology Standards for Students: The Next Generation.
- Creswell, J. W. (2012). *Research design: qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Çakın, M. ve Külekçi Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansıması: Öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.
- Çakmak, Z. ve Aslan, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 8(1), 72-99.
- Çelik, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri*. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 250924).
- Davies, I., Fülöp, M., Hutchings, M. ve Ross, A. (2001). Enterprising citizens? perceptions of citizenship education and enterprise education in England and Hungary. *Educational Review*, 53 (3), 261-269. <https://doi.org/10.1080/00131910120085865>

- Dinlemez, Ş. (2021). *Türkçe öğretmeni adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 668320).
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 77-96. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50439>
- Dunaway, M. ve Macharia, M. (2021). The Effect of Digital Citizenship on Negative Online Behaviors and Learning Outcomes in Higher Education. *Journal of Information Systems Education*, 32(4).
- Duverger, M. (2006). *Sosyal Bilimlere Giriş*. (Çev. Ü. Oskay). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Eguz, Ş. (2021). Social Studies Teacher Candidates' Use of Technology and Digital Citizenship Practices. *The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences*, 20, 25-31.
- Elmalı, F., Tekin, A. ve Polat, E. (2020). A Study on digital citizenship: Preschool teacher candidates vs. computer education and instructional technology teacher candidates. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 21(4), 251-269.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 205766)
- Ezer, F. ve Aksüt, S. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına yönelik algılarının metaforlar. *Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(38). 104-143.
- Farmer, L. (2010). 21. Century standarts for information literacy. *Leadership*, 39 (4), 20-22.
- Fernández-Prados, J. S., Lozano-Díaz, A. Ainz-Galende, A. (2021). Measuring digital citizenship: A comparative analysis. *In Informatics* 8(1), 1-13. Multidisciplinary Digital Publishing Institute.
- Gonsalvez, L. (2013). *Using critical discourse analysis to address the gaps, exclusions and oversights in active citizenship education* (Doctoral Thesis). ProQuest Dissertations and Theses veri tabanından erişildi. (UMI No. NR98496)

- Görmez, E. (2017). Öğretmenlerin “Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları” Hakkındaki Düzeyleri (Van İli Örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, 60, 52-74. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/383650>, 3 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Greenhow, C. (2010). A new concept of citizenship for the digital age. *Learning and Leading with Technology*, 37(6), 24-25.
- Gözütok, F. D. ve Alkın S. (2008). Human rights and citizenship education in elementary education curricula. *World Applied Sciences Journal*, 4(2), 225-232. Erişim adresi: [https://www.idosi.org/wasj/wasj4\(2\)/11.pdf](https://www.idosi.org/wasj/wasj4(2)/11.pdf)
- Gu, C., Jiang, W., Zhao, T. ve Zheng, B. (2020). *Mathematical recommendations to fight against COVID-19*. doi: 10.2139/ssrn.3551006.
- Gündoğdu, G. Ç. (2019). *Yaratıcı drama yöntemi ile dijital vatandaşlık eğitimi: Anadolu Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu örneği* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 579335).
- Hawamdeh, M., Altınay, Z., Altınay, F., Arnavut, A., Ozansoy, K. ve Adamu, I. (2022). Comparative analysis of students and faculty level of awareness and knowledge of digital citizenship practices in a distance learning environment: case study. *Education and Information Technologies*, 1-32.
- Heater, D. (1997). The reality of multiple citizenship. I. Davies, A.Sobisch (Ed.), *Developing European Citizens*. Sheffield: Sheffield Halam University Press.
- International Society for Technology Education (ISTE), 2007. *National Education Technology Standarts for Students*. https://www.iste.org/docs/pdfs/20-14_ISTE_Standards-S_PDF.pdf adresinden 11.04.2015 tarihinde edinilmiştir.
- International Society for Technology Education (ISTE), 2016. *ISTE Standarts for Students*. http://www.iste.org/docs/Standards-Resources/iste-standards_students-2016_one-heet_final.pdf?sfvrsn=0.23432948779836327 adresinden 12.11.2016 tarihinde edinilmiştir.
- Isman, A. ve Canan Gungoren, O. (2014). Digital citizenship. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 13(1), 73-77.
- Jæger, B. (2021). Digital Citizenship–A review of the academic literature/Digital Citizenship: eine systematische Literaturanalyse. *dms–der moderne staat–Zeitschrift für Public Policy, Recht und Management*, 14(1), 5-6.

- Johanson, G. A., ve Brooks, G. P. (2010). Initial scale development: sample size for pilot studies. *Educational and psychological measurement*, 70(3), 394-400
- Kabataş, S. (2019). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarının yaşam boyu öğrenme tutumları ve e-öğrenmeye hazırbulunuşluğu açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 569700).
- Karaduman, H. (2011). *6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ve öğrenme öğretme sürecine yansımalar* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 279893).
- Karasu Avcı, E. , Faiz, M. ve Receptoğlu, S. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Algılarının Belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (1) , 46-62 . DOI: 10.38015/sbyy.847507
- Kaya, A. ve Kaya, B. (2014). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısı. *International Journal of Human Sciences*, 11 (2), 346-361.
- Kerr, D. (1998). *Citizenship Education: an International Comparison*. <https://www.nfer.ac.uk/research/centre-for-information-andreviews/inca/TS%20Citizenship%20Education%20an%20International%20Comparison%201999.pdf> adresinden 10.04.2015 tarihinde edinilmiştir.
- Kerr, D. (1999). Citizenship education: An international comparison. *An International Review of Curriculum and Assessment Frameworks*. London: QCA.
- Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal bilgilerin tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (Dördüncü Baskı) (ss. 3-16). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 321888).
- Lawson, H. (2001). Active citizenship in schools and the community. *The Curriculum Journal*, 12 (2), 163-178. <https://doi.org/10.1080/09585170122413>
- Lemish, P. (2003). Civic and citizenship education in ısrail. *Cambridge Journal of Education*, 33 (1), 53-72. <https://doi.org/10.1080/0305764032000064640>

- Lüy, Z. (2020). *Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 638256).
- Mahadir, N. B., Baharudin, N. H., ve Ibrahim, N. N. (2021). Digital Citizenship Skills among Undergraduate Students in Malaysia: A Preliminary Study. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(3), 835-844.
- Mattson, K. (2016). *Moving beyond personal responsibility: a critical discourse analysis of digital citizenship curricula*. ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 10240241).
- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Gümüş., M.S. Durgun.). Adana: Baki Kitabevi.
- Merey, Z., Karatekin, K. ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (3), 795-821. Erişim adresi: <http://www.gefad.gazi.edu.tr/tr/download/article-file/76932>
- Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. S. Turan.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Metin, Ö. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterliklerinin belirlenmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 701874).
- Mısırlı, Z. A. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin eğitim teknolojisi standartlarına ilişkin yeterliklerinin incelenmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 354937).
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2005). *Sosyal bilgiler dersi (6-7. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Öğretmenler Portalı websitesinden 06 Aralık 2008 tarihinde edinilmiştir.
- Monterosa, V. M. (2017). *Digital Citizenship District-Wide: Examining the Organizational Evolution of an Initiative*. California State University, Long Beach. (Doctorate thesis) ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 10286695).
- Morris, P. ve Cogan, J. (2001). A comparative overview: civic education across six societies. *International Journal of Educational Research*, 35 (1), 109-123. [https://doi.org/10.1016/S0883-0355\(01\)00009-X](https://doi.org/10.1016/S0883-0355(01)00009-X)

- Mossberger, K., Tolbert, C. J. ve McNeal R. (2008). *Digital Citizenship: the Internet, Society, and Participation*. London: The MIT Press.
- Noyan, C. O., Enez Darçın, A., Nurmedov, S., Yılmaz, O. ve Dilbaz, N. (2015). Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeğinin Kısa Formunun Üniversite Öğrencilerinde Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 73-81.
- NCSS (1992). A vision of powerful teaching and learning in the social studies. Building Effective Citizens. *Social Education* 72 (5), 277–280. Erişim adresi: <https://www.socialstudies.org/publications/socialeducation/september2008/a-vision-of-powerful-teaching-and-learning-in-the-social-studies>
- Oxley, C. (2010). Digital Citizenship: Developing an Ethical and Responsible Online Culture, Proceedings of the 12th Biennial School Library Association of Queensland, Australia, 1-11. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED518512.pdf> adresinden 31.03.2016 tarihinde edinilmiştir.
- Özer, Ü. ve Albayrak Özer, E. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Eğitimi İhtiyaçları. Bağcı, H., Atar, C. (Ed.) *Eğitimde Güncel Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri Üzerine Seçme Yazılar* (ss. 35-46). Sakarya, Türkiye: Pesa Yayınları.
- Özer, Ü. ve Albayrak Özer, E. (2019). Digital Citizenship Training Needs of Primary School Trainee Teachers. Atar, C., Bağcı, H. (Ed.) *Current Studies in Pre-Service Teacher Education* (pp. 82-91). Newcastle upon Tyne, England: Cambridge Scholars Publishing.
- Öztürk, G. (2021). Digital citizenship and its teaching: A literature review. *Journal of Educational Technology and Online Learning*, 4(1), 31-45.
- Öztürk, M. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 407042).
- Öztürk, M. (2021). Dijital Vatandaşlık Araştırmalarının İncelenmesi: Kavramsal ve Yöntemsel Eğilimler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 385-393.

- Parsak, M. B. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 691211).
- Payne, J. (2016). *A case study of teaching digital citizenship in fifth grade* (Doctorate thesis). ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 10239723).
- Peckham, S. (2008). Virginia adds internet safety to the curriculum. *The Education Digest*, 73 (5), 75-76.
- Pitiyanuwat, S. ve Sujiva, S. (2001). Civics education in Thailand: three case schools. *International Journal of Educational Research*, 35 (1), 93–108. doi:10.1016/s0883-0355(01)00008-8
- Ribble, M., Bailey, G. ve Ross, T.W. (2004). *Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior, Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6-12. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ695788.pdf> adresinden 31.03.2016 tarihinde edinilmiştir.
- Ribble, M.S. (2006). *Implementing digital citizenship in schools: the research, development and validation of a technology leader's guide*. (Doctorete thesis). ProQuest Dissertations and Theses veri tabanından erişildi. (UMI No. 3223358)
- Ribble, M. ve Bailey, G. (2007). *Digital citizenship in schools*. Washington, DC: ISTE. ISBN: 978-1-56484-232-9.
- Ribble, M. (2015). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know*. International Society for Technology in Education.
- Rousseau, J. J. (1762). *Toplumsal sözleşme ya da siyaset hukuku ilkeleri*. (Çev. İ. Yerguz). İstanbul: Say Yayınları
- Sakallı, H. (2015). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 394908).
- Sari, İ. (2019). *Sosyal bilgiler eğitiminde öğretmenlere uygulanan seminer ve öğrencilere yapılan etkinliklerin katkıları bakımından dijital vatandaşlık olgusu* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 629345).

- Schugurensky, D. (2005). *Citizenship and Citizenship Education: Canada in an International Context. Text prepared as an input for class discussion*. Erişim adresi: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31416546/DS_Contexts_of_citizenship_ed_2006.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1549067807&Signature=MI2sYA1KGZ%2BMkx%2FtGgB7ku2tL1A%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DAdult_citizenship_education_An_overview.pdf
- Smith, R. M. (2002). Modern citizenship. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Ed.), *Handbook of citizenship studies* (p. 105–115). London: Sage.
- Snyder, S. (2016). *Teachers' perceptions of digital citizenship development in middle school students using social media and global collaborative projects*. (Doctorate thesis). ProQuest Dissertations and Theses veri tabanından erişildi. (UMI No. 10128247).
- Solmaz, M. (2020). *Öğretmen adaylarının siber bilgi güvenliği farkındalığı ve dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 581835).
- Springate, S. D. (2012). The effect of sample size and bias on the reliability of estimates of error: a comparative study of Dahlberg's formula. *The European Journal of Orthodontics*, 34(2), 158-163.
- Suppo, C. A. (2013). *Digital citizenship instruction in Pennsylvania public schools: School leaders expressed beliefs and current practices* (Doctoral dissertation, Indiana University of Pennsylvania). ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 3558235).
- Starkey, H. (2000). Citizenship Education in France and Britain: Evolving Theories and Practices. *The Curriculum Journal*, 11 (1), 39-54. <https://doi.org/10.1080/095851700361384>
- şenyurt, S. (2015). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Dördüncü Baskı), (ss. 3-16). Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Tan, B. P., Naidu, N. B. M. ve Jamila Osman, Z. (2017). Moral values and good citizens in a multi-ethnic society: A content analysis of moral education textbooks in Malaysia. *The Journal of Social Studies Research*, 42 (2), 119-134. <https://doi.org/10.1016/j.jssr.2017.05.004>
- Tangül, H., ve Soykan, E. (2021). Comparison of Students' and Teachers' Opinions Toward Digital Citizenship Education. *Frontiers in psychology*, 12.
- Tanoğlu, Ş. (2019). *Resim iş eğitimi öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile dijital teknolojiye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 588605).
- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Bilgi Okuryazarlığı ile İnternet ve Bilgisayar Kullanım Özyeterlikleri Bağlamında Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 509942).
- Tay, B. ve Akyürek Tay, B. (2006). Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumun Başarıya Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 73-82. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/256378>
- Tian, H., Liu, Y., Li, Y., Wu, C. H., Chen, B., Moritz, U.G.K. ve Dye, C. (2020). An investigation of transmission control measures during the first 50 days of the COVID-19 epidemic in China. *Science*, 10.1126/sc, 1–13. <https://doi.org/10.1126/science.ab>.
- Tice, C. (2021). *Digging into Digital Citizenship: Describing the Co-Creation of an Implementation Plan with Fifth-and Sixth-Grade Intermediate School Teachers* (Doctoral dissertation, University of South Carolina). ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 28322090).
- Tokdemir, M.A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi) YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 210444).
- Turan, S., ve Avcı Karasu, E. (2018). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38.

- Türküresin, K. (2019). *Ortaokul öğretmenlerinin dijital vatandaşlık davranışlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 575497).
- Urry, J. (2000). *Beyond societies: Mobilities for the twenty-first century*. London: Routledge.
- Ünsal, A. (1998). Yurttaşlık Anlayışının Gelişimi. *A. Ünsal (Ed.). 75. Yılda tebaa'dan yurttışa doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Vural Som, S. (2016). *Üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 438245).
- Veldhuis, R. (1997). *Education for democratic citizenship: Dimensions of citizenship, core competencies, and international activities*. ERİC veri tabanından erişildi. (ERİC No: 430867).
- Waghid, Y. (2005). Action as an educational virtue: toward a different understanding of democratic citizenship education. *Educational Theory*, 55 (3), 322-342. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.2005.00006.x>
- Walters, M. G. (2018). *Elementary Educators' Knowledge, Beliefs, and Planned and Implemented Practices for Digital Citizenship* (Doctorate thesis). ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 13419711).
- Webster, J. P. (2018). *Teacher perceptions and implementation of digital citizenship curriculum in one-to-one high schools in Missouri* (Doctoral dissertation, Southwest Baptist University). ProQuest Dissertations and Theses Global veri tabanından erişilmiştir. (UMI No. 10785394).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Nitel Araştırma Desenleri. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Beşinci Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, S. (2006). *TSK vatandaşlık bilinci ve vatan sevgisi eğitiminin analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 189087)
- Yılmaz, M. (2019). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi: Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 608849).

Yılmaz, M. ve Doğusoy, B. (2020). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 28(6), 2362- 2375. doi: 10.24106/kefdergi.692492

EKLER

Ek 1. Dijital vatandaşlık oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital vatandaşlık kavramını tanıtmak.

KAZANIMLAR : 1. Dijital vatandaşlığa ilişkin temel kavramları açıklar.
2. Vatandaşlık ve dijital vatandaşlık ilişkisini değerlendirir.
3. Dijital vatandaşlık eğitiminin, vatandaşlık eğitimi içindeki önemini değerlendirir.

MATERYALLER : Vatandaşlık ve dijital vatandaşlık arasındaki farkı ortaya koyan örnek olay.

Dijital vatandaşlık hakkındaki bilgi kartları.

Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, beyin fırtınası, soru-cevap.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. “Vatandaşlık nedir?” sorusu sorulur.
3. Ardından, Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital vatandaşlık kavramı size neyi çağırıştır?” sorusu sorulur. Çağrışımların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
4. Ek 2 dağıtılır. Vatandaşlık ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişki ile dijital vatandaşlık boyutlarına ilişkin Ek 2’deki örnek olay metninin okunması istenir.
5. Ek 3 dağıtılır. Daha önceden hazırlanan örnek olayda dijital vatandaşlıkla ilişkilendirilebilecek kısımların bulunarak maddeler halinde Ek 3’teki “örnek olay içeriği” bölmesine yazılması istenir.

6. Ek 3'ün ilk kısmına yazılan maddelerden yola çıkılarak dijital vatandaşlık kavramı hakkında olası tanımlamaların Ek 3'e yazılması istenir.
7. Dijital vatandaşlık tanımı katılımcılara açıklanır.
8. Ek 1'de yer alan "öğrendiklerim" kısmına dijital vatandaşlık kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
9. Örnek olaydan da yola çıkılarak, dijital vatandaşlığın boyutlarının neler olabileceği sorulur ve cevaplar tahtaya yazılır. Ardından, dijital vatandaşlığın dokuz boyutu tahtaya yazılarak katılımcı cevapları bu boyutlara yerleştirilir. Böylelikle de dokuz boyuta ilişkin diğer derslere bir giriş niteliğinde haberdarlık oluşturma işlemi gerçekleştirilmiş olur.
10. Ek 4'te yer alan "bu ders hakkındaki görüşlerim" formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

1. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma "dijital vatandaşlık" kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma "dijital vatandaşlık" kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

1. Oturum 2. ek.

(Aşağıda verilen örnek olay metnini dikkatlice okuyarak, dijital vatandaşlık kavramıyla ilişkilendirilebilecek yerleri, Ek 3’te bulunan “örnek olay içeriği” kısmına yazınız.)

Yılmaz ailesinin bu ayki elektrik faturasının son ödeme tarihi yaklaşıyordu. Baba Ahmet, ödeme noktasına gitmeye fırsat bulamıyordu. Çünkü ekinlerin toprakla buluşacağı ayda işlerinde yoğunluk oluyordu. Bir gün Ahmet, oğlu Can’a faturanın ödenmesi gerektiğini söyledi. Can da bir reklamda, internetten fatura ödemeleri yapılabildiğini duymuştu fakat babasına, evdeki bilgisayarın internet bağlantısına sahip olmadığını söyledi. Babasıyla birlikte, cep telefonu interneti aracılığıyla bu işlemin nasıl yapılabileceğini araştırdılar. Karşılarına, faturanın ödenmesi için Ahmet’in banka hesap kart numarası ve güvenlik numarasını girmelerini isteyen bir sayfa çıkmıştı. Sayfada yasadışı bahis reklamları ile uygunsuz içeriklere bol bol yer verilmiş, bu durum Can ve babasının dikkatini çekse de pek fazla önemsememişlerdi. Bu duruma karşı herhangi bir şikayet girişimi akıllarına gelmemişti. Ayrıca bu tür içeriklere yanlışlıkla erişseler dahi yasal olmayan bir alanda gezinmiş olabileceklerinin farkında değillerdi. Açılan sayfaya hesap kartı bilgilerini girdiler baba oğul. Faturanız ödendi uyarısı çıkmıştı ekranda rahatlamışlardı. Ertesi gün, Ahmet beldeye gittiğinde banka kartından nakit çekmek istedi. Kartını taktığında içindeki paranın tamamen boşaltıldığını fark etti. Fakat bankanın şubesi beldede bulunmadığından ilçeye gitmesi gerekiyordu. Ahmet, ilçede bulunan bankaya üzerinde parası kalmadığından gidemedi. Bunun üzerine Ahmet cep telefonundan bankanın müşteri hizmetlerini aramayı denedi fakat işlem basamakları kendisine karmaşık geldiğinden dolayı görüşmeyi yapamadı. Oturdıkları köyden bir komşusuyla rastlaştılar ve onun aracılığıyla evin yolunu tuttu Ahmet. Bu sırada da geçen her dakika kendisindeki endişeyi katlar hale gelmiş ve Ahmet, kızgın, üzgün ve morali bozuk bir psikolojiye bürünmüştü. Eve varır varmaz oğluna yaşadıklarını anlattı ve birlikte müşteri hizmetlerini arayarak başlarına gelen olayı anlattılar. Hesaplarındaki miktarla faturanın ödenmemiş olduğunu, bununla birlikte bakiyenin tamamının farklı bir hesaba geçirildiğini öğrendiler. Yapılan işlemin iptalinin mümkün olduğunu müşteri hizmetleri görevlisinden öğrenince de bu işlemi iptal ettirdiler. Sonrasında ise baba oğul rahat bir nefes aldılar.

1. Oturum 3. ek.

Örnek Olay İçeriği (Bu kısma okumuş olduğunuz örnek olayda dijital vatandaşlıkla ilişkilendirebileceğiniz yerleri maddeler halinde yazınız.)	Kendi Dijital Vatandaşlık Tanımım (Bu kısma sol taraftaki alana yazdıklarınızdan da yola çıkarak olası dijital vatandaşlık tanımlarını yazınız.)

1. Oturum 4. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim (Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 2. Dijital erişim oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Doğru dijital erişim kanallarının fark edilmesini sağlamak.

KAZANIMLAR : 1. Dijital erişimin dijital vatandaşlık içerisindeki yerini açıklar.
2. Dijital erişimde fiziki altyapı ve fırsat eşitliğinin önemini değerlendirir.
3. Dijital erişimde asgari ulaşılabilirlik düzeylerini açıklar.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, soru-cevap.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital erişim kavramı size neyi çağrıştırır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
3. Dijital erişim kavramı katılımcılara açıklanır.
4. Katılımcılardan, Ek 2’de yer alan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’na ait “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, 2017” adlı haber bültenine dijital ortamdan ulaşmaları istenerek, ilk 3 alt başlığının incelenmesi istenir.
5. Ek 3’te yer alan;
“Sizce dijital vatandaş olabilmenin temel şartı ne olabilir?”,
“Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, 2017 bültenine hangi kanal / araçla eriştiniz?”,
“Fırsat eşitliği denildiğinde aklınıza neler geliyor?”,
“Sizce, dijital ortamlara katılımı / ulaşmada her birey eşit olanaklara sahip midir?”,
“Dijital erişime yönelik bir slogan geliştirseydiniz bu sloganınız ne olurdu?”,

“Dijital erişim, dijital vatandaşlık ve fırsat eşitliği kavramlarını birbirleri ile ilişkilendirerek birkaç cümlelik bir paragraf yazınız.”

şeklindeki kısımların cevaplandırılması istenir.

6. Ek 1’de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital erişim kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
7. Ek 4’te yer alan “bu ders hakkındaki görüşlerim” formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

2. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma “dijital erişim” kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma “dijital erişim” kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

2. Oturum 2. ek.

Hanchalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2017

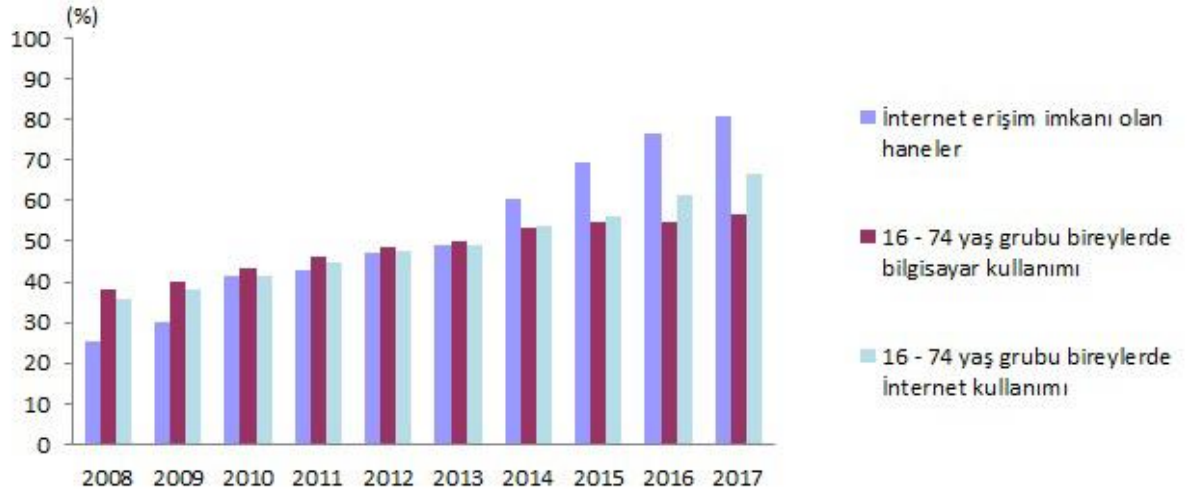
İnternet kullanan bireylerin oranı %66,8 oldu.

Bilgisayar ve İnternet kullanımı 2017 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %56,6 ve %66,8 oldu. Bu oranlar 2016 yılında sırasıyla %54,9 ve %61,2 idi. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki erkeklerde %65,7 ve %75,1 iken, kadınlarda %47,7 ve %58,7 oldu.

Her on hanenin sekizi İnternet erişim imkânına sahip.

Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre 2017 yılı Nisan ayında hanelerin %80,7'si evden İnternete erişim imkânına sahip oldu. Bu oran 2016 yılının aynı ayında %76,3 idi.

Temel göstergeler, 2008-2017

Genişbant İnternet erişim imkânı %78,3 oldu.

Genişbant İnternet erişim imkânına sahip hanelerin oranı 2017 yılı Nisan ayında %78,3 oldu. Buna göre hanelerin %40'ı sabit genişbant bağlantı (ADSL, kablolu İnternet, fiber vb.) ile İnternete erişim sağlarken, %72,4'ü mobil genişbant bağlantı ile İnternete erişim sağladı. Genişbant İnternet erişim imkânına sahip hanelerin oranı önceki yıl %73,1'di.

Bireylerin %42,4'ü e-devlet hizmetleri kullandı.

Kişisel amaçla kamu kurum/ kuruluşları ile iletişime geçmek veya kamu hizmetlerinden yararlanmak için 2016 yılı Nisan ayı ile 2017 yılı Mart aylarını kapsayan on iki aylık dönemde interneti kullanan bireylerin 16-74 yaş grubu bireyler içerisindeki oranı %42,4 oldu. Bu oran önceki yılın aynı döneminde (2015 Nisan-2016 Mart) %36,7'idi. Kullanım amaçları arasında kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinme %37,6 ile ilk sırayı aldı.

Her dört kişiden biri İnternet üzerinden alışveriş yaptı.

İnternet üzerinden kişisel kullanım amacıyla mal veya hizmet siparişi veren ya da satın alan 16-74 yaş grubundaki bireylerin oranı %24,9 oldu. Önceki yıl İnternet üzerinden alışveriş yapanların oranı ise %20,9'du. İnternet üzerinden alışveriş yapan bireylerin 2016 yılı Nisan ile 2017 yılı Mart aylarını kapsayan on iki aylık dönemde %62,3'ü giyim ve spor

malzemesi, %25,3'ü ev eşyası (Mobilya, oyuncak, beyaz eşya, vb; tüketici elektroniği hariç), %24,1'i seyahat bileti, araç kiralama vb, %21,9'u gıda maddeleri ile günlük gereksinimler ve %19'u elektronik araçlar (Cep telefonu, kamera, radyo, TV, DVD oynatıcı vb.) satın aldı.

2. Oturum 3. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Sizce dijital vatandaş olabilmeyin temel şartı ne olabilir?
2. Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, 2017 bültenine hangi kanal/araçla eriştiniz?
3. Fırsat eşitliği denildiğinde aklınıza neler geliyor?
4. Sizce, dijital ortamlara katılımda/ulaşmada her birey eşit olanaklara sahip midir?
5. Dijital erişime yönelik bir slogan geliştirseydiniz bu sloganınız ne olurdu?
6. Dijital erişim, dijital vatandaşlık ve fırsat eşitliği kavramlarını birbirleri ile ilişkilendirerek birkaç cümlelik bir paragraf yazınız.

Cevaplar

2. Oturum 4. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim

(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 3. Dijital okuryazarlık oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Bireyleri, etkili dijital vatandaş haline getirilmesi hedefine ulaşmada iyi birer dijital okuryazar olarak yetiştirmek.

KAZANIMLAR : 1. Dijital teknoloji ve ortamları kullanmanın önemini dijital okuryazarlık açısından tartışır.

2. Dijital teknolojileri doğru kullanır.

3. Dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgiyi üretme ve paylaşmanın önemini açıklar.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, soru-cevap.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital okuryazarlık kavramı size neyi çağrıştırır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
3. Katılımcılardan Ek 2 çalışma kağıdında yer alan dijital okuryazarlığa ilişkin örnek olay metninin incelenerek, metinde dijital okuryazarlıkla ilişkilendirilebilecek kısımların Ek 3’te yer alan “örnek olay içeriği” bölümüne yazmaları istenir.
4. Ek 3’ün ilk kısmına yazılan maddelerden yola çıkılarak dijital okuryazarlık kavramı hakkında katılımcıların olası tanımlamaların Ek 3’te yer alan “kendi dijital okuryazarlık tanımım” kısmına yazılması istenir.
5. Dijital okuryazarlık kavramı katılımcılara açıklanır.
6. Ek 4’te yer alan;
“Derslerinizde verilen bir ödevinizi hazırlarken dijital teknolojilerden yararlanıyor musunuz?”

“Ödevinizi hazırlarken dijital teknolojilerden yararlanıyorsanız araştırma sırasında attığınız adımları, sırasıyla yazar mısınız?”

“İyi bir dijital vatandaş olma yolunda sadece dijital teknolojilere erişimin / sahip olmanın yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?”

"Dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgiyi üretme ve paylaşmanın önemini açıklayınız." Sorularına cevap yazmaları istenir.

7. Ek 1’de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital okuryazarlık kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
8. Ek 5’te yer alan “bu ders hakkındaki görüşlerim” formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 4) Ek 5 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

3. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma “dijital okuryazarlık” kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma “dijital okuryazarlık” kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

3. Oturum 2. ek.

Mustafa okumakta olduğu lisenin son sınıfındaydı. Yıl boyunca üniversite sınavına hazırlandı. Sınavdan, güzel bir puan ve sıralama elde etmişti. Bu sonuçlarıyla hedeflediği hukuk fakültesini kazanabilirdi. Oturdukları ilin üniversitesinin hukuk fakültesi açılması hazırlıkları bu yıl ne yazık ki Mustafa’nın tercihlerine yetişmedi ve başka bir ildeki

üniversiteyi tercih ederek yerleşti. Mustafa'nın ailesi ve arkadaşları onunla gurur duydular. Ancak ailesi bir yandan ayrı kalmanın hüznünü de hissetmeye başlamıştı.

Mustafa ailesi ile birlikte okulunun bulunduğu ili de tanımak için kayıt işlemlerini üniversiteye giderek gerçekleştirdi. Sıra okulların açılacağı günü beklemeye gelmişti. Mustafa'nın annesi Candan Hanım, bir akşam yemeğinde kendisinin Mustafa'yı özleyeceğini bu yüzden de sık sık görmek istediğini söyledi. Sabah olduğunda, ailesi Mustafa'yı okuyacağı ile otogardan uğurladı. Bu arada, Mustafa'nın abisi Kerem, annesine görüntülü arama yapılabilen yeni bir cep telefonu alarak bu özlemi bir nebze hafifletebileceklerini düşündü. Ne de olsa Mustafa'nın telefonu buna uygun altyapıdaydı. Kerem, ertesi gün işten eve elinde yeni bir cep telefonu ile geldi. Telefon, uzun sürecek olan ilk şarjına akşamdan takıldı. Evin babası Recep ve Kerem sabah olunca işe gittiler. Öğleden sonra telefonun şarjından sökülme saati geldiğinde Candan Hanım bu işlemi gerçekleştirdi. Ardından telefon için alınan mobil hattı telefona yerleştirdi ve telefonu açtı. Kılavuzdan bakarak telefonun ilk saat, tarih gibi ayarlarını gerçekleştiren Candan Hanım, bağlantı ayarları ekranının açılmasıyla ne tür işlemler gerçekleştireceğinden emin olamadı. Kılavuzda da mobil hat hakkındaki işlemlere dair bilgi yoktu. Akşamın olmasını bekledi. Eşi ve büyük oğlu işten geldiğinde durumu anlattı birlikte telefonun bağlantı ayarlarını gerçekleştirdiler. Kerem annesine aramanın nasıl yapılacağını anlattı, ilk aramayı birlikte yaptılar, Mustafa ile görüntülü konuştular. Aradıkları esnada Mustafa, kalacağı yere ulaşmış, akşam yemeğini yemiş, kitabını okuyordu.

Ertesi gün Candan Hanım oğlunu tekrar görmek istedi, telefonu eline aldı fakat yalnızca görüntüsüz, sesli arama yapabiliyordu. Kerem annesine nasıl aranabildiğini birkaç kez göstermiş olsa da birkaç hafta süre içerisinde Candan Hanım oğlunu sesli görüşme ile aradı. Görüntülü olarak görüşmek istediğini söyleyerek oğlu Mustafa'nın kendisini görüntülü araması şeklinde görüntülü konuşuyorlardı. Candan Hanım arada bir dert yanıyordu telefonu almanın basit, kullanmanın zor olduğunu söyleyerek. Gel zaman git zaman derken Mustafa okulunun ilk yılını tamamlamıştı. Annesi henüz görüntülü aramaya tam olarak alışamamışken Mustafa öğrenciliğini yatay geçişle taşıyarak kendilerine bir buçuk saat mesafedeki daha yakın ile gelmişti. Böylelikle hafta sonları daha sık gelip gitme imkanıyla, annesinin özlemini hafifletebildi.

3. Oturum 3. ek.

Örnek Olay İçeriği (Bu kısma okumuş olduğunuz örnek olayda dijital okuryazarlıkla ilişkilendirebileceğiniz yerleri maddeler halinde yazınız.)	Kendi Dijital Okuryazarlık Tanımım (Bu kısma sol taraftaki alana yazdıklarınızdan da yola çıkarak olası dijital okuryazarlık tanımlarınızı yazınız.)

3. Oturum 4. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız. 1. Derslerinizde verilen bir ödevinizi hazırlarken dijital teknolojilerden yararlanıyor musunuz? 2. Ödevinizi hazırlarken dijital teknolojilerden yararlanıyorsanız araştırma sırasında attığınız adımları, sırasıyla yazar mısınız? 3. İyi bir dijital vatandaş olma yolunda sadece dijital teknolojilere erişimin / sahip olmanın yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden? 4. Dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgiyi üretme ve paylaşmanın önemini açıklayınız. Cevaplar
--

3. Oturum 5. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim (Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 4. Dijital hukuk oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital ortamlarda dijital hukuk çerçevesinde hareket edilmesini sağlamak.

KAZANIMLAR : 1. Dijital ortamlardaki kural, politika ve kanunları açıklar.
2. Dijital ortamları kural ve kanunlara bağlı olarak kullanır.
3. Dijital ortamlardaki hukuka aykırı hareket edildiğinde ne tür yaptırımlarla karşılaşabileceğinin farkına varır.
4. Dijital vatandaşlık içerisinde hukukun yeri ve önemini değerlendirir.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, soru-cevap, araştırma-inceleme.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, "Dijital hukuk kavramı size neyi çağırıyor?" sorusu sorulur, cevapların Ek 1'deki "çağrışımlar" kısmına yazılması istenir.
3. Katılımcılardan, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)'na ait "Bilişim Hukuku ve Bilişim Suçu" başlıklı haber bültenine dijital ortamdan ulaşmaları ve incelenmesi istenir.
4. Katılımcılardan, BTK'ye ait "Türkiye'de Bilişim Hukuku" başlıklı haber bültenine dijital ortamdan ulaşmaları ve incelenmesi istenir.
5. Ek 2'de yer alan;

"Günlük yaşantısını hukuka uygun bir biçimde yürüten bir kişi, dijital teknolojileri kullanırken nasıl bir yaklaşım sergilemelidir? Neden?"

"Dijital teknolojileri kullanırken gerçekleştirdiğimiz hukuka uymayan davranışlarımız nedeniyle hangi kurallar ve ne gibi yaptırımlarla karşılaşabiliriz? Açıklayınız."

"Dijital hukukun dijital vatandaşlık içerisindeki yerini değerlendiriniz.

şeklindeki soruların cevaplanması istenir.

6. Ek 1’de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital erişim kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
7. Ek 3’te yer alan “bu ders hakkındaki görüşlerim” formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 2 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

4. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma “dijital hukuk” kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma “dijital hukuk” kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

4. Oturum 2. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Günlük yaşantısını hukuka uygun bir biçimde yürüten bir kişi, dijital teknolojileri kullanırken nasıl bir yaklaşım sergilemelidir? Neden?
2. Dijital teknolojileri kullanırken gerçekleştirdiğimiz hukuka uymayan davranışlarımız nedeniyle hangi kurallar ve ne gibi yaptırımlarla karşılaşabiliriz? Açıklayınız.
3. Dijital hukukun dijital vatandaşlık içerisindeki yerini tartışınız.

Cevaplar

4. Oturum 3. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim (Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 5. Dijital güvenlik oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital vatandaşlık bağlamında dijital güvenliğin önemini fark ettirmek.

KAZANIMLAR : 1. Dijital güvenliğin dijital vatandaşlık kapsamındaki önemini açıklar.

2. Dijital teknolojilerin kullanımında kişisel bilgilerin korunmasına dönük atılacak adımları uygular.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, araştırma inceleme, beyin fırtınası, soru-cevap.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital güvenlik kavramı size neyi çağırıştır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
3. Katılımcılardan, herhangi bir devlet bankasının (Halkbank, Vakıfbank ya da Ziraat Bankası) internet sitesinden güvenlik ile ilgili konuları içeren sayfasına ulaşmaları istenir. Karşılarına çıkan bilgileri incelemeleri istenir.
4. Erişilen sayfalarda yer alan metinlerde dijital güvenliğe yönelik kısımların Ek 2’de yer alan "dijital güvenlik ipuçları / ilkeleri" bölmesine yazmaları istenir.
5. Ek 2’nin ilk kısmına yazılan maddelerden yola çıkılarak dijital güvenlik kavramı hakkında katılımcıların olası tanımlamalarını Ek 2’de yer alan “kendi dijital güvenlik tanımım” kısmına yazılması istenir.
6. Dijital okuryazarlık kavramı katılımcılara açıklanır.
7. Yapılan araştırmalara göre dijital teknoloji kullanıcılarının büyük oranda güvenli şifreler oluşturmada sorunlar yaşadığı görülmüştür (Karaduman, 2011). Katılımcılardan, "2017'nin En Kötü Parolaları" başlıklı haber bültenlerine ulaşarak

geçmiş yılda kullanılmış en güvensiz parolaları inceleyerek parolaları güvensiz yapan olası nedenleri ve güvensiz parolaların ortak noktalarını Ek 3'te yer alan "güvensiz parolaların özellikleri" kısmına yazmaları istenir.

8. Katılımcılardan kendi beş hane ile sınırlı en güvenli parolalarını oluşturmaları istenir. Bu parolalar tahtaya yazılır ve içlerinden en güvenli ilk üç tanesi tüm katılımcılarla birlikte belirlenir.

9. Katılımcılardan güvenli parolalar oluştururken dikkat etmeleri gereken hususları Ek 3'te yer alan "güvenli parolaların özellikleri" kısmına yazmaları istenir.

10. Ek 4'te yer alan;

“İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital güvenlik kavramının önemini açıklayınız.”

Sorusunu cevaplandırmaları istenir.

11. Ek 1'de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital güvenlik kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.

12. Ek 5'te yer alan “bu ders hakkındaki görüşlerim” formu doldurularak oturum tamamlanır.

Kaynak:

Karaduman, H. (2011). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Ortamdaki Tutumlarına Etkisi ve Öğrenme Öğretme Sürecine Yansımalar. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 2 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 4) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 5) Ek 5 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

5. Oturum 1. ek.

Çağrışılar (Bu kısma “dijital güvenlik” kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma “dijital güvenlik” kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

5. Oturum 2. ek.

Dijital Güvenlik İpuçları / İlkeleri (Bu kısma, ulaştığınız internet adresinde dijital güvenliğe yönelik ipucu / ilkeleri maddeler halinde yazınız.)	Kendi Dijital Güvenlik Tanımım (Bu kısma sol taraftaki alana yazdıklarınızdan da yola çıkarak olası dijital güvenlik tanımlarınızı yazınız.)

5. Oturum 3. ek.

Güvensiz Parolaların Özellikleri (Bu kısma, ulaştığınız haber bülteninde gördüğünüz parolaların güvensiz olmalarının nedenlerini ve güvensiz parolaların ortak yönlerini maddeler halinde yazınız.)	Güvenli Parolaların Özellikleri (Bu kısma güvenli parolalar oluştururken dikkat edilmesi gereken hususları maddeler halinde yazınız.)

5. Oturum 4. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız. 1. İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital güvenlik kavramının önemini açıklayınız. Cevaplar

5. Oturum 5. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim (Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 6. Dijital sağlık oturumu uygulama sũreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Dũzeyi.

SũRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital sağlığın dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini tanıtmak.

KAZANIMLAR : 1. Dijital sağlığın dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini açıklar.

2. Dijital ortamların oluşturabileceği sağlık sorunlarını açıklar.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, beyin fırtınası, soru-cevap.

Sũreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital sağlık kavramı size neyi çağırıştırır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
3. Katılımcılara dijital teknoloji kullanımı ile ortaya çıkabilecek sağlığa ilişkin fiziksel ve psikolojik olumsuz durumların neler olabileceği sorulur ve cevaplar tahtaya yazılır. Ardından tahtaya dijital sağlığı tehlikeye atan faktörler / rahatsızlıklar tahtaya yazılarak açıklanır ve katılımcı cevapları bu rahatsızlıklar ile eşleştirilir.
4. Ek 2’de yer alan;

“Dijital ortamları kullanırken karşılaşılabilecek sağlık sorunları nelerdir?”

“Dijital ortamları kullanırken fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarına yakalanmamak için ne gibi önlemler alınmalıdır?”

“İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital sağlık kavramının önemini açıklayınız.”

Sorularını cevaplandırmaları istenir.

5. Ek 1’de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital sağlık kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.

6. Ek 3'te yer alan "bu ders hakkındaki görüşlerim" formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 2 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

6. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma "dijital sağlık" kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma "dijital sağlık" kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

6. Oturum 2. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız. 1. Dijital ortamları kullanırken karşılaşılabilecek sağlık sorunları nelerdir? 2. Dijital ortamları kullanırken fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarına yakalanmamak için ne gibi önlemler alınmalıdır? 3. İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital sağlık kavramının önemini açıklayınız. Cevaplar
--

6. Oturum 3. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim (Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 7. Dijital hak ve sorumluluklar oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital vatandaşlık bağlamında, dijital ortamlardaki hak ve sorumlulukların tanıtılması.

KAZANIMLAR : 1. Dijital ortamlarda sahip olduğu hak ve sorumlulukları açıklar.

2. Dijital hak ve sorumlulukların dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini değerlendirir.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, soru-cevap, araştırma inceleme.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital hak ve sorumluluklar kavramı size neyi çağırıştır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
3. Katılımcılardan Ek 2 çalışma kağıdında yer alan dijital hak ve sorumluluklara ilişkin olarak tasarlanan örnek olay metnini tamamlamaları istenir.
4. Ek 2’de yer alan örnek olay metni incelenerek, metinde dijital hak ve sorumluluklarla ilişkilendirilebilecek kısımların Ek 3’te yer alan “örnek olay içeriği” bölmesine yazmaları istenir.
5. Ek 3’ün ilk kısmına yazılan maddelerden yola çıkılarak dijital hak ve sorumluluklar kavramı hakkında katılımcıların olası tanımlamalarını Ek 3’te yer alan “kendi dijital hak ve sorumluluklar tanımım” kısmına yazılması istenir.
6. Dijital hak ve sorumluluklar kavramı katılımcılara açıklanır.
7. Ek 4’te yer alan;
“Dijital ortamları kullanırken sahip olduğunuz haklarınız nelerdir?”
“Dijital ortamları kullanırken ne gibi sorumluluklara sahip olduğunuzu açıklayınız.”

“Tamamladığınız örnek olaydaki gibi ya da bir benzeri olay başınıza daha önce hiç geldi mi? Geldiyse neler yaptınız, gelmediyse gelmiş olsaydı neler yapardınız?”

“İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital hak ve sorumluluklarımızın önemini açıklayınız.”

Sorularını cevaplandırmaları istenir.

8. Ek 1’de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital hak ve sorumluluklar kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
9. Ek 5’te yer alan “bu ders hakkındaki görüşlerim” formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 2 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 4) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 5) Ek 5 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

7. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma “dijital hak ve sorumluluklar” kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma “dijital hak ve sorumluluklar” kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

7. Oturum 2. ek.

Aşağıdaki örnek olayı, dijital ortam üzerinden sosyal medya grubu ve kişisel gönderiye yönelik olarak atılacak adımlar ile gerçek hayatta atılacak adımları planlayarak kurgulayınız.

İbrahim, sosyal paylaşım sitesi üzerinden kendisi hakkında gerçekleştirilen olumsuz içeriğe sahip grup ve kişisel gönderi paylaşımları ile karşılaştı. Grup bilgilerinden, grubun kimin tarafından yönetildiğini araştırdığında, kendisi hakkında hakaret içeren gönderiyi paylaşan

sosyal medya hesabı sahibi tarafından gerçekleştirildiğini gördü. Ani bir tepki ile kendisi de aynı şeyi karşısındaki kişiye yapmak istedi fakat bunun yanlış olabileceğini düşündü. Yaşadığı bu olay nedeniyle İbrahim önce üzüldü fakat boş durmaması gerekiyordu. Hemen...

7. Oturum 3. ek.

Örnek Olay İçeriği (Bu kısma tamamlamış olduğunuz örnek olayda dijital hak ve sorumluluklarla ilişkilendirebileceğiniz yerleri maddeler halinde yazınız.)	Kendi Dijital Hak ve Sorumluluklar Tanımım (Bu kısma sol taraftaki alana yazdıklarınızdan da yola çıkarak olası dijital hak ve sorumluluklar tanımlarınızı yazınız.)

7. Oturum 4. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız. 1. Dijital ortamları kullanırken sahip olduğunuz haklarınız nelerdir? 2. Dijital ortamları kullanırken ne gibi sorumluluklara sahip olduğunuzu açıklayınız. 3. Tamamladığınız örnek olaydaki gibi ya da bir benzeri olay başınıza daha önce hiç geldi mi? Geldiyse neler yaptınız? Gelmediyse, gelmiş olsaydı neler yapardınız? 4. İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital hak ve sorumluluklarımızın önemini açıklayınız. Cevaplar

7. Oturum 5. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim (Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 8. Dijital iletişim oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital iletişim kanallarını etkili biçimde kullanabilmek.

KAZANIMLAR : 1. Dijital ortamlarda yararlanılabilecek farklı iletişim kanallarını açıklar.

2. Dijital vatandaşlık bağlamında dijital iletişim kanallarını doğru biçimde seçer.

3. Dijital vatandaşlık bağlamında dijital iletişim kanallarını doğru biçimde kullanır.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, araştırma-inceleme, örnek olay, soru-cevap.

Süreç

1. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital iletişim kavramı size neyi çağrıştırır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
2. Katılımcılardan, Ek 2’de yer alan bir kısmı hazırlanmış olan örnek olayları inceleyerek dijital iletişim bağlamında planlayarak tamamlamaları istenir.
3. Dijital iletişim kavramı katılımcılara açıklanır.
4. Ek 3’te yer alan;
“Tamamlamış olduğunuz birinci örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz.”
“Tamamlamış olduğunuz ikinci örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz.”
“Tamamlamış olduğunuz üçüncü örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz.”

“Dijital iletişim kanallarının bol çeşitliliğinin, dijital iletişime olumlu ya da olumsuz olası etkilerini açıklayınız.”

“Dijital iletişim kavramının iyi bir dijital vatandaş olma yolundaki önemini nedir?” Sorularının cevaplanması istenir.

5. Ek 1’de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital iletişim kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
6. Ek 4’te yer alan “bu ders hakkındaki görüşlerim” formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 2 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 4) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

8. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma “dijital iletişim” kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma “dijital iletişim” kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

8. Oturum 2. ek.

Örnek Olay 1

Aşağıdaki örnek olayı, dijital iletişim kavramı doğrultusunda planlayarak tamamlayınız.

Hakan Bey, resmi bir kurumun iletişim koordinatörlüğü biriminde çalışmaktadır. Görevi, üst amirince kendisine bildirilen, diğer kurum çalışanlarına duyurulması gereken haber / bilgilendirme metinlerini personellerin mail adreslerine iletme. Bir gün Hakan Beyden bakanlık makamından gelen duyurunun personellere iletilmesi istendi. Hakan Bey, hazır liste olarak kayıtlı olan mailleri eklediği ...

Örnek Olay 2

Aşağıdaki örnek olayı, dijital iletişim kavramı doğrultusunda planlayarak tamamlayınız.

Yasemin, okulunu bitirmiş ve artık evlilik kararını almıştı. Söz, nişan işlemleri aile arasında yapıldıktan sonra nişanlısı Emin ile evlilik için günü belirlediler. Fakat Yasemin, üniversitede birlikte okudukları sınıf arkadaşlarıyla mezuniyet sonrasında telefonunu değiştirdiği için birçok telefon numarasını kaybedip iletişim kuramadı. Arkadaşlarını mutluluğunu paylaşmak için davet etmek istiyordu. Aklına sosyal paylaşım sitesinde arkadaşlık listesinde ekli olan arkadaşlarını davet edebileceği geldi. Fakat çok sayıda arkadaşına ulaşması gerekiyordu. Sosyal medya sitesinden tek tek mesaj göndermek, ona düşün hazırlıkları esnasında çok vakit harcatan bir iş olarak geldi. Bir gün Emin, Yasemin'in bu uğraşını gördüğü esnada ona: "Neden herkesin görebileceği ortak bir şey yapmıyoruz ki?" diye sordu. Yasemin, daha önce sosyal medyada hiç ortak bir etkinlik duyurusu düzenlememişti. Emin hemen işe koyuldu ...

Örnek Olay 3

Aşağıdaki örnek olayı, dijital iletişim kavramı doğrultusunda planlayarak tamamlayınız.

Numan bir üniversitenin eğitim fakültesinde son sınıf öğrencisi olarak öğrenimini sürdürmektedir. Aynı zamanda geçen yılki seçimde de öğrenci temsilcisi seçilmişti. Bu dönem almakta oldukları okul ve sınıf yönetimi dersinin hocası Ayşe Hanım da Numan'a dönem başında sınıfla ders dışı iletişimde kendisinin yardımcı olup olamayacağını sorduğunda Numan kabul etmişti. Çünkü ayrı ayrı öğrenci bilgi sistemi ve mail adresleri üzerinden Ayşe Hanım öğrencilerine ders saati haricinde bir duyuru iletmek istediğinde bu kanalların kimi zaman aşırı yoğunluktan çökmüş olması, kimi zaman da öğrenciler tarafından fark edilmemesi gibi durumlar mevcuttu. Bir gün Ayşe Hanım öğrencilerine okul ve sınıf yönetimi dersi kapsamında üniversite idaresi ve il milli eğitim müdürlüğü ile varılan anlaşmaya dayanarak, ders kazanımlarına da uyacağı için, il milli eğitim müdürlüğüne topluca ziyarette bulunabileceklerini duyurmak istedi. Numan'dan bu duyuruyu sınıfı ile paylaşmasını istedi ve öğrenci bilgi sistemi ya da mail üzerinden neden haberleşmediğini anlattı. Numan da hemen işe koyularak, bir mobil uygulama aracılığı ile bütün sınıf arkadaşlarını kapsayan bir grup ...

8. Oturum 3. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Tamamlamış olduğunuz birinci örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz.
2. Tamamlamış olduğunuz ikinci örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz.
3. Tamamlamış olduğunuz üçüncü örnek olay metninde kullanılan iletişim kanalı hangisidir? Neden bu kanal kullanılmıştır? Bu kanalı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirtiniz.
4. Dijital iletişim kanallarının bol çeşitliliğinin, dijital iletişime olumlu ya da olumsuz olası etkilerini açıklayınız.
5. Dijital iletişim kavramının iyi bir dijital vatandaş olma yolundaki önemini nedir?"

Cevaplar

8. Oturum 4. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim

(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 9. Dijital etik oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital vatandaşlık bağlamında dijital etik kavramının önemini kavratmak.

KAZANIMLAR : 1. Dijital etik kavramını açıklar.
2. Dijital etik kurallarını uygular.
3. Dijital etiğin dijital vatandaşlıktaki yeri ve önemini açıklar.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, örnek olay, soru-cevap.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital etik kavramı size neyi çağırıştırır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
3. Katılımcılardan Ek 2 çalışma kağıdında yer alan dijital etiğe ilişkin olarak tasarlanan örnek olay metnini incelemeleri istenir.
4. Ek 2’de yer alan örnek olay metni incelenerek, metinde dijital etikle ilişkilendirilebilecek kısımların Ek 3’te yer alan “örnek olay içeriği” bölümüne yazmaları istenir.
5. Ek 3’ün ilk kısmına yazılan maddelerden yola çıkılarak dijital etik kavramı hakkında katılımcıların olası tanımlamalarını Ek 3’te yer alan “kendi dijital etik tanımım” kısmına yazılması istenir.
6. Dijital etik kavramı katılımcılara açıklanır.
7. Ek 4’te yer alan;
“Örnek olayı dijital etiğe uygun olarak yeniden kurgulasaydınız hangi kısımlarda nasıl değişiklikler yapardınız? Sırasıyla, nedenleri ile birlikte belirtiniz.”

"Gündelik hayatta ahlak kurallarını önemseyerek yaşayan, fakat dijital ortamları kullanırken etik kurallarına uymayan bir kimseyle karşılaşıyorsanız bu kişi size neler düşündürürdü?"

"İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital etiğin önemi açıklayınız."

Sorularını cevaplandırmaları istenir.

8. Ek 1’de yer alan “öğrendiklerim” kısmına dijital etik kavramı hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
9. Ek 5’te yer alan “bu ders hakkındaki görüşlerim” formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 2 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 4) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 5) Ek 5 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

9. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma “dijital etik” kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma “dijital etik” kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

9. Oturum 2. ek.

Cenk, mahallelerinde bulunan lisede öğrenim görmekte olan bir öğrencidir. Fakat okula karşı pek ilgisi yoktur. Derslerine çalışmaz, okulu önemsemez bir tavra sahiptir. Bir gün edebiyat hocası sınıfa ödev verir. Akşam olup Cenk eve geldiğinde yemekten sonra kısa bir süreliğine ödeviyle ilgilenir ve öğretmeninin araştırmalarını istediği konuyu bir internet sayfasından bulup, bilgisayarına kopyala yapıştır yaparak üzerine bir kapak koyduktan sonra ödevini tamamlar. Fakat yararlandığı kaynakları hiçbir biçimde ödevinde belirtmemiştir.

Ardından bilgisayarıyla internetten bir film izlemeye başlar. Oysa ki filmi online olarak yahut dvd olarak satın almamıştır. Bu arada filmin ortalarına geldiğinde, aklına arkadaşı Bora ile gündüz düşündükleri buluşma planı gelir ve Cenk bunu unutmuştur. Arkadaşının ne de olsa o anda kendisini göremeyeceğini düşünerek ona mesajla hasta olduğunu, gelemeyeceğini söyler. Filme devam ederken, canı sıkılmaya başlar ve filmin bitişini bekler. Film biter bitmez dışarıya gezmeye çıkar.

Cenk bir kafede otururken, onu yoldan geçmekte olan Bora görür. Hemen Cenk'in yanına gider. Cenk'in eli ayağı birbirine dolanmıştır. Bora, Cenk'in, kendisine hasta olduğunu bu yüzden de buluşamayacağını söylediğini hatırlatır. Yüzü kızaran Cenk, bu davranışını ısrarla devam ettirerek arkadaşıyla tartışır. Bora da öfke ile Cenk'in yanından ayrılır. Bir süre sonra Cenk de evine gider. Telefonuna, sosyal medya uygulamasından bir bildirim gelir. Arkadaşı Bora yapmış olduğu bir gönderi paylaşımında, Cenk'le yaşadığı olayı anlatmış ve ona karşı bazı olumsuz, küçük düşürücü ifadeler kullanmıştır. Bora, daha önceden telefonunun şarjının bittiği bir gün Cenk'in telefonundan sosyal medya hesabına girmişti. Bunu hatırlayan Cenk, arkadaşının sosyal medya hesabına girerek oradaki paylaşımı kaldırdı. Bunu fark eden Bora parolasını değiştirerek gönderisini tekrar paylaştı. Cenk de öfkelenerek aynı biçimde hakaretler de içeren bir gönderi paylaştı. Ertesi gün iki arkadaş okulda birbirleri ile karşılaştıklarında tartışmaya başladılar. Tartışma, hakaretlerin havada uçtuğu bir ağız kavgasına dönüşmüştü. Bu durumu gören nöbetçi öğretmen her ikisini de idareye götürerek disipline verdi. Sonrasında Cenk ve Bora bir daha arkadaşlık yapmadan liseden mezun olup ayrıldılar.

9. Oturum 3. ek.

Örnek Olay İçeriği (Bu kısma incelemiş olduğunuz örnek olayda dijital etikle ilişkilendirebileceğiniz yerleri maddeler halinde yazınız.)	Kendi Dijital Etik Tanımım (Bu kısma sol taraftaki alana yazdıklarınızdan da yola çıkarak olası dijital etik tanımlarınızı yazınız.)

9. Oturum 4. ek.

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Örnek olayı dijital etiğe uygun olarak yeniden kurgulasaydınız hangi kısımlarda nasıl değişiklikler yapardınız? Sırasıyla, nedenleri ile birlikte belirtiniz.
2. Gündelik hayatta ahlak kurallarını önemseyerek yaşayan, fakat dijital ortamları kullanırken etik kurallarına uymayan bir kimseyle karşılaşılsaydınız bu kişi size neler düşündürürdü?
3. İyi bir dijital vatandaş olma yolunda dijital etiğin önemi açıklayınız.

Cevaplar

9. Oturum 5. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim

(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 10. Dijital ticaret oturumu uygulama süreci

DERS : Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

SINIF : Yükseköğretim Düzeyi.

SÜRE : 60 dakika.

AMAÇ : Dijital ortamlarda ticari işlemlerini güvenle yapma yollarını kavratmak.

KAZANIMLAR : 1. Dijital ticaret kavramını açıklar.
2. Güvenli dijital ticaret uygulamalarını ayırt eder.
3. Dijital ticaretin dijital vatandaşlık içindeki yeri ve önemini değerlendirir.

MATERYALLER : Çalışma kağıtları.

YÖNTEM/TEKNİK : Anlatım, beyin fırtınası, soru-cevap.

Süreç

1. Bu eğitim etkinliğine kazanımlardan haberdar edilerek başlanır.
2. Ek 1 çalışma yaprağı dağıtılarak, “Dijital ticaret kavramı size neyi çağırıştır?” sorusu sorulur, cevapların Ek 1’deki “çağrışımlar” kısmına yazılması istenir.
3. Katılımcıların, "satıcı grup" ve "alıcı grup" olmak üzere ikiye ayrılması istenir.
4. Katılımcılardan, dijital ticaretin gerçekleştirilebileceği bir mobil uygulamaya erişmeleri istenir. Uygulamada oturum açma esnasında uygulama tarafından kullanıcılardan okunup onaylanması istenen "Şartlar ve Koşullar" ile "Gizlilik Politikası" metinlerinin incelenmesi istenir.
5. Katılımcılardan, Ek 2'deki ilgili alana, "Şartlar ve Koşullar" metninden dijital ticarete ilişkin dikkatlerini çeken kısımların yazılması istenir.
6. Katılımcılardan, Ek 2'deki ilgili alana, "Gizlilik Politikası" metninden dijital ticarete ilişkin dikkatlerini çeken kısımların yazılması istenir.
7. Katılımcılardan, "satıcı grup" ve "alıcı grup" olarak ayrılan gruplardan ilki bir ürünü satış işlemine hazırlar, bu esnada atılan adımları grup üyeleri Ek 3'te yer alan "ticari işlem esnasında attığım adımlar" kısmına, ikinci grup üyeleri de ilan

hazırlanmasından sonra satın alınması esnasında atılan adımları Ek 3'teki ilgili kısma yazmaları istenir.

8. Katılımcılardan, alıcı ve satıcı grup üyelerinden attıkları adımları içeren tecrübelerini diğer grup üyeleri ile paylaşmaları istenir.
9. Katılımcılardan, Ek 1'de yer alan "öğrendiklerim" kısmına dijital ticaret hakkında öğrenilenlerin yazılması istenir.
10. Ek 4'te yer alan "bu ders hakkındaki görüşlerim" formu doldurularak oturum tamamlanır.

Ölçme ve Değerlendirme

- 1) Ek 1 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 2) Ek 2 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 3) Ek 3 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.
- 4) Ek 4 süreç değerlendirme amaçlı olarak kullanılır.

10. Oturum 1. ek.

Çağrışımlar (Bu kısma "dijital ticaret" kavramının sizdeki çağrışımlarını yazınız.)	Öğrendiklerim (Bu kısma "dijital ticaret" kavramı hakkında öğrendiklerinizi yazınız.)

10. Oturum 2. ek.

Şartlar ve Koşullar (Bu kısma incelemiş olduğunuz şartlar ve koşullar başlıklı metinde dijital ticaretle ilişkilendirebileceğiniz yerleri maddeler halinde yazınız.)	Gizlilik Politikası (Bu kısma incelemiş olduğunuz gizlilik politikası başlıklı metinde dijital ticaretle ilişkilendirebileceğiniz yerleri maddeler halinde yazınız.)

10. Oturum 3. ek.

Ticari İşlem Esnasında Attığım Adımlar (Bu kısma gerçekleştirmiş olduğunuz ticari işlem esnasında atmış olduğunuz adımları yazınız.)

10. Oturum 4. ek.

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim (Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Ek 11. Normallik testi

Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
dvöntop	,131	21	,200*	,981	21	,934
dviztop	,167	21	,129	,871	21	,010
dvsonstop	,134	21	,200*	,966	21	,635

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Ek 12. Araştırmada kullanılan ölçek

Değerli Öğretmen Adayı;

Bu anket aşağıda yazılı sorularla ilgili görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Verdiğiniz yanıtlar kesinlikle üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Aşağıda yer alan soruları samimiyetle yanıtlamanız çalışmanın amacına ulaşması için çok önemlidir. Vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

Cinsiyetiniz:() Kadın () Erkek Yaşınız:

Kaldığınız yerde sürekli bağlanabileceğiniz bir internet bağlantınız var mı? Evet () Hayır ()

Kaldığınız yerde sürekli olarak kullanabileceğiniz bir bilgisayarınız var mı? Evet () Hayır ()

Günlük internet kullanım süresi (saat):

Akademik ortalamanız (hatırladığınız kadarıyla):

Aşağıda yazılı ifadeleri gerçekleştirmekle ilgili kendinize olan güveninizi yandaki puanlama cetveline işaretleyiniz.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Çevremle iletişim kurmak amacıyla dijital ortamları kullanırım.	1	2	3	4	5
2.	Sosyal ilişkilerimi dijital ortamlarda da yürütürüm.	1	2	3	4	5
3.	Dijital ortamlarda bilgi paylaşıyorum.	1	2	3	4	5
4.	Dijital ortamlarda gelen mesajlara cevap veririm.	1	2	3	4	5
5.	Dijital ortamlara rahatlıkla erişebilirim.	1	2	3	4	5
6.	Dijital ortamlara erişimde yaşadığım sorunları çözebilirim.	1	2	3	4	5
7.	Dijital ortamlara erişmek için gerekli olan teknolojileri kullanabilirim.	1	2	3	4	5
8.	Kendimi dijital okuryazar olarak tanımlıyorum.	1	2	3	4	5
9.	Dijital ortamlarda araştırma yapma konusunda kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
10.	Dijital ortamlarda işbirlikli projeler yürütürüm.	1	2	3	4	5
11.	Dijital ortamları rahatlıkla kullanabilmek için gerekli olan becerilere sahibim.	1	2	3	4	5
12.	Dijital ortamlarda araştırma yaparken bilgileri eleştirel bir şekilde analiz eder ve değerlendiririm.	1	2	3	4	5

13.	Dijital ortamlarda bilgiyi nasıl oluşturacağımı ve paylaşacağımı bilirim.	1	2	3	4	5
14.	Dijital ortamlarda kendimi güvende hissetmem.	1	2	3	4	5
15.	Dijital ortamlarda farklı kullanıcı adı ve şifre kullanırım.	1	2	3	4	5
16.	Dijital ortamlarda farklı güvenlik önlemleri alırım.	1	2	3	4	5
17.	Dijital ortamlarda kişisel gizliliğe saygı duyarım.	1	2	3	4	5
18.	Dijital ortamlarda başkalarına zarar vermem.	1	2	3	4	5
19.	Dijital ortamlarda başkalarının paylaşımına açık olmayan fikirlerini kaynak göstermeden kullanırım.	1	2	3	4	5
20.	Dijital ortamlarda sahip olduğum hakların farkındayım.	1	2	3	4	5
21.	Dijital ortamların kullanımına yönelik kuralları bilirim.	1	2	3	4	5
22.	Dijital ortamlarda iletişim kurarken saygılı davranırım.	1	2	3	4	5
23.	Dijital ortamlardaki sorumluluklarımı yerine getiririm.	1	2	3	4	5
24.	Dijital ortamlarda başkalarının etkinliklerine ya da işlerine zarar vermek suçtur.	1	2	3	4	5
25.	Dijital ortamlarda programları yasadışı yollarla indirmek suçtur.	1	2	3	4	5
26.	Dijital ortamlarda yer alan kopyalama izni verilmeyen metinleri kopyalamak suçtur.	1	2	3	4	5
27.	Dijital ortamlara spamlar, virüsler ve Trojanlar göndermek suçtur.	1	2	3	4	5
28.	Dijital ortamları bağımlılık derecesinde kullanırım.	1	2	3	4	5
29.	Dijital ortamlar sağlığıma olumsuz etkiler.	1	2	3	4	5
30.	Dijital ortamlar psikolojimi bozar.	1	2	3	4	5
31.	Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.	1	2	3	4	5
32.	Dijital ortamlarda satın almak ya da satmak ile ilgili işleyişi bilirim.	1	2	3	4	5
33.	Dijital ortamlardaki alışveriş sitelerini takip ederim.	1	2	3	4	5

Ek 13. Katılımcı söylemi örnek görselleri

Ek 4

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim
(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Bu etkinlik sonunda dijital erişimin, fırsat eşitliği çerçevesinde olması gerektiğini, herkesin eşit şartlarda bundan faydalanabilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Söylem örneği 1, dijital erişim, katılımcı K12.

Ek 5

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim
(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

— Dijital okuryazarlık konusunda aslında iyi olduğumuzu düşünmekteyiz. Ancak toplumumuzda dijital okuryazar olduğunu düşünen bireyler sadece teknolojik araçlara sahiptir. Aslında nasıl kullanacaklarını bilmiyorlar ve bilinçsizce bu araçların içinde geziniyorlar.

Söylem örneği 2, dijital okuryazarlık, katılımcı K14.

Söylem örneği 3, dijital hukuk, katılımcı E2.

Söylem örneği 4, dijital güvenlik, katılımcı K20.

Ek 3

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim
(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)
Dijital Sağlık nedir ve bizi nasıl etkiliyor bunlar hakkında bilgi sahibi oldum ve gündelik hayatımda da bunlara dikkat etmem gerektiğini öğrendim.

Söylem örneği 5, dijital sağlık, katılımcı K20.

Ek 5

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim
(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)
*Bu uygulama sayesinde; *Dijital ortamda kimlerin ben dijital sorumlu- luklarımı uyguladığım süreçte benim hak ve özgü- lüklerime kısıtlama getiremeyeceğini. * öğrendim.

Söylem örneği 6, dijital hak ve sorumluluklar, katılımcı E1.

Ek 4

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim

(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Dijital iletişim kavramının ne olduğunu ve sağladığı faydalar,
kollaylıklar hakkında bilgi sahibi oldum.

Söylem örneği 7, dijital iletişim, katılımcı K20.

Ek 5

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim

(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Bu eğitim sırasında iyi bir dijital vatandaşın dijital ortamda
göstermesi gereken etik kuralları hakkında bilgi edindim.

Söylem örneği 8, dijital etik, katılımcı K9.

Ek 4

Bu Eğitim Etkinliği Hakkındaki Görüşlerim
(Bu eğitim etkinliğinin uygulanma süreci ile varsa size yaptığı katkılar hakkındaki görüşlerinizi yazınız.)

Dijital ortamlardan nasıl bir şeyler satın alabileceğini veya nasıl satılabileceğini öğrendim

Söylem örneği 9, dijital ticaret, katılımcı E4.

1. Yürütölmüş olan dijital vatandaşlık eğitimi programının etkililiğini değerlendiriniz.

Kesinlikle yararlı olduğunu düşünüyorum. Kendimi dijital vatandaş olarak soruyorum ve bu nedenle bilinmem gereken şeyler olduğunu düşünüyorum. Bu eğitimle birlikte yeterli bilgiye ulaştığımı düşünüyorum.

Söylem örneği 10, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin etkililiği, katılımcı E4.

2. Yürütülen dijital vatandaşlık eğitimi programının

a) Size katkılarını, olumlu yönlerini,

- Kararlar hakkında bilgi sahibi oldum.
- Haklarımı bilerek hareket eden biri oldum.
- Dijital ortamda daha bilinçli kullanır oldum.

b) Geliştirmeye açık yönlerini belirtiniz.

Söylem örneği 11, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin katkıları ve olumlu yönleri, katılımcı K20.

b) Geliştirmeye açık yönlerini belirtiniz.

Dijital vatandaşlık eğitiminin uygulanmasını bekliyorum
Berkindaki arttırmak mümkün

Söylem örneği 12, uygulanan dijital vatandaşlık eğitiminin geliştirmeye açık yönleri, katılımcı K11.

Ek 14. Uygulama yazışmaları

Evrak Tarih ve Sayısı: 12/02/2018-E.7722

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı :65182052/100/
Konu :İzin Talebi/ Arş.Gör. Ümit
ÖZER

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ BÖLÜM BAŞKANLIĞINA

İlgi : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölüm Başkanlığı 10/02/2018 tarihli ve 58627205-100-7566 sayılı yazı,

Bölümünüz öğretim elemanı Arş. Gör. Ümit ÖZER'in "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Uygulanan Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Etkililiği" isimli akademik çalışmasını Sosyal Bilgiler Eğitimi Programının 4. yarıyılında yer alan Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin D ve E grubunda yer alan öğretmen adaylarının katılımlarıyla gerçekleştirmesi uygun bulunmuştur.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof.Dr. Firdevs KARAHAN
Dekan

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.05.2021-29262

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-29262
Konu : 34/51 Arş. Gör. Ümit ÖZER

07.05.2021

Sayın Ümit ÖZER,

İlgi : Ümit ÖZER 05.04.2021 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 05.05.2021 tarihli ve 34 sayılı toplantısında alınan "51" nolu karar ile Arş. Gör. Ümit ÖZER'in başvurusu uygun görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. İsmail HİRA
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doküman Kodu : BSNSTRDMCS Pla Kodu : 09872 Belge Takip Adresi : <https://193.140.243.232/icerikler/Sosyal/Belge/Doküman.aspx?d=BSNSTRDMCSPlaD=29262>
Adres:Elazığ Kampüsü 54187 Sordivan SAKARYA / KEP Adresi: Bilgi için: Hanife Babacan
sakaryauniversitesi@ha01.kep.tr Uzman: Birim Evrak Sorumlusu
Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31
e-Posta:ozelbilim@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

KARAR

51. Arş. Gör. Umit ÖZER'in " Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarına Uygulanan Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Etkililiği: Bir Model Önerisi " başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Arş. Gör. Umit ÖZER'in " Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarına Uygulanan Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programının Etkililiği: Bir Model Önerisi " başlıklı çalışmasının Etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.